

รายงานการวิจัย

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ

กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

Opinions of Buddhist Laymen Listening to the Vessantara jataka.

Temples in Muang Citys Area of Phetchabun Province

โตมรราดล อนันตสถาน

สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนามตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2558

รหัสโครงการสัญญา

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ

กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

Opinions of Buddhist Laymen Listening to the Vessantara jataka.

Temples in Muang Citys Area of Phetchabun Province

โดมชราดล อนันตสถาน

สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนาคามหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุนอุดหนุนวิจัยโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

งบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ 2558

(ก)

ชื่อวิจัย ทศนคติผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
Opinions of Buddhist Laymen Listening to the Vessantara jataka.Temples
in MuangCitys Area of Phetchabun Province.

ผู้วิจัย นาย โคมธรรดล อนันตสาน

ที่ปรึกษา นาย วิฑูรย์ วีรศิลป์

สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนามาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีเสร็จวิจัย 2559

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา ทศนคติผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่จัดให้มีการเทศน์มหาชาติเรื่องพระเวสสันดร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑ เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ๒ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและนำองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมคำสอนไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ทั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เสนอแนวคิด และใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แนวคิดของพระสงฆ์และประชาชนที่มีต่อการเทศน์มหาชาติจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๓๑๘ คน ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า

ทศนคติผู้ฟังเทศน์มหาชาติ พบว่าจำนวนเพศที่ไปฟังเทศน์มหาชาติ เป็นเพศชาย จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๒ เพศหญิง จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘ ส่วนมากไปฟังเทศน์ปีละ ๑ ครั้ง จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๑ รองลงมา ปีละ ๒ ครั้ง จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ และ มากกว่า ๓ ครั้ง จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๕ น้อยสุด ไปฟังเทศน์มหาชาติ ๓ ครั้งต่อปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒ และมีทัศนคติต่อการเทศน์มหาชาติพบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเทศน์มหาชาติอยู่ในระดับ มาก มีความรู้เข้าใจในความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ การเทศน์มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และถือว่าเป็นการสร้างค่านิยมให้กับพุทธศาสนิกชนเลื่อมใสวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางด้าน

(ข)

วัตถุประสงค์ มีการเขียนลงในแผ่นศิลาจารึก และจิตรกรรมฝาผนัง วัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในครอบครัว วัฒนธรรมทางจิตใจ จิตใจเป็นบุญกุศล และเกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิต วัฒนธรรมทางปัญญา เป็นการเพิ่มพูนสติปัญญา ได้รับความรู้ และความบันเทิง ด้านวัฒนธรรมทางภาษา ก่อให้เกิดวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษาถิ่น และการรักษาความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมทางด้านการเมือง ทำให้ทราบถึงการปกครองของประเทศอินเดีย รูปแบบการปกครอง วัฒนธรรมทางการปกครอง แล้วนำมาปรับใช้ในสังคม ด้านหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ผู้ที่ฟังเทศน์มหาชาติได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น และมีผลต่อวิถีชีวิตชุมชน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี รู้จัก การให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา อานิสงส์ของการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา จะก่อให้เกิดสังคมแห่งความสุข สงบ และสันติ

Research Title : Opinions of Buddhist Laymen Listening to the Vessantara
jataka.Temples in MuangCitys Area of Phetchabun Province.

Researcher : Mr.Domtharadol Anantasan
Mr.Witoon Weerasin

Program in : Philosophy of Sufficieancy Economy for Stratey Development

Researched Year: 2016

Abstract

The study aimed to study about “Opinions of Buddhist Laymen Listening to the Vessantarajātaka: Temples in Muang City’s Area of Phetchabun Province. The purposes of the research were 1) to study about opinions of Buddhist laymen listening to the Vessantarajātaka, and 2) to explore knowledge of art and cultural including dharmic principles in Buddhism. The research was carried out with a survey. In spite of the author had researched and collected information from related documents in order to analyze, synthesize, and represent a concept. In addition, the author had used a participatory observation and an interview with Buddhist monks and laymen about their opinions on listening to the Vessantarajātaka (the Great Birth Sermon), which was carried out with 318 samples. The research results were:

According to Buddhist laymen’s opinions, the results indicated that there were 150 males with 47.2 percent and 168 females with 52.8 percent. As resulted, most of them partook in listening to this sermon once a year, which showed the number of 121 people with 38.1 percent. Subsequently, twice a year there were 93 people with 29.3 percent. Meanwhile, over 3 times a year it came up with 62 people with 19.5 percent. However, it showed only 3 times a year there were 42 people with 13.2 percent. The results of their opinion on the sermon were found that:Most of the respondents’ understanding of the Vessantarajātaka was high. They comprehended the background of the Great Birth Sermon. The sermon was appropriate to the

current situation and also able to popularize concrete culture in Buddhist laymen. How the sermon caused concrete culture was obviously inscribing on the stone inscriptions and painting on the wall as mural. It brought the family culture because they were harmonized as a unity. It encouraged spiritual culture; the mind was combined with merit and luck in life. Wisdom culture happened; it was to improve wisdom, knowledge, and entertainment. Language culture, it produced local dialectal culture and folk wisdom maintenance. Political culture, it represented the political government system of India. On the other hand, the illustrated government culture could be applied to our society. Dharmic principles in daily life; Buddhist laymen's habits and way of life in the community were enriched. There were love, harmony, giving in charity, observing the precepts, and practicing meditations happening in the society. As mentioned, the results of those deeds, especially giving alms, observing the precepts, and practicing meditations, would lead the society to happiness, harmony, and peace.

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่องทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นี้ ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ คณะผู้บริหาร คณาจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และคณะสงฆ์อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะพระเดชพระคุณพระเทพรัตนกวี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ พระศรีพัชโรดม รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ได้ให้ความเมตตาในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติในจังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมทั้งผู้ตอบแบบสอบถามทุกคน ที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี พร้อมทั้งเจ้าของตำราและเอกสารงานวิจัยที่คณะผู้จัดทำได้นำมาอ้างอิงในการศึกษาวิจัย เพื่อใช้เป็นสื่อ และหาองค์ความรู้ในการเรียนการสอน เพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลในการบริหารงานของหน่วยงานราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และการบริหารงานการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่กล่าวนามมาข้างต้น

งานวิจัยครั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะเป็นประโยชน์สำหรับคณาจารย์ทุกท่านที่สนใจ และหากการวิจัยดังกล่าวขาดตกบกพร่องในเนื้อหาสาระบ้าง ผู้ทำการวิจัยน้อมรับด้วยความยินดียิ่ง เพื่อที่จะปรับปรุงในทำการวิจัยในครั้งต่อไปให้สมบูรณ์ และหากคุณงานความดีที่เกิดจากการทำวิจัยนี้ ขอมอบให้กับครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาและผู้ที่ทำให้คำแนะนำดังกล่าว

โคมธรราดล อนันตสถาน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ ภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อ ภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ.....	6
2.2 ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ.....	13
2.3 ประเพณีการเทศน์มหาชาติในสมัยต่างๆ.....	45
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	58
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	59
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	59
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
3.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	61
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
4.1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	63
4.2 วิเคราะห์ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ.....	67

(ช)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	78
5.1 สรุปผลการวิจัย	78
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	80
5.3 ข้อเสนอแนะ	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	83
ภาคผนวก ก (แบบสอบถาม)	84
ประวัติผู้วิจัย	91

(ช)

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 63
ตารางที่ 2	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ตอบแบบสอบถาม 65
ตารางที่ 3	วิเคราะห์ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ 66
ตารางที่ 4	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวเรื่องราวพระเวสสันดร..... 67
ตารางที่ 5	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ 68
ตารางที่ 6	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว 69
ตารางที่ 7	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ 70
ตารางที่ 8	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมทางปัญญา 71
ตารางที่ 9	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมทางภาษา 73
ตารางที่ 10	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมทางการเมือง 74
ตารางที่ 11	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต 76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

พระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย หากจะว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของสังคมไทยก็ว่าได้ เพราะพระพุทธศาสนานั้นดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นแกนกลางทางจิตใจ เป็นกรอบที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ นอกจากนี้ องค์ประกอบสำคัญคือพระพุทธ พระธรรมแล้ว พระสงฆ์ยังถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการประสาน สัมพันธ์กับสังคม ในฐานะเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของมหาชน เป็นผู้นำในทางด้านจิตวิญญาณ ของมวลมนุษยชาติ เป็นศูนย์กลางแห่งความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา และความร่วมมือในด้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งนั่นเป็นเป้าหมายที่พระพุทธองค์ทรงวางหลัก เบื้องต้นสำหรับภิกษุผู้เป็นพุทธบุตรทั้งหลาย ดังพุทธโฆวาทที่ประทานครั้งแรกในการส่งพระสาวก ไปประกาศพระพุทธศาสนาว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ซึ่งในการไปสร้างประโยชน์สุขแก่สัตว์โลกนั้น ด้วยต้องการให้สังคมเกิดความสันติสุข โดยมุ่งสอน สัตว์โลกให้ดำเนินตนอยู่ในวิถีของการไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการ ชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส

เมื่อพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทในสังคมมากเท่าไร ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมมาก ขึ้นเท่านั้น นั่นเป็นการเพิ่มจริยธรรมทางสังคมที่ทรงคุณค่า เพราะจริยธรรมนั้นคือธรรมที่เป็นข้อ ประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฏศีลธรรม เป็นวัตรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยวิถีทางที่จะทำให้ความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ บังเกิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ให้มากที่สุด หรือการดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของธรรมชาติโดยประพฤติปฏิบัติในทางที่จะผลักดันและสรรค์สร้างเหตุปัจจัยต่างๆ ให้เป็นไปอย่างก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่มนุษย์อันเป็นหลักแห่งความประพฤติ หรือ แนวทางการประพฤติที่ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม

ดังนั้น ศาสนาจึงถือได้ว่ามีส่วน ในการขับเคลื่อนสังคมให้ดำเนินบทบาทในทางที่ถูกต้อง สมเหตุสมผลกับวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็ทรง

มองเห็นความสำคัญของศาสนา ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ผู้นำศาสนา ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ความตอนหนึ่งที่ว่าถึงบทบาทและความสำคัญของศาสนาว่า

ปัญหายุ่งยากในสังคมทุกวันนี้เกิดจากเหตุหลายอย่าง แต่เหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาได้มาก คือ ความขาด หรือ ความบกพร่องในความเป็นระเบียบและความสะอาดมั่นคง ในความประพฤติ และความคิดจิตใจของบุคคล องค์การศาสนาทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายและภารกิจในการขัดเกลาความประพฤติ และจิตใจ ให้บุคคลถึงพร้อมด้วยคุณธรรมตามหลักศาสนาอยู่แล้ว จึงน่าจะทำหน้าที่แก้ปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดีไม่ลำบาก ในการนี้ทุกฝ่ายควรจะได้ร่วมมือกันและส่งเสริมกันอย่างจริงจัง โดยประสานสอดคล้องและควรมีหลักมีแผนการที่แน่นอนเหมาะสม ในการสั่งสอนเผยแผ่ธรรมเมื่อพระพุทธศาสนาโดยการนำของพระสงฆ์ได้เกี่ยวข้องกับสังคมมากเท่าไร ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมมากขึ้นเท่านั้น โดยที่พระสงฆ์แต่ละรูปต่างมีรูปแบบในการเผยแผ่หลักการทางพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักของพระพุทธเจ้าทั้งในรูปของหลักการในการเผยแผ่ เข้าประสงค้ในการเผยแผ่ รวมถึงกลวิธีในการอธิบายหลักธรรม และนั่นเองที่ก่อให้เกิดธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาขึ้นมา เป็นกุศโลบายในการโน้มน้าวให้บุคคลในสังคมเข้าหาธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจ

เรื่อง ชาดก ในพระพุทธศาสนาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักคำสอนหรือคติธรรม มีลักษณะเป็นสุภาษิต ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นคาถาภาษาบาลีประเภทร้อยกรอง ในพระไตรปิฎกได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องชาดกไว้ไม่มากนัก ส่วนมากเรื่องชาดกมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในอรรถกถา คำว่า ชาดก แปลว่าเรื่องที่เกิดขึ้นหรือผู้เกิด หมายถึง เรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ หาใช่นิยายหรือนิทานปรัมปรา ดังบางท่านเข้าใจไม่ ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายคำว่า “ชาดก” ไว้ว่า เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อน ๆ เวสสันดรชาดก ปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 28 โดยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้เป็นคาถาภาษาบาลีนับได้ 1,000 คาถา คนไทยนิยมเรียกเวสสันดรชาดกว่า มหาชาติ หมายถึงพระชาติอันยิ่งใหญ่ เพราะเป็นพระชาติสุดท้ายที่พระโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญบารมี 10 ครบบริบูรณ์ ก่อนที่จะกลับชาติมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้า

การบำเพ็ญบารมีนั้น ต้องบำเพ็ญให้บริบูรณ์ทั้ง 3 ชั้น คือ

1. บารมี (ระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ ให้ทรัพย์สินเงินทอง สมบัตินอกกาย

(Parami : ordinary perfections)

2. อุปบารมี (ระดับรอง คือจวนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ได้แก่ การเสียสละ

อวัยวะเป็นทาน (Upaparami : superior perfections

3. ประมัตตบารมี (ระดับสูงสุด เช่น ทานประมัตตบารมี ได้แก่ การสละชีวิต เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น (Paramatthaparami : supreme perfections)

บารมีทั้ง 10 บารมี ครบ 3 เรียกว่า สมศีลปารมี หรือ สมตังสบารมี แปลว่าบารมี 30 ถ้วน

บารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาโดยตลอดคนนั้น เมื่อนำมาศึกษาดูแล้วนับว่ามีประโยชน์มาก ทั้งแก่ผู้ที่มีผู้ทำความดีและผู้ที่กำลังทอดอย โดยที่ผู้ทำความดีก็จะได้ยึดถือแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญ ส่วนผู้ที่กำลังทอดอยก็จะได้ยึดหลักธรรมและมีวิริยะอุตสาหะมุ่งมั่นในอันที่จะหันกลับไปทำความดีใหม่อีกต่อไป การเทศน์เวสสันดรชาดก ในรูปภาษาบาลี 1,000 คาถา หรือที่เรียกว่า เทศน์คาถาพันหรือเทศน์ มหาชาตินั้น คนไทยนิยมฟังการเทศน์ดังกล่าวมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทั้งนี้ เป็นเพราะอิทธิพลของมัลลยสูตรที่กล่าวถึงพระมัลลยเถระ ผู้นำข่าวสารจากพระศรีอริยเมตไตรยมาแจ้งแก่ชาวโลกว่า

“ข้าแต่พระเถระผู้เจริญ ถ้านรชนชายหญิงทั้งปวงปรารถนาจะพบพระศรีอริยเมตไตรย ผู้จะบรรลुพระสัพพัญญุตญาณในอนาคตกาลแล้วไซริ้ จงให้มนุษย์ทั้งหลายจัดแจงเครื่องสักการบูชา...ทำสักการบูชาพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดก แล้วนั่งสดับฟังให้จบในเวลาวันเดีวนั้นนั้นจะได้สำเร็จพระอรหัตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณเฉพาะพระพักตร์พระศรีอริยเมตไตรยสัพพัญญุตสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล” (ฎีกามัลลยสูตร)

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ มีประจำทุกปี คือ ในระหว่างเดือน 11 เดือน 12 หรือเดือนอ้าย ในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ที่เหมาะสม มหาชาตินี้ประกอบด้วยพระคาถาหนึ่งพัน มีมาตั้งแต่โบราณกาล เรียกว่ามหาชาติ 13 กัณฑ์ ซึ่งแต่งเป็นร้อยยาวด้วยท่วงทำนองอันพระฝรั่ง และเทศน์แต่ละกัณฑ์ทำนองไม่เหมือนกัน เรื่องมหาชาติหรือเวสสันดรชาดก มีความดงามหลายอย่าง มีเนื้อหาสาระหนักไปในทางเสียสละไม่เห็นแก่ตัว เป็นเรื่องเร้าใจให้ผู้ฟังปลุกฝังนิสัยเมตตากรุณา และแสวงหาโอกาสสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกยาก แม้นคนจะลำบากก็ยินดี ดังพระเวสสันดรเป็นอุทาหรณ์ คนส่วน

ใหญ่ได้ฟังเทศน์มหาชาติก็จะเกิดอุปนิสัยโน้มเอียงตามเยี่ยงจรรยาของพระเวสสันดร นั่นคือความเห็นแก่ตัวจะค่อยเบาบางลง และท่านกล่าวว่า ผู้ใดได้ฟังมหาชาติครบ 13 กัณฑ์ 1,000 คาถา จบในวันเดียว จะมีอานิสงส์ 5 ประการ คือ

1. จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต
2. จะได้ไปสู่คติโลกสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอันโอฬาร
3. จะไม่ไปเกิดในอบาย
4. จะเป็นผู้มีลาภยศ ไม้ตรี และความสุข
5. จะได้รับบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

ปัญหามีอยู่ว่า คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันมักจะไม่ค่อยเชื่อเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก และมักจะตั้งคำถามอยู่เสมอว่า พระเวสสันดรจริงหรือไม่ มีที่มาที่ไปอย่างไร ได้บำเพ็ญบารมีอย่างไร และทำไมจึงมีประเพณีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีความเชื่อว่าจะได้บุญได้กุศลมาก และมีอานิสงส์มากเพราะฉะนั้น ปัญหาเหล่านี้จึงสมควรที่จะมีการแก้ไขให้กระจ่างชัด

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงศึกษาทัศนคติของผู้ฟังเทศน์และการเทศน์มหาชาติว่ามีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร ทั้งทางด้านศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าผู้ฟังมีทัศนคติ ใด ๆ และการเทศน์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทยอย่างไร ทั้งจะได้นำองค์ความรู้ไปเผยแพร่สู่กลุ่มวัยรุ่นให้เห็นถึงความสำคัญของการฟังเทศน์มหาชาติ และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่คือวัดในเขตเมืองเพชรบูรณ์ใช้ประชาชนที่ไปฟังเทศน์มหาชาติเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.4.1 ทักษณคติ หมายถึง ทักษณคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ที่มีต่อการเทศน์มหาชาติ

1.4.2 เทศน์มหาชาติ หมายถึง การเทศน์ประวัติพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

1.4.3 วัด หมายถึง วัดที่จัดให้มีการเทศน์มหาชาติ ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 จะได้ทราบทัศนะของผู้ฟังเทศน์ในปัจจุบันที่มีต่อการเทศน์มหาชาติ

1.5.2 จะได้องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

1.5.3 เพื่อนำองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และหลักธรรมคำสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเสนอแนะต่อคณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อจัดทำแผนในการพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและคุณธรรมจริยธรรมต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ธรรมศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาได้ศึกษาตามเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
- 2.2 ประวัติและความเป็นมาของเทศน์มหาชาติ
- 2.3 ประวัติการเทศน์มหาชาติสมัยต่าง ๆ
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

2.1.1 ความหมายของทัศนคติ

นักสังคมวิทยาและนักวิจัยสังคมทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยได้ให้คำนิยามของทัศนคติในลักษณะต่างๆ กันซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่าทัศนคติ หมายถึง แนวคิดเห็น ซึ่งเป็นคำสมาสที่มาจากคำว่า "ทัศนะ+คติ" ซึ่ง "ทัศนะ" แปลว่า "ความเห็น" กับคำว่า "คติ" ซึ่งแปลว่าแบบอย่าง หรือแนวทาง" เมื่อแปลรวมกันจึงมีความหมายว่า ความรู้สึก ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือ บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ซูชิฟ อ่อน โลกสูง กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ความพร้อมที่จะตอบสนอง หรือแสดงความรู้สึกต่อวัตถุ สิ่งของ คน สัมผัสอื่นๆ ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งความรู้สึก หรือการตอบสนองดังกล่าวอาจเป็นไปในทางชอบก็เข้าไปหา หรือไม่ชอบก็หลีกเลี่ยงถอยหนี

ประภาเพ็ญ สุวรรณ กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นความเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

เจเลียว บุริภักดี กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทัศนคติที่เรามีต่อสิ่งต่างๆ เกิดจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงอาจเปลี่ยนแปลง ได้ตลอดเวลา ตามประสบการณ์ที่ได้รับเพิ่มขึ้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจจะเร็วหรือช้า สุดแต่ชนิดของทัศนคติและประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ

กล่าวโดยสรุป "ทัศนคติ" (Attitude) โดยภาพรวมหมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกของบุคคลมีต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมอันมีแนวโน้มที่จะให้บุคคลแสดงปฏิกิริยา และกระทำต่อสิ่งนั้น ๆ ในทางสนับสนุนหรือปฏิเสธ ทัศนคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็น ได้อย่างชัดเจน การที่จะรู้ถึงทัศนคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ต้องใช้วิธีแปลความหมายของ การแสดงออก ความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด หรือท่าทีที่แสดงออกของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือ สถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะเป็นการแสดงถึงความพร้อมทางจิตใจของบุคคล ที่มีต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และมีแนวโน้มที่จะกำหนดทิศทางทางการแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคล ที่แสดงออกมาทางอารมณ์ว่า ชอบหรือไม่ชอบก็ได้

2.1.2 องค์ประกอบทัศนคติ

องค์ประกอบของทัศนคติแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

2.1.2.1 ส่วนของสติและเหตุผล (Cognitive Component) ในส่วนนี้เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลของบุคคลในการจำแนกแยกแยะความแตกต่าง ตลอดจนผลต่อเนื่อง ผลได้ผลเสีย กล่าวคือ การที่บุคคลจะสามารถนำเอาคุณค่าทางสังคมที่ได้รับจากการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดมาใช้ในการวิเคราะห์พิจารณาประกอบเหตุผลของการที่ตนจะประเมินข้อแตกต่างระหว่างส่วนนี้กับความรู้สึกคือการพิจารณาของบุคคลในส่วนที่จะมีลักษณะปลอดภัยจากอารมณ์ แต่จะเป็นเรื่องของเหตุผลอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อของบุคคล

2.1.2.2 ส่วนของความรู้สึก (Affective Component) หมายถึงบรรดาความรู้สึกที่ชอบ ไม่ชอบ รักหรือเกลียดหรือกลัวซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ของบุคคล

2.1.2.3 ส่วนของแบบพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มอันที่จะมีพฤติกรรม (Action tendency) แนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมนี้จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับส่วนของความรู้สึก ตลอดจนส่วนของสติและเหตุผล ส่วนของแบบพฤติกรรมนี้จะเป็นส่วนที่บุคคลพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาแสดงออกต่อเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

องค์ประกอบของทัศนคติมี 3 องค์ประกอบด้วยกันคือ

1) องค์ประกอบทางด้านความรู้หรือความคิด หมายถึงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีคุณมีโทษมากน้อยเพียงใดเป็นความรู้หรือ ความเชื่อถือใช้ประเมินสิ่งนั้นได้

2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึก ชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นพอใจหรือไม่พอใจสิ่งนั้น ความรู้สึกจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

3) องค์ประกอบทางด้านความพร้อมจะกระทำ หมายถึง ความพร้อมหรือความ โน้มเอียงที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่า และความรู้สึกชอบไม่ชอบสิ่งนั้น

ธีรนิติ์ ลิ้มปริงษ์ แบ่งองค์ประกอบของทัศนคติออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) ส่วนของความรู้สึก หมายถึง บรรดาความรู้สึกที่ชอบไม่ ชอบรัก หรือเกลียด หรือกลัว ซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ของบุคคลหรือในสังคมไทยเราก็คือเรื่องของ ใจนั่นเอง

2) ส่วนของสติและเหตุผล ในส่วนนี้เป็นเรื่องของการใช้ เหตุผลของบุคคลในการ จำแนกแยกความแตกต่าง ตลอดจนผลต่อเนื่องผลได้ผลเสียในส่วนนี้นั้นถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้ง

สรุป องค์ประกอบทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งของ จะต้องประกอบด้วย ความคิด ความรู้สึก ความพร้อมประกอบด้วยเหตุผลที่มี ด้านความเชื่อ บุคคล วัตถุ และเหตุการณ์ต่าง ๆ

2.1.3 ลักษณะของทัศนคติ

ลักษณะสำคัญของทัศนคติมี 4 ประการ คือ

2.1.3.1 ทัศนคติเป็นสภาวะก่อนที่พฤติกรรม ได้ตอบสนองต่อเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะ หรือจะเรียกว่าสภาวะพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง

2.1.3.2 ทัศนคติจะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา แต่มิได้หมายความว่า จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง

2.1.3.3 ทัศนคติเป็นตัวแปรแฝงที่นำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับความรู้สึกนึกคิด ไม่ว่าจะ เป็นไปในรูปของการแสดงออกโดยวาจาหรือการแสดงความรู้สึก ตลอดจนการที่จะต้องเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2.1.3.4 ทัศนคติมีคุณสมบัติของแรงจูงใจในอันที่จะทำให้บุคคลประเมินผลและเลือกสิ่งใด- สิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าไปถึงการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมจริงด้วย

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งลักษณะของทัศนคติเป็น 5 ลักษณะ คือ (วิระพลและเจลิยว, 2538)

1) ทิศทาง (Direction) ทัศนคติจะมีทิศทางที่แสดงต่อสิ่งนั้นได้แก่ ความรู้สึกที่ดี-ไม่ดี ชอบ-ไม่ชอบ เป็นทัศนคติในทางบวกหรือลบในสิ่งนั้น

2) ปริมาณ (Magnitude) คือปริมาณของการชอบ-ไม่ชอบ ว่ามีความมากน้อย หรือ ความรุนแรงมากเพียงใด

3) ความเข้ม (Intensity) ได้แก่ ลักษณะอื่น ๆ ของทัศนคติเข้ามาประกอบ เช่น ความมั่นใจ ความสำคัญของสิ่งนั้นๆ จะมีส่วนด้วย ทำให้เกิดความเข้มข้น เช่น ทัศนคติที่มีต่อญาติพี่น้องของตนย่อมเข้มข้นกว่าทัศนคติต่อคนอื่น

4) ความตรงข้าม (Ambivalence) ในบางครั้งทัศนคติมีลักษณะก้ำกึ่งกัน คือมีทั้งชอบและไม่ชอบพอ ๆ กัน เรียกว่ามีความรู้สึกตรงข้ามเท่ากัน ซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งในใจขึ้น

5) ความเด่น (Salience) คือความพร้อมที่จะแสดงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น คนที่นับถือศาสนาหนึ่ง ถ้ามีคนในศาสนาอื่นมาว่าศาสนาตนเองไม่ดี คนนั้นจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบทันที

นุศรา แก้วสนธิ ได้แยกทัศนคติออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1) ภาวะทางจิตและประสาทซึ่งจะแสดงออกให้เห็นทาง พฤติกรรม เช่น โกรธ เกลียด รัก เป็นต้น

2) ความพร้อมที่จะสนอง คือ เมื่อมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งใดก็พร้อมที่จะตอบสนองสิ่งนั้นตามลักษณะของทัศนคติที่เกิดขึ้น เช่น ชอบวิชานาฏศิลป์สมัครใจและต้องการที่จะเรียน หรือสนใจวิชานาฏศิลป์อยู่เสมอ

3) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นระบบเกิดขึ้นเป็นกลุ่มและจัดระบบไว้แล้วใน ตัวเองคือ เมื่อเกิดทัศนคติต่อสิ่งใดแล้วจะขึ้นต่อเนื่องกัน และติดตามมาด้วยพฤติกรรมที่มี ความสัมพันธ์กัน เช่น โกรธหน้าบึ้ง

4) เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ หมายความว่าประสบการณ์ มีส่วนช่วยในการสร้างทัศนคติให้ดีขึ้น

5) เป็นพลังสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก การแสดงออกต่อสิ่งใดอย่างนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติเป็นสำคัญ

พัชนี วรฉวิน กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลอาจแตกต่างกันตามมิติของทัศนคติ อันได้แก่ ทิศทาง ปริมาณ ความเข้มข้นในที่นี้จะนำมาใช้ในการศึกษา คือ

1) ทิศทาง หมายถึง การให้การสนับสนุน ชอบ-ไม่ชอบซึ่งจะเน้นไป ในด้านของความ รู้สึก ถ้าจะบอกว่ามีทัศนคติในทางบวกก็คือให้การสนับสนุนเห็นด้วย มีความ เชื่อมั่น ส่วนในทางลบก็คือ กัดค้าน ไม่เห็นด้วย และทำลายล้าง

2) ปริมาณ หมายถึง ความชอบ-ไม่ชอบในข้อ 1 มีความ รุนแรงมากน้อยเพียงใด เราจะวัดทัศนคติเกี่ยวกับความชอบ-ไม่ชอบ เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย ให้มีความสัมพันธ์กับปริมาณ เช่น ชอบมาก ชอบมากที่สุด ไม่ชอบ เห็นด้วย เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือไม่ เห็นด้วย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คุณลักษณะที่สำคัญของทัศนคติเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ ทัศนคติทางบวก (Positive) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในลักษณะของความพึงพอใจ เห็นด้วย อาจทำให้บุคคล หมาย ชิงชังหรือต้องการกระทำ อยากได้ หรืออยากเข้าไปใกล้สิ่งนั้น ทัศนคติทางลบ (Negative) เป็น ความพร้อมที่จะตอบสนองในลักษณะของความไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย อาจทำให้บุคคลเกิดความเบื่ หนี ให่ห่างสิ่งนั้น

2.1.4 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดทัศนคติมีที่มาจากประสบการณ์และค่านิยม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.4.1 ประสบการณ์ (Experience) การที่บุคคลได้พบเห็นคุ้นเคยหรือทดลองสิ่งใดนับเป็น ประสบการณ์โดยตรง (Direct Experience) และการที่บุคคลได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านเกี่ยวกับเรื่องใดนับเป็น ประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect Experience)

2.1.4.2 ค่านิยม (Value) แต่ละบุคคลมีค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยมไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ของสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล

ทั้งประสบการณ์และค่านิยมทำให้แต่ละบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกัน ไป

ถวิล ธาราโกชน์ กล่าวว่าทัศนคติไม่เกิดโดยฉับพลันแต่จะค่อยๆ สะสมประสบการณ์ ของบุคคล ปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ สรุปได้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง เป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้พบ กับเหตุการณ์นั้นมาด้วย ตัวของตัวเอง ทำให้เกิดความใส่ใจกลายเป็นทัศนคติ

2) การติดต่อข่าวสารกับบุคคลอื่น โดยปกติในชีวิตประจำวันของคนเราจะต้อง เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสังคมอยู่แล้ว จากผลของการติดต่อข่าวสารกับ บุคคลอื่นจึงทำให้เรารับเอา ทัศนคติหลายๆ อย่างเข้าไว้โดยไม่ได้ตั้งใจ ทั้งนี้ เพราะการเกี่ยวข้องกัน นั้นจะอยู่ในลักษณะที่ไม่มีแบบ แผน โดยมากจะเป็นในกลุ่มครอบครัว วงศ์เครือญาติ หรือผู้สนิทสนมกัน

3) สิ่งที่เป็นแบบอย่างมีบ่อยครั้งที่ทัศนคติของเราพัฒนาแบบขึ้นจากการลอกเลียนแบบ คนอื่น กล่าวคือ เป็นการมองดูบุคคลอื่นว่าเขากระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ อย่างไรแล้วเราจำเอา รูปแบบนั้นมาปฏิบัติ ซึ่งรูปแบบอันนั้นจะก่อให้เกิดทัศนคติ

4) องค์ประกอบของสถาบัน ทัศนคติของบุคคลหลายอย่าง สืบเนื่องจากสถาบันอัน ได้แก่ วัด ครอบครัว หน่วยงาน สมาคม โรงเรียน องค์กรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่ง สถาบันเหล่านี้เป็นแหล่งนี้ เป็นแหล่งที่มีส่วนในการสร้างทัศนคติได้อย่างมากมาย

สรุป ปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ เกิดจากประสบการณ์ เกิดจากประสบการณ์จริงที่ได้สัมผัสทางอายตนะทั้งภายนอกและภายใน นอกจากนี้ยังได้รับทางข่าวสารต่าง ๆ จากบุคคลต่าง ๆ อีกด้วย เกิดจากการลอกเลียนแบบจากบุคคลอื่นว่าเขาปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไร ซึ่งก่อให้เกิด ทัศนคติ เกิดจากด้านสถาบัน ได้แก่ วัด ครอบครัว หน่วยงาน สมาคม โรงเรียน องค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนในการสร้างทัศนคติได้มาก

1.6 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

สุชา จันท์ธรม กล่าวถึงถึงการเกิดและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลไว้ 4 ประการ

2.1.6.1 เกิดจากการเรียนรู้ การอบรมเลี้ยงดู คำสั่งสอนของบิดามารดา ญาติพี่น้องและผู้ปกครอง เนื่องจากเป็นบุคคลที่เราได้ใกล้ชิดที่สุดตั้งแต่วัยเด็กจึงทำให้มีอิทธิพลต่อทัศนคติที่จะทำให้เกิดความโน้มเอียงไปตามบิดามารดาได้

2.1.6.2 เกิดจากความสามารถในการแยกแยะความแตกต่าง คือแยกสิ่งใดดีและไม่ดีซึ่ง เด็กผู้ใหญ่จะมีการกระทำที่แตกต่างกัน จากวัฒนธรรมภายในสังคม จากการที่บุคคลอยู่ใน สิ่งแวดล้อมของสังคมซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสอนหรือสืบทอดต่อกันมาจากชนรุ่นหนึ่งไปยัง ชนอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยๆ ไป

2.1.6.3 เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่แตกต่างกันออกไป และการศึกษาเป็นการทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ต่างๆ มากขึ้นเกิดความรู้ความคิดใหม่ๆ ที่จะส่งผลให้ทัศนคติมีการ เปลี่ยนแปลงไป

2.1.6.4 เกิดจากการเลียนแบบหรือรับเอาทัศนคติของผู้อื่นมาเป็นของตน ที่มาจากสื่อมวลชนต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ย่อมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้เช่นเดียวกัน

สรุป การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เกิดจากการเรียนรู้ การอบรมเลี้ยงดู และบุคคลผู้ใกล้ชิด ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ทำให้เกิดความโน้มเอียงเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ เกิดจากการ แยกแยะความแตกต่าง แยกสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี เกิดจากวัฒนธรรมหรือสังคมที่สืบทอดจากชนรุ่น หนึ่งสู่อีกชนรุ่นหนึ่ง เกิดจากประสบการณ์ ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ความคิดใหม่ เกิดจากการเลียนแบบจากสิ่งต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ย่อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติของบุคคลได้เช่นเดียวกัน

2.1.7 การวัดทัศนคติ

การวัดทัศนคติเป็นการวัดภาวะโน้มเอียงในการจะแสดงออก ไม่ใช่เป็นการกระทำ แต่เป็นความรู้สึก ซึ่งมีลักษณะอัตนัย (Subjective) บุคคลอาจไม่ให้อรรถาธิบายความจริงด้วยความจริงใจ เพราะ เห็น

ว่าเป็นเรื่องส่วนตัว และการแสดงออกต่อสิ่งใดนั้น ไม่ว่าจะป็นรูปวาจาหรือการเขียน บุคคลมักจะไตร่ตรองถึงความเหมาะสมตามสภาพการณ์ทางสังคมคือ ตามปกติวิสัย ตามค่านิยม ตามการยอมรับ และการไม่ยอมรับ และการเห็นชอบหรือไม่ชอบของคนส่วนใหญ่ในสังคม (รุ่งนภา, 2536)

ดังนั้น จึงยังไม่มีผู้ใดค้นพบวิธีการที่จะวัดทัศนคติหรือทำที่ความรู้สึกของบุคคลโดยตรงอันจะเป็นกรณีที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้อย่างชัดเจน นอกจากเพียงการวัดทัศนคติจากการบันทึกคำพูด และพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างคำพูดของบุคคลนั้นกับทัศนคติ ซึ่งผู้ทำการวัดสามารถมองเห็นและเป็นเพียงการคาดประมาณ (Estimate) ทัศนคติของบุคคลนั้นเท่านั้น

การวัดทัศนคติที่ปฏิบัติกันในปัจจุบันมีวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1) การสังเกตจากพฤติกรรมของบุคคล วิธีการกระทำได้ยากและผลลัพธ์ไม่อาจให้ความมั่นใจได้ว่าจะถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องมาจากการแสดงออกของบุคคลเป็นอากัปกริยานั้นอาจไม่สะท้อนหรือสื่อให้เราทราบถึงทัศนคติที่แท้จริงของเขาได้

2) วิธีการรายงานด้วยคำพูด (Verbal Report) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และ/หรือการสัมภาษณ์ (Interview) ที่มีลักษณะแบบปรนัย (Objective)

3) วิธีแปลความ (Interpretive Method) เป็นวิธีหาทัศนคติของบุคคลแบบอัตนัย โดยที่ผู้ถูกถามมักไม่รู้ถึงวัตถุประสงค์ของผู้ทำการศึกษาไม่ระแวงสงสัยหรือรู้สึกหวั่นเกรงที่จะตอบคำถามหรือแสดงความรู้สึกนึกคิด และไม่ถูกจำกัดในการตอบ ทั้งในด้านเวลาและขอบเขตของ เนื้อหา เป็นวิธีที่สามารถวัดทัศนคติของบุคคลได้ชัดเจน ละเอียด ถูกต้องที่สุด แต่มีข้อจำกัดอยู่ที่ว่า ต้องใช้ผู้ศึกษาที่มีความสามารถ มีความชำนาญทางจิตวิทยาอย่างลึกซึ้งและใช้เวลามาก จึง เหมาะสำหรับใช้กับคนจำนวนน้อย

นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมการวัดทัศนคติว่ามีอยู่ 4 วิธี คือ (บุญธรรม อ่างโดยวิระพล และเจลิยว, 2538)

1) มาตรการวัดแบบของ เซอร์ส โทน (Thurstone's Type Scale) กำหนดโครงสร้าง นำข้อความไปตัดสิน และแจกแจงความถี่ ความถี่สะสม หากความแปรปรวน แล้วนำแบบวัดชุดเดิมให้คัดเลือกอีกครั้ง

2) มาตรการวัดแบบของ ลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นการวัดที่ใช้กันอย่างกว้างขวางกว่าแบบอื่น ๆ และสามารถวัดได้เกือบทุกเรื่อง และยังมีความเที่ยงตรงสูงกว่าแบบอื่นอีกด้วย แต่ละมาตรวัดห่างเท่ากันเป็น 0 1 2 3 4 เป็น positive หรือ negative

3) มาตรการวัดแบบของ กัตต์แมน (Guttman Scale) มีใช้วิธีสร้างและพัฒนาทัศนคติ แต่เป็นวิธีประเมินหรือวิเคราะห์มาตราส่วน

4) มาตรการวัดแบบ ออสกูด (Osgood's Scale) ใช้วัดทัศนคติและวัดบุคลิกภาพ ความคิดเห็น ความเชื่อและความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ โดยแยกความแตกต่างของมโนทัศน์

2.2 ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ

ชาวพุทธเชื่อว่า ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น ทรงถือกำเนิดมาแล้วหลายร้อยพระชาติ แต่ละพระชาติพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อความ เป็นพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น ที่นับว่าสำคัญที่สุดได้แก่พระชาติ 10 พระชาติ ซึ่งพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญบารมี 30 ทศได้ครบบริบูรณ์ บารมี 30 ทศ ได้แก่การบำเพ็ญคุณธรรม เพื่อจะนำไปสู่พระโพธิญาณ บารมีทั้งหมด แยกออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับแรก ระดับกลาง และระดับสูงสุดคือแยกออกเป็น บารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 รวมเป็น 30 ประการ พระชาติทั้ง 10 ที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมีตามลำดับ มีดังนี้

1. พระเตมีย์	ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี	คือ การถือบวช
2. พระมหาชนก	ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี	คือ ความเพียร
3. พระสุวรรณสาม	ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมี	คือ ความเมตตา
4. พระเนมิราช	ทรงบำเพ็ญอุชิษฐานบารมี	คือ ตั้งใจแน่วแน่
5. พระมโหสถ	ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี	คือ ความรอบรู้
6. พระกิริท	ทรงบำเพ็ญศีลบารมี	คือ การสำรวมกายวาจา
7. พระจันทกุมาร	ทรงบำเพ็ญขันติบารมี	คือ ความอดทน
8. พระนารท	ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี	คือ การวางใจเป็นกลาง
9. พระวิฐฐ	ทรงบำเพ็ญสัจจบารมี	คือ การรักษาความสัตย์
10. พระเวสสันดร	ทรงบำเพ็ญทานบารมี	คือ การบริจาคทาน

พระโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการ ทุกพระชาติ แต่ที่กล่าวกันว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีเฉพาะประการใดประการหนึ่งในแต่ละพระชาตินั้น หมายถึงเฉพาะความเด่นของบารมีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการเหมือนกัน แต่เพราะเหตุที่พระองค์ทรงบริจาคทานมากจนทานบารมีปรากฏเป็นข้อเด่นชัด เราจึงกล่าวกันว่า พระองค์ได้บำเพ็ญทานบารมี คือ การบริจาคทานในพระ

ชาตินี้ แต่แท้ที่จริงแล้ว พระองค์ได้บำเพ็ญบารมีอื่นๆด้วยเหมือนกัน เช่น บำเพ็ญเนกขัมมบารมี ด้วยการบำเพ็ญพรตครองเพศบรรพชิตอยู่ที่เขาวงกตบำเพ็ญวิริยะบารมี คือ ทรงมีความพากเพียรในการปฏิบัติธรรมโดยไม่ย่อท้อ บำเพ็ญเมตตาบารมีด้วยการบริจาคทานแก่มวลมนุษย์ทุกระดับชั้นด้วยพระทัยเมตตา ทรงบำเพ็ญอุทฺธยานบารมี คือทรงตั้งเป็นความปรารถนาในพระโพธิญาณ บำเพ็ญศีลบารมี ด้วยการรักษาศิลาให้บริสุทธิ์ระหว่างบำเพ็ญพรตอยู่ที่เขาวงกต บำเพ็ญขันติบารมี ด้วยการข่มพระทัยอดกลั้นต่อความยากลำบากนานับการในขณะที่ประทับอยู่ที่เขาวงกต เช่น ทรงข่มพระทัยเมื่อเห็นชุกกเข็มนตีพระชาติและพระกัณหา บำเพ็ญอุเบกขาบารมี ด้วยการวางเฉยเมื่อทรงเห็นกระโอรสและพระธิดาถูกชุกกเข็มนตี บำเพ็ญสังขารบารมี ด้วยการรักษาสัจจะที่จะทรงมอบพระโอรสและพระธิดาให้ชุกก แม้จะต้องขืนข่มพระทัยหรือเสว้าโศกพระทัยอย่างยิ่ง พระองค์ทรงยึดมั่นอยู่ในคำสัตย์ และบำเพ็ญทานบารมีด้วยการบริจาคช้างทรง ม้าทรง พระกุมารทั้งสอง พระมเหสี พระราชสมบัติทั้งปวง เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน

ทรงสนะของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเห็นว่า พระชาติสุดท้ายคือพระเวสสันดร มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นพระชาติที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญทานอันยากยิ่งที่คนอื่นไม่สามารถจะทำได้ กล่าวคือ พระองค์ได้บริจาคสิ่งของ แก้วแหวน เงิน ทอง จนกระทั่งพระโอรส พระธิดาและพระนางมัทรีมเหสี ผู้เป็นที่รักดังพระชนมชีพ เพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนชาวไทยจึงเรียกพระชาติสุดท้ายนี้อีกนัยหนึ่งว่ามหาชาติ ซึ่งเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะบรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

เวสสันดรชาดกนี้ นับเป็นเรื่องใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในมหานิบาตชาดก พระสุตตันตปิฎก ซึ่งรวมเรื่องใหญ่ 10 เรื่อง เรียกว่า ทศชาติ เวสสันดรชาดก เรียกอย่างหนึ่งว่า มหาชาติ แต่อีก 9 เรื่อง ไม่เรียกว่ามหาชาติ เหตุที่ไม่เรียกว่ามหาชาตินั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ประทานอธิบายไว้ว่า “พุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดจนประเทศใกล้เคียงนับถือกันมาแต่โบราณว่า เรื่องมหาเวสสันดรชาดก จึงสำคัญว่าชาดกอื่น ๆ ด้วยปรารถนารบารมีของพระโพธิสัตว์บริบูรณ์ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้ง 10 อย่าง เรียกกันว่า มหาชาติ ”2 และพันเอกพระสารสาสน์พลขันธ์ (ยรีนิ) กล่าวไว้ว่า “พระโพธิสัตว์ในกำเนิดพระเวสสันดร” ได้สร้างแบบของมนุษย์ผู้ก้าวถึงขั้นสูงสุดแห่งการดำเนินในทางวิวัฒนาการ อันนำไปสู่ความเต็มเปี่ยมทางจริยธรรมและความรู้เหมาะแก่การข้ามพ้น โอฆะแห่งสุดท้าย ซึ่งจะแยกออกเสียได้จากการเกิดเป็นทวดาเพราะเหตุนี้ กำเนิดสุดท้ายจึงได้นามว่า มหาชาติ

พระพุทธเจ้าตรัสมหาเวสสันดรชาดก

นับแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร โปรด

พระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เป็นครั้งแรก ต่อจากนั้น ก็มีผู้ที่เลื่อมใสใน พระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นสาวกเป็นจำนวนมาก พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจประจำวัน 5 อย่าง คือ

1. ปพพณเห ปิณฑปาตญจ	เวลาเช้าเสร็จออกบิณฑบาต
2. สายณเห ธมมเทศน	เวลาเย็นทรงแสดงธรรม
3. ปโทเส ภิกขุโอรท	เวลาค่ำประทานโอรทแก่เหล่าภิกษุ
4. อทตตเต เทวปญฺหน	เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา
5. ปจฺจุสเสวคคกาล ภพพาทเพ วิโลกน	จนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถ

และที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะได้จะไปโปรดหรือไม่

เมื่อเกิดศัพท์ของพระพุทธองค์ขจรไปในทิศต่าง ๆ จนถึงพระนครกบิลพัสดุ์ อันเป็น ชาติภูมิของพระองค์ พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา ทรงทราบว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ กรุง ราชคฤห์ ก็มีพระราชประสงค์จะพบเห็นพระองค์ เพื่อจะได้สดับพระสัทธรรมเช่นคนอื่น ๆ บ้าง จึงได้ ทรงส่งอำมาตย์ไปเชิญเสด็จ เมื่ออำมาตย์ไปถึงได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว เกิดความเลื่อมใสทูลขอ บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ แล้วกราบทูลพระราชประสงค์ของพระเจ้าสุทโธทนะให้ทรงทราบพระผู้มี พระภาคเจ้าก็ทรงเฉยเสีย ด้วยทรงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาอันควรเสด็จ 5 พระเจ้าสุทโธทนะจึงได้ทรงส่งอำ มาตย์ คนอื่น ๆ ไปเชิญเสด็จอีก รวม 9 ครั้ง แต่ก็หายไปเหมือนกันทั้งหมดเมื่อพระเจ้าสุทโธทนะเห็นพวก อำมาตย์หายไป ในวาระที่ 10 พระองค์ได้ทรงส่งกาฬายาอำมาตย์ให้ไปเชิญเสด็จ กาฬายาอิน ทานว่าเป็น สหชาติ เกิดวันเดียวกันกับพระศาสดา เป็นผู้คุ้นเคยกันมาแต่ยังทรงพระเยาว์ และท่านได้กราบถวาย บังคมลาบวชด้วย ทรงอนุญาตตามใจ แต่อย่างไรก็ขอให้เชิญพระศาสดาเสด็จมาสู่พระนครกบิลพัสดุ์ ให้ได้เมื่อกาฬายาอำมาตย์ไปถึงกรุงราชคฤห์แล้ว จึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่พระเวฬุวันขณะนั้น พระผู้มีพระภาคกำลังแสดงพระธรรมเทศนาแก่พุทธบริษัท กาฬายาอำมาตย์ก็ได้ฟังธรรมด้วย ครั้นฟัง ธรรมแล้วก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยบริวาร จึงทูลขออุปสมบทและได้รับพระพุทธานุญาตเป็นเอหิ ภิกขุในพระพุทธศาสนา ต่อมา พระกาฬายาได้เข้าเฝ้าปฏิบัติพระผู้มีพระภาค ครั้นได้โอกาสก็ทูล สรรเสริญพระพุทธจริยา คือปฏิบัติที่ทรงบำเพ็ญในฐานะพระพุทธเจ้าคือ

1. พุทธตถจริยา ความประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่พระพุทธเจ้า คือเริ่มตั้งแต่พระองค์ ทรงศึกษาศิลปวิทยา การสละราชสมบัติออกผนวช เพื่อแสวงหาโมกขธรรม ตลอดจนตรัสรู้เป็นพระ อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. ญาติตถจริยา ความประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่พระประยูรญาติ ทรงอนุเคราะห์พระประยูรญาติให้ได้เข้าเฝ้า ให้ได้ฟัง ให้ได้รู้ ให้ได้เห็น ให้ได้ปฏิบัติ รวมทั้งให้ประพฤติกุศลธรรมในฐานะเป็นพระประยูรญาติ

3. โลกัตถจริยา ความประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก ดังที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการ เป็นประจำทุกวัน แล้วยังทรงพระอุตสาหะ เสด็จไปยังคาม นิคม ชนบท ราชธานีน้อยใหญ่ แสดงธรรมแก่ชนทั้งหลายให้ได้บรรลุผลตามสมควรแก่อุปนิสัยโดยไม่จำกัดบุคคล ประทานโอวาทแก่ผู้ประสงค์จะบวชให้ได้บวชและได้บัญญัติพระธรรมวินัยไว้ให้เป็นหลักปฏิบัติในพระศาสนาสืบไป

จากพระพุทธจริยาทั้ง 3 ประการดังกล่าวมา แสดงให้เห็นว่า พระกาฬทายี ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยมุ่งหวังให้พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพระพุทธรูปและพระประยูรญาติ โดยชี้ให้เห็นว่า พระพุทธจริยาข้อ 1 และข้อ 3 พระผู้มีพระภาคได้ทรงบำเพ็ญสมบุรณ์แล้ว ส่วนข้อ 2 ยังมีได้ทรงบำเพ็ญ จึงได้กราบทูลต่อไปอีกว่า ถ้าจะทรงพระกรุณาเสด็จไปในสมัยในโอกาสอันวชณะนี้ก็จะเป็นการประกาศพระบรมมัญจาคัตถจริยาให้สมบุรณ์พระกาฬทายีได้ พรรณนาฤดูกาลและหนทางที่จะเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์โดยสังเขป พอสรุปได้ว่าบัดนี้เหมันตฤดูได้เปลี่ยนเป็นวสันตฤดูแล้ว ข้าวกล้าในนามีการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว พื้นดินได้มีหญ้าอ่อนๆ ปกคลุมต้นไม้ในป่ากำลังผลัดใบ ผลิดอก ออกผลร่มรื่น ระยะเวลาที่จะเสด็จไปยังพระนครกบิลพัสดุ์แม้จะไกลก็เหมือนใกล้ เพราะไม่ต้องผจญภัยกับน้ำป่าไหลหลากมา อันเป็นอุปสรรคในการเดินทางทั้งไม่ต้องเผชิญต่อความหนาวเหน็บอีกด้วย หมู่บ้านที่ควรแก่การเที่ยวภิกขาจารสำหรับหมู่สงฆ์ที่จะตามเสด็จก็สะดวกสบาย เพราะตั้งอยู่ใกล้กับหนทางที่จะเสด็จไป ถ้าประสบกับแสงแดดที่แผดกล้าพอให้ร้อนตามระยะทางก็มีร่มไม้ใหญ่ๆ ให้พักผ่อนคลายความร้อนได้ และที่สำคัญพระเจ้าสุทโธทนะ พร้อมด้วยพระชนชวากบิลพัสดุ์ต่างก็มีความปรารถนาอันแรงกล้าในอันที่จะได้เข้าเฝ้าพระองค์ ขอทูลอาราธนาพระองค์ได้ทรงพระกรุณาเสด็จไปโปรด ณ กาล บัดนี้

พระพุทธองค์ได้ทรงยับยั้งการเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์มานานพอสมควรแล้ว เมื่อทรงทราบด้วยญาณประจักษ์ชัดว่า การเสด็จไปในเวลานี้จักเป็นผลดี จึงทรงรับอาราธนาจากพระกาฬทายีครั้งได้เวลาที่กำหนดไว้ พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมาก มีพระกาฬทายี เป็นมัคคุเทศก์เสด็จรอนแรมมาในป่า ระยะเวลาจากกรุงราชคฤห์ถึงนครกบิลพัสดุ์ประมาณ 60 โยชน์ ถ้าเดินทางเสด็จรอนแรมมาในป่า ระยะเวลาจากกรุงราชคฤห์ถึงนครกบิลพัสดุ์ประมาณ 60 โยชน์ ถ้าเดินทางตามปกติวันละ 1 โยชน์ ประมาณ 2 เดือนจึงจะถึง ถ้าเดินทางวันละ 2 โยชน์ ก็ต้องใช้เวลาประมาณ 1 เดือน จึงจะ

ถึง พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ได้เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ และทรงเดินทางวันละ 1 โยชน์ เป็นเวลา 2 เดือน ก็เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์

เมื่อข่าวการเสด็จทราบถึงกษัตริย์ศากยวงศ์ กษัตริย์ศากยวงศ์ก็ได้เตรียมการต้อนรับโดย พระเจ้าสุทโธทนะพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ได้สร้างนิโครธารามไว้ให้เป็นที่ประทับของพระผู้มี พระภาคและภิกษุสงฆ์ที่ตามเสด็จ พระเจ้าสุทโธทนะและพระประยูรญาติก็พากันเสด็จมาเฝ้าพระผู้มี พระภาค แต่พระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่ที่เจริญชนมายุมากกว่าพระพุทธองค์ทรงละอายพระทัยไม่ถวาย บังคมพระบรมศาสดาด้วยทรงดำริว่า พระบรมศาสดามีพระชนมายุน้อยกว่าพระพุทธรูปหลายปี จึงพากันมา ประทับเบื้องหลัง โดยเกณฑ์ให้พระราชกุมารที่มีพระชนมายุต่ำกว่าประทับข้างหน้า เพื่อจะได้ถวาย บังคมได้อย่างใกล้ชิด พระบรมศาสดาทรงทราบพระอัธยาศัยของพระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่ที่เจริญชน มายุมากกว่าพระพุทธองค์ทรงละอายพระทัยไม่ถวายบังคมพระบรมศาสดาด้วยทรงดำริว่า พระบรม ศาสดามีพระชนมายุน้อยกว่าพระพุทธรูปหลายปี จึงพากันมาประทับเบื้องหลัง โดยเกณฑ์ให้พระราชกุมารที่มี พระชนมายุต่ำกว่าประทับข้างหน้า เพื่อจะได้ถวายบังคมได้อย่างใกล้ชิด พระบรมศาสดาทรงทราบ พระอัธยาศัยของพระประยูรญาติ ประสงค์จะทรงทรมารพระประยูรญาติให้หายพยศคมานะทีละที จึง ทรงเข้าจตุตถฌาน ทรงทำอิทธิปาฏิหาริย์ ลอยขึ้นสู่ชั้นอากาศเหนือพระเศียรของพระประยูรญาติทั้งหมด ดูว่าไปรยลอกงพระบาทลงเหนือเศียรของพระประยูรญาติ พระเจ้าสุทโธทนะทอด พระเนตรเห็น เป็นอัศจรรย์ก็ทรงเลื่อมใสยกหัตถ์ขึ้นถวายอภิวาทก่อนแล้ว พระประยูรญาติทั้งหลายก็พลอยทำตาม แล้วพระเจ้าสุทโธทนะทรงพรรณนาถึงอานาปานที่ประจักษ์แก่พระองค์และประยูรญาติ 3 ครั้ง คือ ครั้ง แรกเมื่อพระสิทธัตถะตรัสกุมาร ประสูติได้ 7 วัน กาฬเทวิลดาบส หรืออสิตดาบสซึ่งอาศัยอยู่ข้างเขาหิม พานต์ ผู้เป็นที่นับถือของราชสกุลได้ทราบข่าวว่า พระราชโอรสประสูติใหม่ จึงได้เข้าไปเยี่ยม พระองค์ ได้ให้พระพี่เลี้ยงอุ้มพระสิทธัตถะตรัสกุมารออกมาเพื่อนมัสการพระดาบส แต่ปรากฏว่าพระบาททั้งคู่ ของพระสิทธัตถะตรัสกุมารก็วางอยู่เหนือเศียรของกาฬเทวิลดาบสผู้เป็นพระอาจารย์ ครั้งที่ 2 เมื่อพระ สิทธัตถะตรัสกุมารยังทรงพระชนม์ได้เพียง 7 พรรษา ในเวลาทำพระราชพิธีอุปสมบทแรกนาขวัญ บรรดาพระพี่เลี้ยงได้เชิญเสด็จประทับใต้ต้นหว่าใหญ่ เพื่ออาศัยร่มเงาบังแสงอาทิตย์กล้าในเวลาใกล้ เทียง ครั้นเวลาบ่าย แทนที่ร่มเงาไม้จะเคลื่อนที่ทอดไปตามแสงอาทิตย์ มองดูแล้วเป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก และครั้งนี้ที่ทรงทำอิทธิปาฏิหาริย์ลอยขึ้นสู่ชั้นอากาศเหนือพระเศียรของพระประยูรญาติ ก็ประจักษ์เป็น ครั้งที่ 3

เมื่อพระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นพระประยูรญาติถวายบังคมพระองค์ด้วยหมด มานะทีละที ยอมรับนับถือพระองค์แล้วก็เสด็จลงมาประทับ ณ พุทธอาสน์ ขณะเดียวกันนั้นบนนภากาศก็

เกิดเหตุมหัศจรรย์ บังเกิดฝนโบกขรพรรษตกลงมาทำให้ชุ่มชื้นทั่วกัน ฝนโบกขรพรรษนั้นมีสีแดง เมื่อตกลงมา ผู้ใดปรารถนาให้เปียกย่อยเปียก ผู้ใดไม่ปรารถนาให้เปียก ย่อมไม่เปียก เม็ดฝนกลิ้งตกลงมาจากกายคูดุหยาดน้ำตกลงมาจากใบบัว ก่อนแต่วันเสด็จถึงราชวัง 1 วัน ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเสด็จอภิขาร ตามถนนหนทางทำให้ประชาชนเกิดอลหม่านกันขึ้น เพราะประชาชนเห็นกษัตริย์เสด็จเที่ยวขอภิกษา พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบข่าว ก็เสด็จตามไปทูลเชิญให้พระพุทธองค์เสด็จกลับ พระพุทธองค์ทรงแสดงคุณของภิกษาจารย์ว่า เป็นกิจวัตรของสมณะ ทั้งได้ตรัสคาถาเรื่องเดือนใจสมณะ ว่า

อุตุติฏฺเฐนปฺปมฺหุเชยฺย

ธมฺมํสุจิริตํ จเร

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

อสุมิ โลเกปรมฺหิ จ

ภิกฺขุไม่พึงประมาทในบิณฑบาต พึงประพฤติธรรมให้สุจริต

ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า

พระเจ้าสุทโธทนะได้สดับพระคานานี้แล้วได้บรรลुพระโศคาบัตติผล เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะและพระประยูรญาติเสด็จกลับจากนิโครธารามแล้วพระสงฆ์สาวกก็ได้สนทนาปรารภถึงฝนโบกขรพรรษซึ่งตกลงมาในบริเวณสโมสรสนนิบาตของมวลพระประยูรญาติอันมีพระพุทโธบิดาเป็นประธานว่าเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์เพราะไม่เคยเห็นฝนโบกขรพรรษและไม่เคยได้ยินเรื่องฝนโบกขรพรรษมาก่อนเมื่อพระบรมศาสดาทรงทราบเรื่องนี้ จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้แต่กาลก่อนเรื่องนี้ก็เคยมีมาแล้ว ครั้นพระสงฆ์สาวกใครจะทราบเรื่องจึงกราบทูลอาราธนา พระบรมศาสดาได้ตรัสเล่าเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งผู้วิจัจะ ได้สรุปเนื้อหาสาระพร้อมทั้งวิเคราะห์เรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ ตามลำดับดังต่อไปนี้

กัณฑ์ที่ 1 กัณฑ์ทศพร (19 คาถา)

ทศพร หมายถึง พร 10 ประการ ที่พระนางมุลลิตูลขอต่อท้าวสักกเทวราชก่อนที่จะจุติลงมาอุบัติเป็นพระมารดาของพระเวสสันดรเมื่อพระนางมุลลิตูใกล้จะสิ้นบุญและจะต้องจุติจากเทวโลก มาอุบัติในมนุษยโลก ท้าวสักกเทวราชพระสวามีทรงทราบจึงทรงพาพระนางไปยังสวนนันทวันในเทวโลก แล้วตรัสว่า บัดนี้เธอสิ้นบุญแล้วจึงต้องจุติไปบังเกิดในมนุษย์ ฉะนั้นให้พร 10 ประการ เธอจงเลือกขอเอาตามใจชอบเถิด พระนางจึงทูลขอพร 10 ประการ

1. ขอให้หม่อมฉันได้อภิเษกเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าสิริราชอันทรงศักดิ์แห่งนครสีพี
2. ขอให้หม่อมฉันมีนัยน์ตาดำสนิท เหมือนคานเณ็ทราย (นิลเนตตา)
3. ขอให้หม่อมฉันมีขนคิ้วเขียวสนิท ดุจสร้อยคอนกยูง (นิลกมุ)

4. ขอให้หม่อมฉันมีชื่อว่า ผุสดี (ผุสดี นาม นามน)
5. ขอให้หม่อมฉันมีพระโอรส ทรงพระเกียรติยิ่งกว่ากษัตริย์ทั้งหลาย และมีพระราชศรัทธาในการกุศล (ปุศุตลเถถ)
6. ขอให้หม่อมฉันมีครรภ์งาม อย่าให้ครรภ์นูนเหมือนสตรีทั่วไป (จาปวลิจิตสม)
7. ขอให้หม่อมฉันมีถันงาม อย่าให้ถันดำในเวลามีครรภ์ และอย่าให้หย่อนยาน (ถนาเม นปวตุเตย)
8. ขอให้หม่อมฉันมีผงงามดำเป็นมันดุจสีปีกแมลงค่อมทองอย่าให้มีผมหงอกแม้แต่เพียงเส้นเดียว (ปลิตาน สนตุ)
9. ขอให้หม่อมฉันมีผิวงามดุจทองธรรมชาติ อย่าให้มีฝ้าราสีใดๆ (กาเย ร โชนลิมเปถ)
10. ขอให้หม่อมฉันมีอำนาจปล่อยนัยกโทษถึงถึงประหารชีวิตให้พ้นโทษได้ (วชุลญจาปิปโมเจ)

จากรายละเอียดต่างๆ ในกัณฑ์ทศพรดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การทำบุญให้สำเร็จสมประสงค์นั้น ต้องตั้งจิตอธิษฐาน หรือตั้งความปรารถนาไว้ก่อน ดังจะเห็นได้ว่า ก่อนที่พระนางผุสดีจะอุบัติเป็นมเหสีของท้าวสักกเทวราชและได้รับพร 10 ประการ จากท้าวสักกเทวราชนั้น พระนางผุสดีได้บำเพ็ญทานสังฆบุญบารมีไว้มากมาย นับย้อนหลัง ไปถึง 91 กัป ตั้งแต่สมัยพระวิปัสสิพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก ซึ่งพระนางผุสดีได้ทำบุญแล้วตั้งจิตอธิษฐานมาแต่เดิมว่า “ขอให้ได้เป็นพุทธมารดา” ในอดีตชาตินั้น พระนางผุสดีมีนามว่า “สุธัมมา” เป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากิกิราช เมื่อพระนางสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้ไปอุบัติในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ มีพระนามว่า “ผุสดี” เป็นพระมเหสีของท้าวสักกเทวราช

นอกจากนี้ ในกัณฑ์ทศพร ยังมีเรื่องให้น่าศึกษาวิเคราะห์ห้อย่างมาก เช่น เรื่อง กัป ซึ่งปรากฏว่า คำว่า กัปกั ได้แก่ อายุของโลก นับตั้งแต่ต้นจนกระทั่งโลกพินาศ ดังเนื้อความซึ่งปรากฏในสังยุตตนิกายนิทานวรรคพระไตรปิฎก ว่าภูเขาสีเนรุมีความกว้าง ความยาว และความหนาโดยมีมาตราส่วน 100 โยชน์เท่ากัน พอถึง 100 ปี เทวดาก็เอาผ้าขาวบางๆ มากวาดครั้งหนึ่งจนภูเขาสีเนรุซึ่งมีความกว้าง ความยาว ความหนาดัง 100 โยชน์นั้น ราบเรียบเป็นหน้ากลองอย่างนี้เรียกว่ากัปหนึ่ง คำว่า “กัปป์” มีชื่อเรียก 6 อย่าง คือ

1. สารกัปป์ มีพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นหนึ่งพระองค์
2. มัณฑกัปป์ มีพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นสองพระองค์

3. วรกัปปี มีพระพุทธรเจ้าบังเกิดขึ้นสามพระองค์
4. สารมณฑกัปปี มีพระพุทธรเจ้าบังเกิดขึ้นสี่พระองค์
5. กัทกัปปี มีพระพุทธรเจ้าบังเกิดขึ้นห้าพระองค์
6. สุญญกัปปี เป็นกัปปีว่าง ไม่มีพระพุทธรเจ้าบังเกิดขึ้นในโลกเลย

ในกัณฑ์ทศพรนี้ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เทวดาจุติไว้ 6 ประการคือ อายุขยยะ สิ้นอายุ กัมมัชชะยะ สิ้นกรรม อุภยัชชะยะ สิ้นทั้งอายุทั้งกรรม อธิมุตติมรณะ ยังไม่ถึงเวลาจุติ แต่อธิษฐานไว้ โนปโทสิกะ สิ้นอายุเพราะโกรธมาก และ อาหารัชชะยะ สิ้นอายุเพราะชื่นชมสมบัติทิพย์จนเพลิน จนกระทั่งลืมกินอาหารอันเป็นทิพย์

ส่วนสาเหตุแห่งความตาย (มรณุปปตฺติ) ซึ่งปรากฏตามนัยแห่งมหาอภิธรรมมัตถสังคหฎีกา มี 4 ประการคือ อายุขยยมรณ ตายเพราะสิ้นอายุ กัมมัชชะยมรณ ตายเพราะสิ้นกรรม อุภยัชชะยมรณ ตายเพราะสิ้นอายุเพราะกรรมทั้งสอง และ อุปจุเจตมรณ ตายเพราะประสบอุบัติเหตุขณะที่อายุและกรรมยังไม่ถึงกำหนด

นอกจากนี้แล้ว ยังมีบางเหตุที่ทำให้เทวดาจุติ 5 ประการ คือ ดอกไม้มีประดับวิมานเหี่ยวแห้งไป ผ้าทรงเสราหมอง ผิวพรรณวณณะไม่ผ่องใส เหนือรักเร่ไหลออกผิปกติ และจิตใจหงุดหงิด เบื่อหน่ายสถานที่อยู่

กัณฑ์ที่ 2 กัณฑ์หิมพานต์ (134 พระคาถา)

เมื่อพระนางมุสตี จูติจากสวรรค์ลงมาอุบัติเป็นพระธิดาของพระเจ้ามัททราช และมีพระสิริโฉมงามตามที่ได้ปรารถนาไว้ พอมิพระชนมายุได้ 16 ชันษา ก็ได้อภิเษกเป็นพระมเหสีของพระเจ้าสุทนต์แห่งสิวีรัฐนคร ครั้นพระนางทรงครรภ์ถ้วนไตรมาสได้เสด็จประพาสพระนครและพระนางได้ประสูติพระโอรสที่ครอกพ่อค้า พระประยูรญาติจึงถวายพระนามว่า “เวสสันดร” พอพระกุมารประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา ก็ทูลขอเงินบริจาคทานจากพระมารดา นับว่าเป็นเหตุที่น่าอัศจรรย์ ได้ปรากฏแก่ชุมชน และในวันนั้นนางข้างตระกูลทนต์เชือกหนึ่งได้ตกถูกข้างเผือกขาวบริสุทธิ์ในโรงช่างต้น นับเป็นช่างคู่บารมีจึงให้ชื่อว่า “ปัจฉินาค” หรือ “ปัจฉินาเคนทร์”

เวสสันดรกุมาร มีน้ำพระทัยเต็มเปี่ยมด้วยความเมตตากรุณาได้บริจาคทานเป็นเนืองนิตย์เมื่อพระชนมายุได้ 16 พรรษา พระราชบิดาได้มอบราชสมบัติให้ครอบครองพร้อมทั้งตรัสขอพระนางมัทรีพระราชธิดาของราชวงศ์ศัตริย์มัททราชมาอภิเษกเป็นพระมเหสี ครั้นพระเวสสันดรได้ครอบครองพระนครสี่ปีแล้วก็ได้รับสั่งให้สร้างโรงงาน 6 แห่ง เพื่อบริจาคทานแก่คนยากจนเข็ญใจ ต่อมาพระองค์มีพระโอรส พระนามว่า “ซาลี” และพระธิดา พระนามว่า “กัณหา”

ช่างปัจจัยนาเคนทร์นั้น เป็นช่างแก้วอุดมมงคล ไม่ว่าจะเข้าไปประเทศที่ใดก็จะบันดาลให้ฝนตกลงมาทำให้ประเทศนั้นๆ อุดมสมบูรณ์ มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ กิตติศัพท์อันนี้ได้ฟังจรไปไกลว่า พระเวสสันดรเป็นกษัตริย์มีบุญญาธิการเสมอด้วยพระเจ้าจักรพรรดิมหाराชจึงได้มีช่างแก้วเช่นนั้นเป็นพาหนะ เพราะกิตติศัพท์มันนี่เอง พระเจ้ากาสิงคะแห่งกาลิงครรัฐจึงได้ส่งพราหมณ์ 8 คนมาขอช่างปัจจัยนาเคนทร์เพื่อความสวัสดิแก่ชาวนครกาลิงคะโดยอ้างว่าพระนครของพระองค์เกิดข้าวยากหมากแพง ฝนแล้ง แม้ว่าจำได้พยายามบำเพ็ญพิธีกรรมต่างๆ แล้ว ฝนก็ยังไม่ตก พระเวสสันดรก็ได้พระราชทานช่างปัจจัยนาเคนทร์ให้ตามพระราชประสงค์

เมื่อพระเวสสันดรได้พระราชทานช่างปัจจัยนาเคนทร์เป็นทานไปแล้ว ประชาชนไม่พอใจโกรธแค้น จึงพากันไปเฝ้าพระเจ้าสญชัยขอให้จับไล่พระเวสสันดร พระเจ้าสญชัยจึงเนรเทศพระเวสสันดรแจากพระนครตามเสียงของประชาชน ในที่สุดพระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรีพระชาลีและพระกัณหา ก็ต้องพากันเสด็จออกจากพระนครไปประทับอยู่ที่เขาวงกตตามคำแนะนำของอำมาตย์ผู้ทูลข่าวเนรเทศซึ่งมีความจงรักภักดีต่อพระองค์

จากรายละเอียดต่างๆ ในกัณฑ์นี้ พอสรุปได้ว่า คนดีเกิดมาย่อมทำให้โลกร่มเย็นเหมือนอย่างพระเวสสันดร ที่ได้ประสูติมาเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน กล่าวคือ นอกจากทำให้เมืองสีพีอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขแล้ว ยังทำให้ชาวเมืองกาลิงคะได้รับความสุขความอุดมสมบูรณ์อีกด้วย

การที่พระเวสสันดรถูกชาวเมืองขับไล่ให้ไปอยู่ที่เขาวงกตป่าหิมพานต์นั้น ก็แสดงว่าประชาชนเป็นใหญ่ในการปกครองมานานแล้ว แม้พระนางมัทรีได้ฟังว่า พระเวสสันดรถูกขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางก็ไม่แสดงอาการเป็นทุกข์ ไม่ต่อว่าซ้ำเติมต่างๆ นานา และพระนางก็พร้อมที่จะเสด็จไปอยู่ร่วมสุขร่วมทุกข์ในป่าด้วย ซึ่งแสดงว่าเห็นว่าทั้งพระเวสสันดรและพระนางมัทรีได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สามีภรรยาที่ดีย่างหาที่เปรียบมิได้ หญิงมายว่า ธรรมดาหญิงมายมีแต่จะถูกดูหมิ่นดูแคลน ถูกประณาม เหยียดหยาม อาจถึงจบชีวิตด้วยการกระโดดเข้ากองไฟ เพราะของที่ไม่มีดีมีอยู่ 3 อย่าง คือ ชลธิ์ไม่มีน้ำ 1 บ้านเมืองไม่มีพระมหากษัตริย์ 1 หญิงสามิตอดทั้ง 1 และได้ทูลต่อไปอีกว่า ธรรมดารถย่อมมีธงเป็นเครื่องหมาย ไฟย่อมมีควันเป็นเครื่องหมาย บ้านเมืองย่อมมีพระราชอาเป็นเครื่องเชิดชู หญิงย่อมมีสามีเป็นเครื่องกางกั้น หญิงใดสามีมีทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วย หญิงนั้นเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมสรรเสริญ

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าในกาลไหนๆ มวลมนุษยชาติ ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งโลกธรรม 8 ประการ คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ เสมอเหมือนกันหมดคงจะ

เห็นได้ว่า คนเรานั้น ยามบุญมาวาสนาส่ง ก็มีคนยกย่องเคารพนับถือ ขึ้นชมยินดี มีคนใกล้ชิดแวดล้อมมากมาย แต่ยามเมื่อคนเรากลับ หมดบุญ หมดวาสนา ก็ไม่มีใครเคารพนับถือ เพราะไม่สามารถให้คุณประโยชน์แก่เขาได้ บางครั้งยังถูกเหยียดหยามอีกด้วย ดังพระเวสสันดร เมื่อพระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ให้แก่พราหมณ์แล้ว ชาวเมืองก็กล่าวโทษให้ขับไล่ไปอยู่เขาวงกต ไม่มีใครช่วยได้ แม้ว่าพระเจ้าสญชัย ก็ต้องถือตามเสียงของประชาชน ทรงยึดถือตามขัตติยโบราณราชประเพณี เมื่อไม่มีใครสามารถช่วยเหลือได้ พระเวสสันดรก็ต้องช่วยเหลือพระองค์เอง พึ่งพระองค์เองเพื่อบรรลुพระโพธิญาณ ในที่สุด ดังพุทธภาษิตที่ว่า

อตตา หือตตโน นาโถ โภ หิ นาโถ ปโร สียา

อตตนา หิสฺสทฺตเนน นาทถฺกตฺติ ทฺลลภ

แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตนเอง คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้

บุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่ง ที่หาได้ยาก

กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์ 209 พระคาถา

พระนางศุภคิตราพบว่า พระเวสสันดรจะถูกเนรเทศ ด้วยความสงสารจึงไปทูลขอร้อง โทษ แต่ไม่สำเร็จ พอรุ่งขึ้นเช้า พระเวสสันดรก็บริจาคสัตว์ตมมหาทาน คือ ช้าง ม้า โคนม รถนารี ทาส ทาสี สิ่งของต่างๆ สุรา บ้าน อย่างละ 700 พระเจ้าสญชัยขอร้องให้ม้าหรืออยู่พร้อมด้วยลูกทั้งสอง แต่ไม่สำเร็จ พอรุ่งขึ้นก็ออกเดินทางและได้ประทานม้าและรถแก่พราหมณ์แล้วอุ้มลูกคนละคนมุ่งหน้าไปสู่เขาวงกต พระจอมธรรมเวสสันดรเจ้า พร้อมหน่อแห่งนางนาทมัทรี เทิงชาติกันหาลูกอ่อน หนีจากบ่อนบ้านเกิดเมืองนอน พรากนครเขานรเทศ เป็นบ่อนเหตุทานช้างมงคล เจ้าตนบุญทรงจีรธมมา พอฮอดป่าพราหมณ์แล่นตามหลัง ขอเอายังเทิงรถเทิงม้า เจ้าบ่เข้าเททอดทานไป อินทราให้เห็นใจผายโศคทานรถให้กวางพร้อมแก่ไป พอคราวได้ยังมีพราหมณ์มาขอต่อ พระหน่อเนื้อทานเกลี้ยงบ่หวังโย ไผจกได้โมทนาชมชื่น แม่นสิเงินขาดฮ้อนคนสิอุ้มช่วยชู เจ้าแล้ว ฯ

กัณฑ์ที่ 4 กัณฑ์ประเวศน์ (57 พระคาถา)

พระเวสสันดร พร้อมด้วยพระนางมัทรี พระโอรส และพระธิดา เสด็จไปยังเขาวงกตด้วยความยากลำบากตลอดทาง ในที่สุดก็เสด็จมาถึงเมืองเจตราชจึงได้แวะเข้าไปประทับ ณ บรรณศาลาใกล้ประตูภายนอกพระนครไม่ช้าว่าการเสด็จมาของพระเวสสันดรก็แพร่เข้าถึงพระนคร บรรดา กษัตริย์ขัตติยวงศ์ทั้งหลายต่างก็พากันมาเฝ้าและทูลถามความเป็นไป พอได้สดับเรื่องราวต่างๆ ตามที่พระเวสสันดรตรัสบอกต่างก็มีความเสียพระทัยไปตามๆ กัน กษัตริย์เหล่านั้น ได้ทูลเชิญให้เสด็จประทับสำราญพระอิริยาบถในพระนคร และจะกราบทูลพระเจ้าสญชัยให้พระราชทานอภัยโทษแต่พระ

เวสสันดรก็ไม่ทรงยินยอม กษัตริย์เหล่านั้น ได้อัญเชิญพระเวสสันดรขึ้นครองราชสมบัติที่เมืองเจตราช แต่พระเวสสันดรก็ไม่ทรงยินยอม พระเวสสันดรมีพระประสงค์อย่างเด็ดเดี่ยวที่จะเสด็จไปยังเขาวงกต ในที่สุดกษัตริย์เจตราชก็ให้ตกแต่งศาลาที่ประทับปิดบังด้วยผ้าม่าน แล้วถวายการอารักขาอย่างดีจนสว่างแล้วจึงถวายพระกระยาหารให้เสวย ครั้นแล้วจึงทูลอัญเชิญพระเวสสันดรให้เสด็จไปยังประตูป่า เพื่อถวายการแนะนำให้ทรงกำหนดทิศทางที่จะไปยังเขาวงกต และได้ตั้งเจตบุตรพรานไพร่ให้รักษา ประตูป่าถวายอารักขาป้องกันภัยให้ด้วย

หลังจากนั้น พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชารี และพระกัณหา ก็อำลากษัตริย์เจตราชแล้วเสด็จไปตามทางที่กษัตริย์เจตราชได้แนะนำจะกระทั่งถึงเขาวงกต และได้ทรงพบศาลาซึ่งพระวิษณุกรรมเทพบุตรเนรมิตตามเทวบัญชาของท้าวอัมรินทราธิราช ทั้งสี่กษัตริย์ก็ผนวชเป็นฤาษี ทรงดำรงพระชนมชีพด้วยผลาหารซึ่งพระนางมัทรีเป็นพนักงานแสวงหาเป็นเวลานานถึง 7 เดือน

จากรายละเอียดต่างๆ ในกัณฑ์นี้ พอสรุปได้ว่า ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อกษัตริย์ทั้ง 4 ได้ผนวชเป็นฤาษีอยู่ที่เขาวงกต ก็ต้องต่อสู้อดทนกับความทุกข์ยาก ลำบาก เนื่องจากได้เสวยแต่ลูกไม้ห้วงมันเป็นพระกระยาหาร ทั้งพระนางมัทรีซึ่งไม่เคยทรงลำบากก็ต้องทรงลำบาก ด้วยการไปหาห้วงไม้มาปฏิบัติพระเวสสันดรและพระกุมารทั้ง 2 แต่พระนางก็ไม่เคยทรงท้อถอย มีแต่ทรงตั้งพระทัยทำด้วยความจงรักภักดี ไม่ทรงเห็นแก่ความยากลำบากเลย หากเป็นสตรีอื่นก็คงจะเลี้ยวลูกอยู่กับบรรณศาลาให้สามีไปเที่ยวหาลูกไม้ห้วงไม้มาให้ แต่พระนางมัทรีก็ทรงพระทำกิจการงานทุกอย่างสมกับที่พระนางได้ปฏิญาณเอาไว้ก่อนออกจากเมืองว่า จะขอตามเสด็จไปปฏิบัติพระสวามี ไม่ทรงกวาดกลัวต่อความทุกข์ยากลำบากพระวรกายถึงตายก็ทรงยินดี จัดว่าพระนางมัทรีทรงเป็นยอดคนรีไม่มีใครเสมอเหมือน สมควรที่พระนางเป็นคู่บุญบารมีของหม่อมพุทธางกูรผู้จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหน้า ธรรมดาว่า ผู้สร้างบารมีปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้านั้นถึงคราวทุกข์ก็ทุกข์จริง ถึงคราวสุขก็สุขจริง แต่ก็ไม่ย่อท้อต่อสิ่งใด เมื่อเห็นว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ก็พยายามทำสิ่งนั้นจนกระทั่งสำเร็จ ถึงแม้ว่าจะเสียทรัพย์ ร่างกาย อวัยวะน้อยใหญ่ ตลอดถึงชีวิตก็ต้องยอม สำหรับผู้ที่ เป็นบุตรภรรยาของพระโพธิสัตว์ ต้องเป็นผู้มีใจเด็ดเดี่ยวต่อสู้กับความทุกข์ยากลำบากทุกอย่างเช่นเดียวกัน ถ้าสตรีใด ปฏิบัติสามีทุกคำเข้า เช่นตอนเช้าก็เตรียมน้ำล้างหน้า สนุยาสีฟันให้พร้อมทุกวัน แม้กระทำได้เพียงเท่านี้ สตรีนั้นก็ยิ่งได้ชื่อว่าทำตามเยี่ยงอย่างอันดีของพระนางมัทรีได้ ส่วนหนึ่งโดยแท้ ผลที่จะตามมาก็คือความรัก ความพอใจจากสามีและความสุขความเจริญในครอบครัว อย่างไรก็ตาม คนเราควรจะได้รับความสะดวกสบายใจใส่ช่วยเหลือจากญาติมิตรใน 3 ยาม คือ

ประการ เมื่อชายในบ้านนั้นเห็นเข้าก็พากันสรรเสริญนางอมิตตดา และกลับคิดว่ากล่าวภรรยาของตนว่าเกียจคร้านทำงานเอาแต่เล่นแต่เที่ยว สู้นางอมิตตดาไม่ได้ หญิงทั้งหลายเมื่อถูกสามีตำหนิก็พากันเคียดแค้นชิงชังนางอมิตตดายิ่งนัก จึงชักชวนกันไปดำว่านางอมิตตดาที่ทำน้ําอย่างสาเดเสียเทเสียด้วยมีวัตถุประสงค้จะให้นางอมิตตดาหนีไปเสียจากหมู่บ้านนางอมิตตดาทนฟังคำดำของหญิงทั้งหลายไม่ได้ ฉวยหม้อน้ำได้ก็เดินร้องไห้กลับบ้านนางเสียใจ คับอกคับใจมาก ในที่สุดทเวาคลใจให้นางอมิตตดาใช้ชุกไปขอพระชาติและพระกัณหามาเป็นทาสรับใช้ ถึงแม้ชุกจะแ่เกินกว่าที่จะเดินไปเขาวงกตเพื่อขอสงกumar แต่เมื่อถูกเมียสาวบู้บังคับก็จำต้องฝืนใจไป ในที่สุดชุกก็พาร่างอันแ่แต่่าไปจนถึงพระนครสีพี เมื่อเห็นกลุ่มคนในที่ใดก็ได้ถามถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร พร้อมทั้งหนทางที่จะไปให้ถึงที่นั้นด้วย ชาวเมืองสีพีซึ่งเกลียดชังของท่านเป็นทุนอยู่แล้วที่ทำให้พระเวสสันดรถูกเนรเทศพร้อมทั้งพระชายา พระโอรสและพระธิดา ให้ออกไปอยู่เขาวงกต จึงพากันถือไม้ค้อนก้อนดินขับไล่ชุกเข้าป่าไป

ชุกหนีชาวเมืองสีพีไปทางเขาวงกต ขณะเดินไปนั้น สุนัขของพรานเจตบุตรไล่ล้อม จึงวิ่งหนีปีนขึ้นต้นไม้ ครั้นพรานเจตบุตรติดตามมาได้เห็นชุกอยู่บนต้นไม้ แน่ใจว่าชุกมาร้าย จะไปขอพระนางมัทรีหรือไม่ก็พระโอรสและพระธิดาแน่ ก็ปลันคิดว่าจะต้องฆ่าชุกเสียให้ตาย จึงเดินเข้าไปใกล้พลางน้ําหน้าไม้ขึ้น เมื่อชุกเห็นก็ตกใจเพราะกลัวตาย จึงได้ออกอุบายหลอกพรานเจตบุตรพร้อมด้วยพูดบู้ว่า ช้าก่อนเจตบุตร ข้าเป็นพราหมณ์ เป็นราชทูต ซึ่งใครๆ ไม่ควรฆ่าเป็นประเพณีมาแต่เก่าก่อน จงฟังข้าก่อน บัดนี้ชาวเมืองสีพีหายขัดเคืองแล้ว พระเจ้าสญชัยก็ปรารถนาที่จะพบพระเวสสันดร จึงให้ข้าเป็นราชทูตมาทูลเชิญพระเวสสันดร พระชายา พระโอรสและพระธิดากลับพระนครสีพี ขอให้เจ้าบอกว่าบัดนี้พระเวสสันดรอยู่ที่ไหน

พรานเจตบุตรได้ฟังแล้วดีใจ หลงเชื่อคำหลอกลวงของชุกเข้าใจชุกเป็นราชทูตจริง จึงได้ผูกสุนัขแล้วให้ชุกลงมาจากต้นไม้ ให้การต้อนรับอย่างดี ให้อาหารการกิน พร้อมทั้งบอกสถานที่ที่พระเวสสันดรประทับ

จากเนื้อหาสาระพร้อมทั้งรายละเอียดในกัณฑ์นี้ ทำให้เราทราบประวัติของชุกและนางอมิตตดาพร้อมทั้งแนวคิดหรือคคิธรรมในการครองชีวิตคู่ หน้าที่ของสามีภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อกันและกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเนื้อหาสาระโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ชุกตามประวัติกล่าวไว้ว่า เกิด ณ หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ ทุนวิฐ แห่งแคว้นกถิงครัฐ มารดาชื่อนางจันทีพราหมณ์ บิดาชื่อโตลกพราหมณ์ ชุกมีรูปร่างอัปลักษณ์ที่เรียกว่านุรุษโทษ 18 ประการ คือ

1. พลงกปาโท มีเท้าคคู้ หรือตีนเกตุินกา

2. อทุชนโข มีเล็บเน่าครึ่งเล็บ
3. โอปทุชปัญชโก มีเหนียงหย่อนยานเหมือนนกตะกรุม
4. ทีฆตุตโรฎฐโร ริมฝีปากเบื้องบนยาวปากข้างล่าง
5. จปโล เวลาพูดน้ำลายไหล 2 ข้างปาก
6. กพาโร มีเขี้ยวงอกเหมือนเขี้ยวหมู
7. ภคคนาสโก จมูกหัก คือตั้งจมูกหักตอนกลาง
8. กุมุโกทโร มีท้องเท่าไหหาม
9. ภคคปัญฐิ หลังหักและโค้ง
10. วิสมจกขุโก ตาเข ตาเหลือก ตาทั้ง 2 น้อยใหญ่ไม่เท่ากัน
11. โลหมสสุ หนองแดงแข็งเหมือนเส้นลวด
12. หริตเกโส มีผมแดงแกมหงอก
13. วลินิ มีเส้นสะพร่งขึ้นทั้งตัว
14. ติลกาหโก มีจุดดำเป็นหมึกๆ ทั่วตัว
15. ปิงคโล ตาเหลืองเหมือนตาแมวป่า
16. วินโต คคไนที่ 3 แห่ง คือ สะเอว หลัง คอ
17. วิกโฏ เดินข้อเท้าด้ง
18. พุรหาขโร เล็บหนายาวแข็งคม

ผู้ใดมีลักษณะบุรุษไทย 18 ประการนี้ แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ตาเข มือเก ตีนกาง อย่างที่เห็นกันอยู่โดยมาก โบราณว่าไม่ดีทั้งนั้น คือคนเหล่านี้ไม่ว่าหญิงหรือชาย มักจะมีความคิดเห็นไม่เหมือนใคร และมักเป็นพวกฉลาด แต่อาจฉลาดแกมโกง หรือมักเป็นพวกที่กล้าหาญแต่อาจจก้ำอาหารในทางไม่ดี หรือไม่เหมาะไม่ควร

อนึ่ง ก่อนที่ชูกจะเกิดและหลังจากชูกเกิดแล้วได้มีดวงร้ายหลายประการ คือ มารดาฝันหลายก่อนคลอด เช่นฝันว่าถูกงูกัดตาย เป็นต้น ส่วนบุตรที่เกิดมานั้น มีลักษณะบุรุษไทย 18 ประการในตัว มีนิสัยชอบโกหก ตลกกิน ก่อนคลอด และบุตรเกิดในนาม 5 หรือ นามจั่วคือพ่อแม่มีลูกท้องเดียวกัน เป็นชายหรือหญิงใดๆ กันเป็นลูกคนที่ 5 เรียกว่า เกิดนามจั่ว

ชูกมีอาชีพขอทาน มีความขยันในการขอทานและขอไปทุกหนทุกแห่งรู้จักเก็บหอมรอมริบจนกระทั่งขอทานได้ถึง 100 กษาปณ์ เท่ากับ 400 บาท แล้วนำไปฝากเพื่อนชื่อว่า กุลพินทุ และ

นางมณีรัตน์ ซึ่งเป็นพ่อแม่ของนางอมิตตดา ตอนหลังสองสามีภรรยาได้นำเงินของชูชกไปใช้มาชูชกมา ทวงคืนก็ไม่มีเงินใช้ให้จึงได้ยกนางอมิตตดาผู้เป็นลูกสาวให้แทน

การที่ชูชกได้นางอมิตตดาเป็นภรรยา ถือว่าคนแก่ได้เมียสาว ที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่า เมื่อชาติก่อนนางอมิตตดาได้ถวายดอกบัวเหี่ยวแก่พระที่มาบิณฑบาต ส่วนพระคัมภีร์บางแห่งว่านางอมิตตดาให้ทานแล้วเกิดเหี่ยวแห้งเสียดายของ เมื่อเกิดมาเป็นนางอมิตตดาจึงได้สามีชราสมกับกำที่นำมา ส่วนชูชกเมื่อชาติก่อนได้บูชาพระด้วยดอกบัวตูม พระคัมภีร์บางแห่งว่า เมื่อชูชกให้ทานแล้ว มีใจฟ่องแผ้วชื่นชม จึงได้ภรรยาสาวที่แสนดี

นางอมิตตดาเป็นหญิงที่มีนิสัยดีมีความกตัญญูกตเวที ทำหน้าที่ภรรยาที่ดี ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสัททนต์สูตร 5 อย่าง คือ

1. จัดการบ้านดี
2. สงเคราะห์ญาติข้างเคียงของตัวเองและสามีดี
3. ไม่นอกใจสามี เพียงแค่คิดในใจก็อย่าให้มี
4. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
5. ฉลาดและขยันในการงานทุกอย่าง

หญิงใดปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อสามีดังกล่าวมาแล้ว หญิงนั้นถ้าตายไปแล้วก็จะไปบังเกิดเป็นเทพธิดาจำพวกมณานิภาในสวรรค์เป็นที่ต้องการต้องใจของพวกเทพบุตรในชั้นฟ้า

ในภรรยา 7 จำพวก ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ นั้น มีทั้งภรรยาที่ตายไปแล้วตกในนรก และภรรยาที่ตายแล้วยังเกิดในสวรรค์ ซึ่งแยกออกเป็นประเภท ดังนี้

1. อัยยกา ภริยา ภรรยาที่ตั้งตัวเป็นนายของสามี
2. วรกา ภริยา ภรรยาที่คิดร้ายต่อสามีถึงเพชฌฆาต
3. โจรี ภริยา ภรรยาดังโจร

ภรรยา 4 จำพวกที่ตายไปแล้วบังเกิดในสวรรค์ คือ

1. มารดา ภริยา ภรรยาที่รักสามีดังมารดารักบุตร
2. ภคินี ภริยา ภรรยาที่นับถือสามีดังพี่ชาย
3. สหายิกา ภริยา ภรรยารักสามีดังสหาย

4. ทาสี ภริยา ภรรยาขำเกรงสามีดังทาสีขำเกรงนาย ไม่กล้าแข็งต่อสามี ถึงถูก

สามีดูค่าทุบตีก็สู้ทน

ในที่นี้ จะขอยกทาสีกริยามาเป็นตัวอย่างโดยสังเขป กล่าวคือ ครั้งศาสนาพระกัสสป พุทธพุทธเจ้า มีหญิงคนหนึ่งได้สามีเป็นคนขี้เมา เวลาสามีเมาแล้วมักถูกด่าว่า ทูบตีแทบทุกครั้ง แต่เธอก็ นึกเสียสามีก็เท่ากับนาย เวลาเธอตายไปได้เกิดเป็นเทพธิดาอยู่ในดาวดึงส์สวรรค์ เมื่อมาถึงศาสนา พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย พระโมคคัลลานะ ได้ขึ้นไปในสวรรค์ได้ไปที่ประตูวิมานของเทพธิดานาง นี้จึงถามถึง 3 ครั้ง เพราะนางมีความละอายว่า ตัวเองไม่ได้ทำบุญให้ทาน รักษาศีลอะไรไว้เลย ได้แต่ เคารพนับถือสามี ถือว่าสามีเป็นนาย สู้ทนทุกอย่างเท่านั้น

ส่วนผู้เป็นสามีต้องเป็นสามีที่ดี คือต้องทำหน้าที่ของสามีทั้ง 5 ข้อ ตามที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ในสังคาลสูตรว่า

1. ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
2. ไม่ดูหมิ่น คือไม่ด่าว่า ทูบตี เหมือนทาสี
3. ไม่นอกใจ
4. มอบความเป็นใหญ่ให้
5. ให้เครื่องแต่งตัว

อย่างไรก็ตาม กิจการอันเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ก็คือการบริหารเรือนเท่านั้น แต่อาจจะ ไม่เกี่ยวกับหน้าที่การงานและการเงินนอกจากนั้นให้ผู้เป็นใหญ่คงไม่ได้ เพราะความคิดของผู้หญิง อาจจะ ไม่กว้าง ไกลเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้ว่า พ่อค้าจีนส่วนมากไม่ยอมให้ภรรยาเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการ คำและการเงินเลยเขาจึงเจริญก้าวหน้าทางการค้าอย่างรวดเร็ว ส่วนคนไทยเราชอบให้ภรรยาเข้ามายุ่ง เกี่ยวกับกิจการงานและการเงินด้วย และเพราะความ โลกหรือความรู้ทำไม่ถึงการณ์ของภรรยาเพราะ เมื่อภรรยาเป็นใหญ่ในกิจการงานและการเงินแล้ว ก็จะทำให้ความเสียหายให้แก่ตัวเอง ตลอดถึงกิจการงาน และการเงินด้วย

ข้อคิดประจำกัณฑ์นี้คือ ชูชกต้องระหกระเหิน เดินป่าฝ่าดงไปขอพระชาติและ พระกัณหาในที่สุดก็ต้องตายเพราะชูชกหลงเมียสาว ในลักษณะที่ชายใดได้เมียสาว ถ้าไม่หลงก็ไม่ เป็นไร แต่โดยมากแล้วต้องหลง ไม่ว่าชายหรือหญิง เมื่อหลงแล้วไม่คิดตั้งขึ้น เพราะฉะนั้น พระ เวสสันดรผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า จึงขอพรจากพระอินทร์ข้อหนึ่งในจำนวน 8 ข้อว่า “ขอ อย่ำให้ข้าพเจ้าหลงตกอยู่ในอำนาจของมาตุคามเลย” ส่วนผู้หญิงโดยมากต้องการให้สามีหลง จึง พยายามทำเสน่ห์ยาแฝดกัน ดังนั้น หมอเสน่ห์ยาแฝดจึงมีเรื่อยมาในโลกความจริงแล้วเสน่ห์ทั้งหลายผู้ เสน่ห์ปลายจวักไม่ได้ โบราณว่า เสน่ห์ปลายจวักผู้รักจนตาย เพราะฉะนั้น ถ้าหญิงใดต้องการให้สามี รักจงพยายามทำกับข้าวให้ถูกปากสามี เมื่อสามีกินข้าวถูกปากด้วย เสียงพูดก็เพราะหูด้วย กิริยา

อ่อนโยนถูกใจด้วย ไม่ต้องไปแสวงหาเสน่ห์หาแผดที่ไหน ทำให้ผู้หญิงจึงอยากให้สามีหลง เพราะอยากกุมอำนาจกิจการงานและการเงินไว้ในกำมือ ต่อจากนั้นจะทำอะไรๆ ก็ได้ตามใจชอบ สามีคนใดอยากจะนั่งกอดเข้า จมอมบิให้ภรรยาเป็นใหญ่ในการงานและการเงิน แล้วจะต้องเศร้าโศกเสียใจในภายหลัง ดังที่โบราณจารย์ได้กล่าวหลักการบริหารหรือการปกครองไว้ว่า “ประชาชนไม่มีผู้นำเลยก็พินาศ มีผู้นำหลายคนก็พินาศ มีผู้หญิงเป็นผู้นำก็พินาศ มีเด็กเป็นผู้นำก็พินาศ”

กัณฑ์ที่ 6 กัณฑ์จุลพน (35 พระคาถา)

พรานเจตบุตรได้พาซุชกไปยังต้นทางแล้วจึงบอกให้ซุชกกำหนดหมายภูเข และป่าไม้ ได้พรรณนาความงามของนานาพฤกษชาติ พร้อมทั้งได้บอกระยะทางที่จะไปพบอาศรมของอจุตฤาษี และจะได้รับการบอกทางต่อไปจนถึงอาศรมของพระเวสสันดร ซุชกฟังคำพรรณนาอย่างเพลินใจและแสนจะดีใจ จึงทำประทักษิณอำลาพรานเจตบุตร แล้วบ่ายหน้าไปตามทิศทางที่จะไปยังอาศรมของอจุตฤาษี

จากข้อความในกัณฑ์นี้ ชี้ให้เห็นว่า ซุชกเป็นผู้ฉลาดสามารถเข้าตัวรอดได้ เช่น คราวนายพรานเจตบุตรจะยิงจึงยกกลักจึงซุชกขึ้นบอกว่า เป็นกล่อ่งสำหรับไล่พระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสุทศย์ และตนเองของเป็นทูตของพระเจ้ากรุงสุทศย์ มีความประสงค์จะนำราชสาสน์ไปทูลเชิญพระเวสสันดรกลับสู่นครสีพี พรานเจตบุตรได้ฟังดังนั้นก็หลงเชื่อ จึงต้อนรับซุชกด้วยความยินดีแล้วบอกทางให้ซุชกไปพบอจุตฤาษีเพื่อให้ชี้ทางไปเขาวงกตต่อไป จะเห็นได้ว่า ซุชกมีความเฉลียวฉลาดเป็นเลิศ มีความสามารถเฉพาะตัวอย่างยอดเยี่ยม สามารถนำเอาสิ่งที่ตนมีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ดังนั้น คนเราควรเห็นความสำคัญในสิ่งที่เรามี และใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยไม่ต้องอยากได้อะไรให้มีเหมือนคนอื่น ๆ ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะทำให้ลำบาก ดังคำพูดว่า จงยินดีในสิ่งที่เราได้ พอใจในสิ่งที่เรามี

พรานเจตบุตรหลงเชื่อซุชกโดยปราศจากปัญญาหรือวิจรรณญาณ โดยต้องแท้ นั่นก็แสดงให้เห็นว่า “การไว้ใจคนก็จะทำให้จนใจเอง” จึงเสียที่พลาดทำได้ง่าย ในเรื่องนี้ผู้มีอำนาจในการปกครอง ควรจะตระหนักให้ดี ควรมีความฉลาดรอบคอบ เฉลียวฉลาดในการที่จะตัดสินใจสั่งการหรือทำการอะไรลงไป มิฉะนั้น ก็จะลำบากในภายหลัง นอกจากนี้ การอยู่ในสังคมนั้นจำเป็นต้องศึกษาให้ดีในการที่จะคบคน เพราะคนเรานั้นถือได้ว่า รู้จักกันแต่หน้า แต่ไม่รู้จิตใจของกันละกัน ดังนั้น โบราณจึงสอนหลักการคบหาสมาคมไว้ว่า “คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ” และในการคบหาสมาคมนั้น ควรเลือกคบแต่คนดี ไม่พึงคบคนชั่ว ดังธรรมภาษิตที่ว่า

น ภเชปาปเก มิตฺเต

น ภเช บุริสาธเม

ภเชถมิตฺเต ดลฺยาธเม

ภเชภปริสุตฺตเม

แปลว่า	บุคคลไม่ควรคบมิตรชั่ว	ไม่ควรคบคนเลวทราม
	ควรคบกัลยาณมิตร	ควรคบบุรุษสูงสุด

กัณฑ์ที่ 7 กัณฑ์มหาพน (80 พระคาถา)

ชูชกได้เดิมมาตามทางที่พรานเจตบุตรบอก ก็มาถึงอาศรมของอจุตฤาษี ได้ไต่ถามทุกข์สุขตามธรรมเนียม เมื่อได้รับการปฏิสันถารจากอจุตฤาษีเป็นอย่างดีจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงไต่ถามถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร และขอให้ช่วยบอกทางที่จะไปด้วย

อจุตฤาษีไม่พอใจจึงได้พูดว่า ชูชกชะรอยจะมาขอพระชาติ และพระกัณฑ์ ไปเป็นทาสหรือไม่ก็ขอพระมัทรี คงไม่ได้มาดี เป็นคนมาร้าย เป็นคนไม่น่าคบเลยทีเดียวนะ ชูชกจึงแก้ตัวว่า ท่านอาจารย์อย่าเพิ่งพาลโกรธเอาง่ายๆ อย่างนี้เลย ข้าพเจ้ามิได้มีจิตคิดว่าจะทำท่านว่าเพราะเป็นการครหาเสียประเพณี การที่ข้าพเจ้ามานี้ก็เพื่อเยี่ยมเยียนพระเวสสันดรจริงๆ เพราะการเห็นพระเวสสันดรเป็นความดี การได้สมาคมกับพระเวสสันดรเป็นความสุข ตั้งแต่พระเวสสันดรจากเมืองมา ข้าพเจ้ายังไม่ได้พบปะพระเวสสันดรเลย ขอท่านกรุณาเอื้อเอ็นดูช่วยแนะนำให้ข้าพเจ้าได้พบพระเวสสันดรสักหน่อยเถิด

อจุตฤาษีได้ฟังดังนั้น สำคัญว่า เป็นความจริงก็หลงเชื่อ จึงให้ชูชกค้างอยู่ที่อาศรมคืนหนึ่ง ครั้นรุ่งเช้าได้จัดให้ชูชกบริโภคน้ำผลไม้และเผือกมันแล้วก็พาไปต้นทาง บอกทางไปอาศรมของพระเวสสันดรอย่างละเอียดถี่ถ้วนพร้อมทั้งพรรณนาถึงภูเขา ป่าไม้และฝูงสัตว์ต่างๆ เนื่องจากหนทางที่จะไปเป็นป่าใหญ่ ชูชกจึงกำหนดจดจำคำแนะนำของอจุตฤาษี แล้วบ่ายหน้าไปตามทิศที่อจุตฤาษีชี้บอกทุกประการ

จากข้อความบางประเด็นในกัณฑ์นี้ ชี้ให้เห็นว่า เหตุที่อจุตฤาษี เชื่อคำพูดของชูชกง่ายๆ นั้น เพราะชูชกเป็นคนฉลาดในปฏิภาณโวหาร มีสติปัญญาไหวพริบเฉียบแหลม สามารถเจรจาให้ถูกใจผู้ฟัง เมื่อออกปากขอกับผู้ใดแล้วก็ยอมได้ทุกครั้งไป ชูชกคงเห็นว่า อจุตฤาษีเป็นสัปบุรุษผู้รักดี จึงได้กล่าวชมเชยการพบปะกับคนดี การอยู่ร่วมกับคนดีให้อจุตฤาษีฟังว่า การพบปะกับคนดีเป็นทางเจริญ การอยู่ร่วมกับคนดีเป็นทางให้เกิดความสุข และลงท้ายชูชกบอกว่า อยากพบพระเวสสันดรผู้เป็นยอดสัปบุรุษยอดคนดีเท่านั้น ไม่ใช่มาเพื่อจะขอสิ่งใด ในประเด็นนี้ถ้าจะว่าถึงภูมิবারมีก็แตกต่างกันแล้ว คือภูมิবারมีของชูชกเป็นภูมิবারมีของพระปัจเจกพุทธเจ้า ภูมิবারมีของอจุตฤาษีเป็นภูมิবারมีของพระอัครสาวก ถ้าจะว่าตามกฎการบำเพ็ญบารมีแล้ว พระอัครสาวกบำเพ็ญบารมีมาน้อยกว่าพระปัจเจกพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าบำเพ็ญบารมีมาน้อยกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชูชกบำเพ็ญบารมีระดับปัจเจกภูมิมาถึง 2 อสงไขยแล้ว ยังอีกแสนกัลป์เท่านั้น ชูชกก็จะได้สำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ชู

ชกจึงสามารถพูดโน้มน้าวให้จตุตถาภิเชื้อถือตนได้โดยมิต้องสงสัย ข้อความในกัณฑ์นี้ บ่งบอกถึงความไม่รอบคอบของจตุตถาภิจึงทำให้เกิดความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงด้วยการหลงบอกทางให้แก่ชุกเหมือนชีโพร่งให้กระรอกอันเนื่องมาจากการคบหาสมาคมกันนั่นเอง เพราะคนเรากล้าคบกับคนพาลก็จะทำให้เสรำโศกถ้าคบกับคนดีก็จะมีแต่ความสุข

กัณฑ์ที่ 8 กัณฑ์กุมาร (101 พระคาถา)

ชุกได้เดินทางไปถึงเขาวงกตใกล้อาศรมของพระเวสสันดร ขณะนั้น เป็นเวลาใกล้ค่ำ จึงนึกตรึกตรองว่า เวลานี้เย็นมากแล้ว พระนางมัทรีก็คงจะกลับมาจากป่า หากเราเข้าไปขอสงกุมารตอนนี้คงไม่สำเร็จแน่ รอวันรุ่งขึ้นเมื่อพระนางมัทรีเข้าป่าไปแล้ว เราจะเข้าไปเฝ้าพระเวสสันดร ทูลขอสงกุมาร ครั้นได้แล้วก็จะรีบกลับ ก่อนพระนางมัทรีจะเสด็จกลับจากป่า

พอตกกลางคืนพระนางมัทรีได้สุบินนิมิตว่า มีบุรุษกำยำล่ำสันคนหนึ่งถือดาบฟันประตูเข้ามาแล้วตัดแขนควักนัยน์ตาและแหะออก ควักเอาดวงใจของพระนางไป พระนางได้เข้าเฝ้าทูลถามพระเวสสันดรเพื่อให้ทรงแก่สุบินนิมิต แต่พระเวสสันดรไม่ทรงแก้ และยังตรัสบายเบี่ยงอีกว่า การที่ต้องมาตกระกำลำบากเช่นนี้ประกอบกับการหลับไม่ผาสุกเหมือนอยู่ในวัง จึงทำให้ฝันไปตามสภาพยากไร้ เพราะความฝันอาจเกิดจากเหตุ 4 ประการ คือ เกิดจากธาตุกำเริบ (ธาตุโหยง) เกิดจากอารมณ์ซึ่งเคยมีมาในกาลก่อน (อนุภูตปุพพ) เกิดจากเทวดามาบอกเหตุ (เทวโตปสรรณ) และเกิดจากกลางบอกเหตุขึ้นก่อน (ปุพพนิมิตต) ส่วนสุบินนิมิตของพระนางมัทรีชะรอยจะมีสาเหตุมาจากธาตุกำเริบมากกว่าสาเหตุอื่นใด แต่พระนางมัทรีก็ไม่ปลงพระทัยเชื้อครั้นรุ่งเช้าได้เวลาจะเข้าป่าด้วยความเป็นห่วงลูกรักทั้งสองจึงได้พาลูกรักทั้งสองมาฝากพระเวสสันดรให้ทรงช่วยดูแล พร้อมทั้งได้กำชับพระโอรสพระธิดามีให้ออกนอกบริเวณอาศรม เสร็จแล้วพระนางมัทรีก็เสด็จเข้าป่าไปหาผลไม้ตามปกติ

ชุกคาดคะเนเห็นว่า เวลานี้พระนางมัทรีเสด็จเข้าป่าไปแล้ว จึงได้เข้าไปเฝ้าพระเวสสันดรที่อาศรมแล้วทูลขอสงกุมาร พระเวสสันดรก็ประทานให้ แต่ก็ได้ตรัสว่า ขอให้รอพระนางมัทรีกลับจากป่าเสียก่อนและขอให้ชุกพักค้างสัก 1 คืน แต่ชุกไม่เห็นด้วย และพระองค์ได้ตรัสอีกว่า เมื่อเอาสงกุมารไปแล้วจงเอาไปถวายพระเจ้าศุขชัย จะได้รับพระราชทานรางวัลเป็นอันมาก ชุกทูลว่า ถ้านำไปพบพระเจ้าศุขชัยก็อาจจะถูกหาว่า ไปลักพระเจ้าหลานมา กลับจะเป็นโทษ ต้องการจะเอาไปเป็นทาสเลี้ยงเอง ขณะที่ชุกทูลขอสงกุมารกับพระเวสสันดรอยู่นั้น พระชาติและพระกัณหาสงกุมารได้สดับเรื่องราวที่ชุกมาทูลขอจึงเกิดความกลัว แล้วพากันหนีลงไปซ่อนพระองค์อยู่ในสระน้ำด้วยการเสด็จก้าวถอยหลัง แล้วเอาใบบัวปิดบังพระเศียร

เมื่อซุชกไม่เห็นสองกุมาร ก็ทูลตัดพ้อต่อว่าพระเวสสันดรต่างๆ นานา จนพระเวสสันดรต้องเสด็จไปตามสองกุมาร ครั้นทราบว่สองกุมารไปซ่อนพระองค์อยู่ในสระก็ตรัสเรียกขึ้นมา แล้วได้ตรัสบอกถึงความปรารถนาที่จะบำเพ็ญทานบารมีให้ถึงที่สุดซึ่งจะไม่มีใครในโลกนี้ที่จะทำได้อีกแล้ว และได้ตรัสพลอบโยนสองกุมารให้หายจากความกลัวและความเศร้าโศก พร้อมทรงตีราคาค่าตัวของสองกุมารว่า ถ้าจะไถ่ตัวให้พ้นจากทาส สำหรับพระชาลิคุมารต้องไถ่ด้วยทองแท่งหนักหมื่นห้าพันตำลึง ส่วนพระกัณหานันต์ ต้องไถ่ด้วยทาสชายหญิงข้าง ม้า โค รถ อย่างละร้อยละร้อย กับทองหนักห้าพันตำลึง แล้วทรงพามอบให้กับซุชก

เมื่อซุชกได้สองกุมารแล้ว ก็เอาเถาวัลย์ผูกข้อมือสองกุมารแล้วจึงไป ครั้นสองกุมารติดเอ็นซุชกก็ตีก็คำตามประสาคนสันดานทราม ทำให้พระเวสสันดรถึงกับบันดาลโทสะ เกิดโทมนัสน้อยพระทัย คิดที่จะประหารซุชกเอาพระโอรสคืน แต่แล้วก็ทรงระงับพระทัยเอาไว้ได้ จึงปล่อยให้ซุชกพาสองกุมารไปตามปรารถนา

จากรายละเอียดต่างๆ พร้อมทั้งเนื้อหาสาระที่น่าศึกษาและน่าสนใจในกัณฑ์นี้ มีข้อที่น่าพิจารณาว่า การที่พระเวสสันดรทรงบริจาคพระกุมารทั้งสองเป็นทาน เพื่อปรารถนาพระโพธิญาณทำให้พระกุมารทั้ง 2 ได้รับความลำบากอย่างยิ่งนั้น ถามว่า ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นเพื่อเห็นแก่ตัวหรือ มีคำตอบว่า ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เพราะพระกุมารทั้งสองทรงยินยอม นั่นก็แสดงว่าผู้ที่เกิดมาในโลกนี้ จะต้องประสบความลำบากไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ข้อสำคัญมีอยู่ว่า ลูกที่ดีจะต้องช่วยบิดามารดาให้สำเร็จสมดังความปรารถนาอันดีของบิดามารดา ดังนั้น การที่พระกุมารทั้งสองยินดีไปเป็นทาสและทาสีของซุชก ตามคำของพระเวสสันดรครั้งแรกนั้น จัดว่าเป็นการช่วยพระบิดาให้สำเร็จสมความประสงค์โดยแท้

ส่วนความที่พระกุมารทั้งสองได้รับความทุกข์นั้นเมื่อเปรียบเทียบกับความสุขที่พระเวสสันดรได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วสั่งสอนชาวโลกให้พ้นทุกข์จนกระทั่งได้บรรลุบรมสุขคือพระนิพพานแล้วก็จะเห็นได้ว่าทุกข์ของพระกุมารทั้งสองนั้น ยังน้อยนัก นั่นคือพระเวสสันดรทรงสละสุขเล็กน้อยของพระกุมารทั้งสองเพื่อแลกกับสุขอันใหญ่ของสัตว์โลกทั้งปวง ด้วยการบริจาคบุตรสุดที่รักเป็นทานโดยแท้ ที่เห็นได้ง่ายๆก็คือ ความสุขที่ได้รับตอนกลับเมืองสีพีแล้วเสวยราชย์ในภายหลัง

อย่างไรก็ตามการที่พระเวสสันดรได้พระราชทานบุตรซึ่งเป็นที่รักของพระองค์ให้เป็นทาสและทาสีแก่ซุชกนั้น ถือว่าพระองค์ได้กระทำในสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง สิ่งที่ได้ยากกว่านี้ยังมีอยู่อีกคือ พระองค์ได้ทรงเห็นซุชกมัดกุมารทั้งสอง ซึ่งเป็นเด็กด้วยเถาวัลย์แล้วเข็นขึงไป พระองค์ก็ทรงเพิกเฉยอยู่ได้ สิ่งที่ได้ยากกว่านี้ ยังมีอยู่อีก คือ พระองค์ได้ทรงมอบพระกุมารทั้งสองซึ่งหลุดไปจาก

เครื่องผูกพันด้วยกำลังของตนแล้วไปกราบทูลขอพระองค์เป็นที่พึ่ง แต่พระองค์ยังผูกมัดพระกุมารด้วยเถาว์ลัยแล้วมอบให้ชุกอีก สิ่งที่ทำได้อีกยิ่งกว่านี้ ยังมีอยู่อีก คือ เมื่อพระองค์ได้ทรงฟังคำรำพันของพระกุมารทั้งสองว่าพราหมณ์ที่นำไปนี้เห็นจะไม่ใช้พราหมณ์คงเป็นยักษ์จะนำลูกทั้งสองไปกินเป็นอาหารแน่นอน แต่พระองค์ก็ไม่ทรงตรัสสละโยนพระกุมารทั้งสองเบาใจ อย่างกลัวเลย สิ่งที่ทำได้อีกยิ่งกว่านี้ ยังมีอยู่อีก คือ พระชาติซึ่งวิ่งกลับไปหมอบกราบลงที่พระบาทของพระองค์แล้วกราบทูลว่า ขอได้โปรดให้กัณหาชื่อนากกลับมาเกิด โปรดให้หม่อมฉันไปแต่เพียงผู้เดียว เพื่อให้ยักษ์กินเป็นอาหารเกิด แต่พระองค์ก็ไม่ทรงยินยอม สิ่งที่ทำได้อีกยิ่งกว่านี้ ยังมีอยู่อีก เมื่อพระชาติทรงรำพันว่า พระเหตุทักของพระบิดาทรงจะแข็งแรงแรงคังแผ่นศิลาเป็นแน่ เมื่อลูกทั้งสองเป็นทุกข์อยู่อย่างนี้ พระองค์ก็ไม่ทรงแลดู เมื่อลูกทั้งสองถูกยักษ์นำไปในป่าใหญ่อันว่างเปล่าซึ่งไม่มีมนุษย์เช่นนี้ พระบิดาก็ไม่ทรงป้องกันหรือห้ามปรามเลย ข้อนี้พระองค์ก็ไม่ทรงกรณาแต่อย่างใด สิ่งที่ทำได้อีกยิ่งกว่านี้ ยังมีอยู่อีก คือเมื่อพระชาติกรรแสงแล้วกลับไปเมื่อพระกุมารทั้งสองกรรแสงด้วยเสียงอันน่าเวทนาและหลับตาปืมว่าจะขาดใจไปนั้น พระเหตุทักของพระเวสสันดรน่าจะแตกเป็นร้อยภาคพันภาค แต่พระเหตุทักของพระองค์ยังแข็งแรงไม่แตกแต่ประการใด

ฉะนั้น การที่พระเวสสันดรได้ทรงทำสิ่งที่ทำได้อีก จึงมีเสียงสรรเสริญแผ่ไปในเทพยดามนุษย์ ตลอดหมื่น โลกธาตุ คือ พวกเทพเจ้าเหล่าอสูร นาค ครุฑ อินทร์ พรหม ยมยักษ์ ต่างก็พากันสรรเสริญพระเวสสันดรอยู่ในวิมานของตนๆ ว่า ทานที่พระเวสสันดรให้แล้วนั้น เป็นการให้ดีแล้วเป็นการให้ที่ให้ได้อีก ทานของพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลายยอมทำให้ได้รับคุณ 10 ประการ คือ ไม่ติดอยู่ในของที่ให้ ไม่หวังโย สละให้โดยเด็ดขาด ความตระหนี่ไม่หวนกลับมาอีก ทานที่ให้เป็นของละเอียด ทานที่ให้เป็นของใหญ่ ทานที่ให้เป็นของรู้ตาม ได้ยาก ทานที่ให้เป็นของที่ทำได้อีก และ เป็นผู้ที่ไม่มิใครเสมอเหมือน

อนึ่ง ทานอีก 10 อย่าง ซึ่งไม่ใช่ทานที่ควรให้ ผู้ใดให้ทาน 10 อย่างต่อไปนี้ ผู้นั้นจะต้องไปสู่อบาย คือ อติถิทาน ให้ทานผู้หญิงเพื่อให้บุรุษเกี่ยวของในทางกาม อสุภทาน ปล่อยให้โคผู้ให้เข้าไปในฝูงแม่โค โดยตั้งใจจะให้โคผู้เป็นทานแก่แม่โค มัชชทาน ให้นำมาเป็นทาน จิตกาสทานวาดเขียนรูปภาพสกปรกให้เป็นทาน สัตถทาน ให้สัตว์ราวอาวุธเป็นทาน วิสททาน ให้ยาพิษเป็นทานสังขลิกทาน ให้ไซ้ตรวจเป็นทาน กุกกุกทาน ให้ไก่เป็นทาน สุกรทาน ให้สุกรเป็นทาน และพานุกทาน ให้ไซ้ตรวจเป็นทาส รวมทั้งตุลาทาน ให้เครื่องชั่ง โกงเป็นทาน และนาพิฑูทาน ให้ทะนาน โกงเป็นทาน

อย่างไรก็ตาม การบริจาคทานของพระเวสสันดรนั้น เป็นการบริจาคทานที่ผู้อื่นนั้นกระทำได้ยากยิ่ง ดังที่โบราณจารย์ได้ให้คติหรือแนวคิดพร้อมทั้งเปรียบเทียบไว้อย่างน่าฟังว่า

“การที่พระเวสสันดรให้ทานพระนางมัทรีเพื่อเป็นภรรยาของผู้อื่น ให้ทานพระกุมาร ทั้งสองเป็นทาสของคนอื่น ถือเป็นการอันยิ่ง ขึ้นชื่อว่าทานอันยิ่งย่อมมีผู้ดีเทียบ เหมือนกับเกวียนที่ บรรทุกหนักเกินไป ย่อมมีผู้ดีว่า เผลาเกวียนจนหัก เรือที่บรรทุกเพียบไปก็ย่อมจะมีผู้ดีว่า จะจม คนที่กิน มากไปก็จะมีผู้ดีว่า ชาติจะเสีย อาหารจะยอม ฝนตกมากไปก็จะมีผู้ดีว่า ข้าวจะเสีย ให้ทานเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า จัก สิ้นทรัพย์ แดคร้อนเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า แผ่นดินเหมือนจะไหม้ เกิดระคะเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า เป็นบ้าโกรธ เกลินไปก็จะมีผู้ดีว่า นำฆ่าทิ้ง ลุ่มหลงเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า จะฉิบหาย โลกเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า จะกลายเป็นโจร พุด เกลินไปก็จะมีผู้ดีว่า จะพุดพลาต แม่น้ำเต็มเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า น้ำจะล้นฝั่ง ลมพัดเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า สายฟ้าจะตก ไฟไหม้เกินไปก็จะมีผู้ดีว่า จะไหม้กระทั่งน้ำ ศึกษาเกินไปก็จะมีผู้ดีว่า จะเป็นบ้า กล้าเกินไปก็จะมีคนดีว่า จะไม่ อยู่นาน ฉันทิด ทานของพระเวสสันดรก็เป็นทานอันยิ่งเกินไป ย่อมมีผู้ดีเทียบฉันทันั้น

ทานอันยิ่งนั้น เป็นทานที่บัณฑิตทั้งหลายยกย่องสรรเสริญ ไม่ว่าใครๆ ให้ทานได้ เช่น พระเวสสันดร ย่อมได้รับความสรรเสริญว่าเป็นผู้ให้ทานอย่างยิ่งคนปถวี อีกคนหนึ่งล้มลงได้ด้วยเหตุที่ ตนมีกำลังยิ่งกว่า แผ่นดินย่อมรองรับคน สัตว์ป่า สัตว์มีปีก ภูเขา ต้นไม้ และสัตว์ทั้งปวงไว้ได้ ด้วย แผ่นดินเป็นของใหญ่ยิ่ง มหาสมุทรไม่รู้เต็มด้วยเป็นของใหญ่ยิ่ง เขาหินรูไม่หวั่นไหวด้วยเป็นของอัน หนักยิ่ง อากาศไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเป็นของกว้างยิ่ง ดวงสุริยะย่อมจำกัดมืดได้ เพราะมีแสงสว่างยิ่ง สี หาราชปราศจากความกลัว เพราะมีชาติยิ่ง แก้วมณีให้สำเร็จความประสงค์ทั้งปวงได้ เพราะมีคุณยิ่ง พระราชายอมเป็นใหญ่กว่าประชาชน เพราะมีบุญยิ่ง ไฟยอมไหม้ได้ทุกอย่าง เพราะมีเดชยิ่ง เพชรยอมเจาะ ได้ทุกอย่างเพราะแข็งยิ่ง หมู่นรhari ยักษ์ อสูร เทวดา ย่อมโปรย แก้วมณี แก้วมุกดา แก้วพลีกลงที่เท้าของ ภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุทั้งหลายมีศีลยิ่งกว่า พระพุทธเจ้าหาที่เปรียบมิได้ เพราะเป็นผู้วิเศษยิ่งกว่า ฉันทิด อันทานที่ยิ่ง บัณฑิตทั้งหลายยกย่องสรรเสริญฉันทันั้น”

กัณฑ์ที่ 9 กัณฑ์มัทรี (90 พระคาถา)

พระนางมัทรี ได้เสด็จเข้าป่าเก็บหาผลไม้ ตั้งแต่จากอาศรม พระนางได้มีพระเหตุภัย หวาดหวั่นอยู่ไม่ขาดระยะ เพราะเชื่อว่าสุบินนิมิตนั้นเป็นลางร้าย จึงรีบชวนชายหาผลอาหารเพื่อจะได้ รับประทานอาหารได้เร็ว แต่บังเอิญเสด็จมาพบราชสีห์ เสือโคร่ง เสือ เหลือง ซึ่งเทพดาจำแลงมาอนขวางทางอยู่ เพื่อมิให้พระนางเสด็จกลับเร็วด้วยเกรงว่าจะทรงติดตาม พระโอรสและพระคาถัน แล้วก็จะเกิดพิพาทกับชุก การบริจาคนุเคราะห์ของพระเวสสันดรก็จะไม่เกิด ผลดีดังมุ่งหมาย เมื่อมีค้ำแล้วสัตว์ทั้งสามเห็นว่า เป็นเวลาอันสมควรจึงได้หลีกทางให้ พระนางมัทรีจึง ได้เสด็จกลับมายังอาศรม

เมื่อพระนางมัทรีเสด็จกลับถึงอาศรม ก็เสด็จเที่ยวตามหาพระโอรสและพระธิดา เมื่อไม่พบพระโอรสและพระธิดาทรงกันแสง จึงเสด็จเข้าไปทูลถามพระเวสสันดร ตอนแรกพระเวสสันดรทรงนิ่งเฉยไม่ตรัสอะไร ครั้นพระนางทูลตัดพ้อ พระองค์ก็ใช้อุบายดับความเศร้าโศกของพระนางด้วยการกล่าวโทษพระนางในทำนองนอกใจ ที่กลับมาจากป่าจนมีค้ำ แม้จะได้ผลต่อแรกบ้าง แต่ก็กลับเป็นผลร้ายในภายหลัง พระนางน้อยใจ ได้เสด็จออกเที่ยวตามหาพระโอรสและพระธิดาจนหมดกำลัง ในที่สุดก็เสด็จกลับมาเฝ้าพระเวสสันดร เพื่อทูลถามความจริง แต่ก็หมดเรี่ยวแรงล้มสลบต่อพระพักตร์ของพระเวสสันดร

พระเวสสันดรทอดพระเนตรเห็นพระนางมัทรีล้มสลบลงเช่นนั้นก็ตกพระทัย ลืมพระองค์ตรงเข้าอุ้มพระนางวางไว้บนพระเพลา ทรงกันแสง บีบนิ้วพระวรกายของพระนาง ครั้นทรงรู้สึกว่พระวรกายของพระนางทรงอ่อนอยู่ยังไม่สิ้นพระชนมชีพจึงเสด็จลงขึ้นไปหยิบน้ำเต้ามาลูบชะโลมลงบนพระวรกายของพระนาง พอพระนางฟื้นขึ้นมาทรงรู้ว่าบรรทมอยู่บนพระเพลาของพระราชสวามีก็ทรงรู้สึกละอายพระทัย จึงเสด็จลงขึ้นมาขอประทานอภัยโทษ แล้วจึงทูลถามถึงพระโอรสและพระธิดา

พระเวสสันดร ได้ตรัสบอกความจริง และทรงปลอบโลมพระทัยพระนางมัทรีว่า ถ้าเราทั้งสองยังไม่สิ้นชีวิตเสียก่อน จะต้องพบลูกทั้งสองเป็นแน่แท้ พระนางพอได้รู้ความจริงก็สร้างโศกพ้อใจในปุตตทาน แล้วทรงอนุโมทนา

จากข้อความดังกล่าวมา พอสรุปได้ว่า ความรักของแม่ที่มีต่อลูกนั้น มีมากมายสุดพรรณนา ดังคำโบราณที่ว่า “พระคุณแม่หนาหนักเพียง พสุธา” ในภณณ์นี้เห็นได้ว่า หลังจากพระนางมัทรี กลับมาจากป่าเมื่อไม่เห็นพระกุมารทั้งสอง จึงได้เที่ยวตามหาทุกหนทุกแห่งแต่ก็ไม่พบ ทั้งพระเวสสันดรก็ไม่ยอมตรัสอะไรอีกด้วย ความทุกข์ของพระนางมัทรีมีมากมายเพียงใดพระหทัยจึงพระนางมัทรีจะเป็นทุกข์สักปานใด หากเป็นสามัญชนอย่างเราก็คงจะทนไม่ไหว จะมีหัวใจแตกสลายหรืออาจจะตายในคืนนั้น หรือถ้าไม่อย่างนั้นก็ต้องพาลทะเลาะด่าว่าทุบตีกับสามีเป็นการใหญ่เป็นแน่แท้ แต่พระนางมัทรีไม่ทรงกระทำอย่างนั้น ในเรื่องกล่าวว่า เทพยดาทั้งหลายในป่าหิมพานต์ พากันเศร้าสลดใจเอ็นดูพระนางมัทรี พระชาติ และพระกัณหา ปีมว่าหัวใจจะแตกสลาย แต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จึงได้แต่นึกสงสารเท่านั้น

ลูกคือดวงตาดวงใจของพ่อแม่ ลูกดีชื่นใจพ่อแม่ ลูกแย่พ่อแม่ซ้ำใจ พ่อแม่นั้นมีความรัก ความห่วงใยลูกอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าในยามไหนๆ ดังคำพูดว่า รักใครเล่า จะเท่าพ่อแม่รัก ห่วงใครเล่าจะเท่าพ่อแม่ห่วง ดังนั้นลูกควรจะสำนึกในพระคุณของพ่อแม่แล้วจึงทำตนให้เป็นลูกแก้วลูกขวัญของพ่อ

แม่ ลูกกตัญญูต่อพ่อแม่ คนทั้งหลายก็จะยกย่องสรรเสริญ เพราะลูกที่ดีนั้นต้องรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเองที่พึงกตัญญูรู้คุณและตอบแทนคุณของพ่อแม่ ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรต้นคปิฎก ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย 5 ประการ คือ

1. ภโตเนภวิสสามิ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบ
2. กิจจันเสภวิสสามิ ช่วยทำกิจของท่าน
3. กุลวุสจเปสสามิ ดำรงวงศ์ตระกูล
4. ทายชชุปฺปิพชสามิ ประพฤติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก
5. เปตานํ กาลกตานํทกขณอนุปฺปทสสามิ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศ

ให้ท่าน

ส่วนพ่อแม่ที่ดีนั้น ต้องอนุเคราะห์ลูกของตน 5 ประการ คือ

1. ปาปา นิวาเรนฺติ ห้ามมิให้ทำความชั่ว
2. กลฺยาณนิเวเสนฺติ ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. สิปฺปัสสิทฺทาเปนฺติ ให้ศึกษาศิลปวิทยา
4. ปญฺโญเปน ทาเรนสโยเชนฺติ หากภรรยาที่สมควรให้
5. สมเย ทายชชฺชนิยุทาเทนฺติ มอบทรัพย์ให้ในสมัย

กัณฑ์ที่ 10 กัณฑ์สักกบรรพ (43 พระคาถา)

ท้าวสักกะทรงดำริว่า ถ้ามีใครมาขอพระนางมัทรีอีก พระเวสสันดรก็จะพระราชทานให้แล้วก็จะจกอยู่แต่พระองค์เดียว ไม่มีใครที่จะปฏิบัติบำรุง จะลำบากมาก เราควรจะแปลงเพศเป็นพราหมณ์ไปทูลขอพระนางเสียก่อน เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานแล้วก็จะฝากไว้เพื่อป้องกันมิให้พระองค์พระราชทานแก่ใครอีก ทั้งยังเป็นการส่งเสริมภริยาทานบารมีให้พระเวสสันดรบำเพ็ญเสียให้บริบูรณ์ เพื่อบรรลुพระโพธิญาณอีกด้วย

เมื่อท้าวสักกะทรงดำริเช่นนี้แล้ว ก็เสด็จลงมาโดยแปลงเพศเป็นพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็ประทานให้พร้อมกับตรัสสั่งว่า พระนางมัทรีนั้น เรารักดังดวงเนตร แต่เรารักพระสัพพัญญุตญาณมากยิ่งขึ้นกว่า จึงยินดีให้ เสมือนแลกเอาพระสัพพัญญุตญาณไว้ แม้พระนางมัทรีก็ทรงยินดีและได้ร่วมอนุโมทนาในภริยาทานบารมี อันเป็นมรรควิถีนำพระเวสสันดรให้บรรลุพระโพธิญาณ และการบริจาคภริยาเป็นทานในครั้งนี้ ได้เกิดเหตุอัศจรรย์แผ่นดินไหว

หลังจากนั้น ท้าวสักกะก็ได้ฝากพระนางมัทรีไว้กับพระเวสสันดรและขอให้พระนางอยู่ปฏิบัติพระเวสสันดรพร้อมทั้งตรัสบอกความจริงว่า พระองค์มิได้เป็นพราหมณ์แท้จริง แต่เป็นท้าว

สักกะ เมื่อตรัสบอกความจริงแล้ว ท้าวสักกะก็แสดงพระวรกายให้ปรากฏและมีพระประสงค์จะถวายพร 8 ประการแก่พระเวสสันดร แล้วจึงเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า

พระเวสสันดรทรงชื่นชมโสมนัส จึงทูลขอพร 8 ประการจากท้าวสักกะ ดังนี้

1. ขอให้พระบิดามีเมตตาเสด็จออกมารับกลับเข้าไปครองราชย์สมบัติในพระนครสีพี
2. ขอให้ปลดปล่อยนักโทษออกจากเรือนจำทั้งหมด
3. ขอให้อนุเคราะห์คนยากจนในแคว้นแคว้น ให้คนยากจนเหล่านั้นบริบูรณ์ด้วยโภค

สมบัติ

4. ขอให้ยาลู่อ่านาจสตรี ให้ยินดีเฉพาะในพระชายาของพระองค์เท่านั้น
5. ขอให้พระโอรสทั้งสองมีอายุยืนและได้เป็นกษัตริย์สืบราชสมบัติต่อไป
6. ขอให้ฝนแก้ว 7 ประการ ตกในเมืองสีพีขณะเสร็จไปถึง
7. ขอให้สมบัติในท้องพระคลังอย่างรู้หมดในเวลาบริจาทานแก่คนยากจนทั่วเมือง
8. เมื่อทิวงคตแล้ว ขอให้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อจุติลงมาเป็นมนุษย์ขอให้ได้

บรรลुพระโพธิญาณ

ท้าวสักกะได้ประสิทธิ์ประสาทพรให้พระเวสสันดรสมดังที่ทรงปรารถนา แล้วตรัสต่อไปว่า ในไม่ช้าพระชนกก็จะเสด็จออกมารับกลับไปครองราชย์สมบัติในพระนครสีพี จงอุตสาห์บำเพ็ญเนกขัมมบารมีสืบต่อไปเถิด แล้วท้าวสักกะก็เสร็จกลับไปยังเทวโลก

จากรายละเอียดดังกล่าวมา พอสรุปได้ว่า เมื่อท้าวสักกะเทวราชแปลงเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี พระเวสสันดรก็ให้ไป พระนางมัทรีก็ทรงยินดีกับท่านบารมีของพระเวสสันดร ด้วยคิดว่า ท้าวเธอย่อมทรงเห็นสิ่งที่ประเสริฐเป็นแน่ จึงทูลว่า หม่อมฉันเป็นบาทบริจาริกาของพระองค์ถือว่า พระองค์เป็นนายของหม่อมฉัน จะยกหม่อมฉันให้แก่ใคร จะขายหรือจะฆ่าก็ตามใจ เพราะฉะนั้นขอพระองค์ทรงกระทำตามพระราชประสงค์ อย่าได้เคลือบแคลงสงสัยในจิตใจของหม่อมฉันเลย

ถ้าสตรีทั้งหลายนึกคิดเหมือนพระนางมัทรีทุกคนไป ทุกครอบครัวในโลกนี้สามีภรรยาที่จะไม่มีการทะเลาะกันเลย แต่ความจริงทั่วไปหาเป็นเช่นนั้นไม่ สตรีโดยมากอยากจะเป็นใหญ่กว่าสามีเข้าในสุภาษิตว่า น้ำกับบัว เมียหับบัว ย่อมสูงกว่ากันเสมอ น้ำขึ้นสูงขึ้นเท่าไร บัวก็สูงขึ้นเท่านั้น บัวสูงกว่าน้ำเสมอ รายจ่ายมักสูงกว่ารายได้เสมอ ด้วยเหตุนี้โลกเราจึงอยู่ลำบาก หากสตรีทั้งหลายถือว่า สามีเป็นใหญ่กว่าตน เป็นนายของตนเยี่ยงพระนางมัทรีแล้ว ก็จะไม่มีการทะเลาะวิวาททุบัติ

ทักท้วง ห้ามปราม จนพระเจ้าสญชัยทอดพระเนตรเห็นสองกุมาร พระองค์โปรดให้อำมาตย์ไปนำชูชก และสองกุมารมาเฝ้า ต่อจากนั้นก็ให้เบิกพระราชสมบัติมา ถัดอนพระชาติและพระกัณหาตามพิถักคำ ของพระเวสสันดรกำหนดไว้

พระเจ้าสญชัย ได้พระราชทานปราสาทให้ชูชกเป็นรางวัลพร้อมทั้งสาวสนมกำนัลให้ จัดโภชนาอาหารอันประริตมาบำรุงบำเรออย่างบริบูรณ์ทุกเวลา โปรดให้เจ้าพนักงานจัดพระราชพิธี สมโภชรับขวัญพระชาติและพระกัณหาที่ได้จากป่าหิมพานต์เข้าสู่พระนคร โดยสวัสดิ์ จากนั้นพระเจ้าสญชัยตรัสถามพระชาติสุขทุกข์ของพระเวสสันดร เมื่อทรงทราบแล้วท้าวเธอจึงเกิดความสงสารยิ่งนักและเพิ่มพูนความรักในพระโอรสมากยิ่งขึ้น ต่อจากพระชาติได้ทูลวิงวอนพระเจ้าสญชัย ให้ไปรับพระบิดาและพระมารดากลับคืนมายังพระนครสิพี พระอัยกาที่ทรงยินดียิ่งนักจึงตรัสสั่งให้เกณฑ์โยธา กระบวนทัพเร่งเร่งรัดให้เสร็จภายในเจ็ดวัน เพื่อจะรับยกทัพไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีที่เขา วงกต พอดีที่ชูชกกินอาหารเกินขนาด เตโชธาตุไม่อาจย่อยได้ ในที่สุดชูชกก็ถึงแก่ความตาย พระเจ้าสญชัยจึงให้ประกาศหาทายาทของชูชกมารับมรดก แต่ก็ไม่มีผู้ใดมารับมรดก ในที่สุดก็โปรดให้นำมรดก ทั้งหมดเข้าห้องพระคลังหลวงตามพระราชประเพณี

ครั้นใกล้เวลาเคลื่อนกระบวนทัพ พระเจ้ากรุงกาลิงคะโปรดให้พราหมณ์นำช้างปัจจัยนาเคนทร์กลับมาถวายคืน พระเจ้าสญชัยทรงปลื้มปีติปราโมทย์ โปรดให้นำช้างปัจจัยนาเคนทร์เข้า กระบวนทัพด้วย เมื่อได้เวลาตามกำหนดรุ่งอรุณจึงโปรดให้พระชาติทรงช้างปัจจัยนาเคนทร์นำ กระบวนทัพ เสียงช้าง ม้าร้อง ฆ้อง แตร เสียงคังสนั่น กษัตริย์ทั้ง 4 คือ พระเจ้าสญชัย พระนางมุสดี พระ ชาติ และพระกัณหา พร้อมด้วยกระบวนทัพก็ยাত্রาออกจากพระนครสิพีตรงไปยังเขาวงกต

จากรายละเอียดต่างๆ ในเกณฑ์นี้ มีเนื้อหาสาระพอสรุปได้ว่า พระเจ้ากรุงสญชัยทรง พระสุบินในคืนที่ชูชกไปถึงนั้นว่า มีบุรุษหนึ่ง รูปร่างดำดำอำนำดดอกปทุมทองทั้งคู่เข้าไปถวายพระองค์ ซึ่งประทับอยู่ในท่ามกลางหมู่อำมาตย์ พระองค์ทรงรับไว้ แล้วทรงนำมาทัดไว้ที่พระกรรมทั้งสอง ละอองเกสรดอกปทุมทั้งคู่ นั้น ได้ร่วงลงไปอยู่ที่พระอุระของพระองค์ พอรุ่งเช้าพระองค์ก็โปรดหาพวก พราหมณ์เข้าไปเฝ้า ทรงเล่าพระสุบินให้ฟังแล้ว ให้ทูลทำนาย พวกพราหมณ์ทูลทำนายว่า ข้าแต่ มหาราชเจ้า วันนี้จะมีพระประยูรวงศ์พงศ์พันธุ์ของพระองค์ซึ่งพลัดพลาดไปนานแล้ว เข้ามาถึงที่เฝ้า พระเจ้าข้า พระสุบินของพระเจ้าสญชัยน่าจะเป็นบุพพนิมิต ที่เกิดจากกลางบอเหตุขึ้นก่อนซึ่งเป็นส่วนดี ลักษณะความฝันเช่นนี้ จึงทำให้คนไทยเราได้เชื่อเรื่องความฝันกันมานานแล้ว เช่นฝันว่าฟันหลุดก็เชื่อ ว่า ญาติผู้ใหญ่ หรือญาติสนิทจะเจ็บไข้ไม่สบาย ฝันเห็นไฟไหม้บ้านเรือนหรือไฟที่ลุกโชนขึ้น ก็เชื่อว่า เรื่องร้อนเรื่องร้ายจะเกิดขึ้น ต้องให้ระวัง เป็นต้น ทนนิ่งอยู่ไม่ได้จึงคัดค้านขึ้นว่า ข้าแต่พระอัยกา พระ

บิดาของหม่อมฉันที่ถูกเนรเทศไปอยู่ป่า ไม่มีทาส ทาสี ช้าง ม้า รถ เงิน ทอง แก้วแหวนใดๆ ที่จะให้ทาน ที่มีอยู่ก็มีแต่ลูกเมียเท่านั้น เมื่อมียากไปทูลขอ พระองค์จึงได้ยกเกล้ากระหม่อมให้เป็นทาน เพราะไม่มีสิ่งอันใดจะให้ทานแทน ไม่ควรที่ใครจะติเตียนพระบิดาของเกล้ากระหม่อมเลยพระเจ้าข้า การที่พระชาติทรงคัดค้านคำพูดอย่างนั้น ถือว่าเป็นเยี่ยงอย่างของลูกที่ดี มีความกตัญญูรู้คุณของพ่อแม่ เพราะบิดามารดา ถือกันว่าเป็นพระพรหม เป็นบุคคลผู้ประเสริฐสุดของบุตรธิดา ไม่ควรที่บุตรธิดาจะยินยอมให้ผู้อื่นติเตียนนินทา หรือลบหลู่ดูหมิ่นบุพพการีของตนแต่ประการใด

ในประเด็นที่เกี่ยวกับบริจาทานของพระเวสสันดรนั้น มีข้อที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเสียสละอย่างใหญ่หลวง เสียสละทุกอย่างแม้กระทั่งพระชนมชีพ ซึ่งไม่มีใครสามารถทำได้เป็นการเสียสละความสุขส่วนพระองค์ เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมอย่างแท้จริง นั่นก็คือ ความเด็ดเดี่ยวของพระองค์ ด้วยทรงมุ่งมั่นในการบรรลุพระโพธิญาณอันเป็นบรมสุข เพื่อนำสัตว์โลกให้หลุดพ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏ คือ กิเลสวัฏ การวนเวียนเพราะกิเลส กรรมวัฏ การวนเวียนเพราะกรรม และวิปากวัฏ การวนเวียนเพราะผลแห่งกรรม พระองค์ได้บริจาทานเพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมอันเป็นความถูกต้องหรือเป็นหน้าที่ที่พระองค์จะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุพระโพธิญาณอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ดังธรรมภาษิตที่ว่า

จเชชนองฺควรสฺส เหตุ
องฺคจฺเช ชีวิตฺรฺกฺขมาโน
องฺคฺชนชีวิตฺตฺวาปิสพฺพ

แปลว่า พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ เมื่อรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ
เมื่อคำนึงถึงธรรม พึงสละอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิต ทุกอย่าง

กัณฑ์ที่ 11 กัณฑ์มหाराช (69 พระคาถา)

เมื่อชูชกรับสองพระกุมารจากพระเวสสันดรแล้วก็พาเดินมาในป่าใหญ่ คำไหนนอนนั้นเวลานอนนั้นตัวเองขึ้นไปนอนบนต้นไม้ผูกเปลนอนอย่างสบาย ส่วนสองพระกุมารชูชกรก็ผูกไว้ใต้ต้นไม้ เทพยดาสงสารสองกุมารจึงแปลงกายเป็นพระเวสสันดรและพระนางมัทรีมาปลอบขวัญแล้วให้อาหารทิพย์ พอใกล้สว่างก็ผูกสองกุมารตามเดิม ทำอยู่อย่างนั้นจนสิ้นทางเดิน และเมื่อเดินทางไปถึงทางสองแพร่ง เทพยดาคลใจให้ชูชกรเห็นทางเป็นสองทาง ทางหนึ่งจะไปกาลิงคะอีกทางหนึ่งไปยังนครสีพี ทำให้ชูชกรไปทางนครสีพีเมืองเวสสันดร เป็นเวลา 15 ราตรี ก็ถึงนครสีพี ในคืนสุดท้ายชูชกรพาสองกุมารมาถึงนครสีพี พระเจ้ากรุงศุภยชัยนิมิตฝันไปว่า “มีบุรุษผู้หนึ่งนำดอกบัวสองดอกมาถวาย พระองค์

รับด้วยพระหัตถ์แล้วยกขึ้นทักพระหัตถ์” พอตื่นบรรทมโปรดให้โหรทำนายฝัน โหรบอกว่า จะได้พบพระญาติสนิทในเร็ววันนี้ ครั้นถึงเวลาที่เสด็จออกประทับหน้าพระลาน ไม่ช้าชุกก็พาสองพระกุมารเข้ามา พระองค์จึงให้ชุกเล่าเรื่องการนำสองกุมารมาจากเขาวงกต ต่อจากนั้นก็ให้เบิกพระราชทรัพย์มาได้ ซาลีกัณหาตามพิคัดที่กำหนด พระเจ้าสุทนต์ได้พระราชทานปราสาทให้ชุกพักเป็นรางวัลอีกด้วย แล้วให้พนักงานเชิญซาลีกัณหาเข้าห้องทรงตักแต่งอินทรีด้วยเครื่องกษัตริย์มีอาภรณ์โคมพัศตร์เป็นต้น แล้วพระเจ้าสุทนต์ก็ถามทุกข์สุขของพระเวสสันดรและเปรยว่า ไข่มุกจะเกลียดชังพระเจ้าพ่อก็หาไม่ หากเป็นเพราะชาวเมืองมันใส่ไคล้ด้วยมารยา แล้วพระซาลีกัณหาจึงทูลวิงวอนพระเจ้ากรุงสุทนต์ ให้ยกแสนยานุภาพไปรบพระเวสสันดรกลับเข้าเมือง พระอัยกาภิยงดิ แล้วรับสั่งให้เกณฑ์โยธาทัพไปรบพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับ และในขณะนั้นแต่ชุกกินอาหารขนาดหนัก ชาติอยู่ไม่ทันท้องก็เลยแตกตาย พระเจ้ากรุงสุทนต์จึงประกาศหาญาติให้มารับมรดก แต่ไม่มี เลยให้ชนเข้าพระคลังหลวงตามเดิม พระเจ้ากรุงกาลิงคะ โปรดให้นำช้างปัจจัยนาคมาคืน แล้วจัดแจงแต่งพลชั้นธ ออกไปรบพระเวสสันดรยังเขาวงกตสิ้นราตรีได้ 53 ราตรี

กัณฑ์นี้เป็นที่ยินสะออนไว้ โอละนอนำโชค ความวิปโยคปางก่อนก็หายเสียขบขัง ได้เมื่อครั้งสนไชยราชกุมารได้เอาสองกุมารหน่อธรรมหลานน้อย สองศรีสร้อยกัณหาซาลีกัณหาลูกพระบาท พันจากทาสพราหมณ์แล้วแต่หลัง พระบาทให้ชมขึ้นยินดี หอมสองศรีอุ้นทรวงหายฮ้อนเป็นที่ยินสะออนแท้ชาติตาของท่าน ลูกลาได้หลานน้อยตัวคืน ไผ่หากได้ชมขึ้น โมทนา กัณฑ์มหาราชได้หลานตอนนี้ แม่นว่ามีความยุ่งของเสียดิคนตัว เจ้าแล้ว เป็นดังเรื่องกัณฑ์นี้ บ่ต่างหยงเจ้าเอ๊ยฯ

กัณฑ์ที่ 12 กัณฑ์ ฉกษัตริย์ (36 พระคาถา)

พระเจ้าสุทนต์ ได้ทรงยาดราทัพไปตามระยะทางโดยไม่มีรีบเร่ง ทรงอาศัยพระซาลีกัณหาทางมาโดยลำดับ กำหนดได้ 53 ราตรีก็ถึงเขาวงกตใกล้อาศรมของพระเวสสันดร แล้วโปรดให้หยุดพักใกล้สระโบกขรณี ให้พายหน้ารถกลับพระนครสี่ เสียงทหารทั้งสี่เหล่าโห่ร้องกึกก้องสะเทือนสะท้านป่าหิมพานต์

พระเวสสันดร ทรงสดับเสียงทหารบันลือลั่นเช่นนั้นก็ตกพระทัยและทรงดำรงไปว่า คงจะเป็นข้าศึกที่ยกมาตีพระนครสี่ได้แล้วก็รีบจับพระองค์ไปประหาร จึงตรัสชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบทอดพระเนตรอยู่บนภูเขา ถึงกระนั้นก็ทรงแน่ พระทัยว่าเป็นข้าศึกอย่างแน่นอนจนถึงกับทรงกันแสงว่า ถึงวาระที่พระองค์จะสิ้นพระชนม์ครั้งนี้แล้ว เพราะเวรกรรมแต่ปางก่อน ส่วนพระนางมัทรี ทรงเห็นว่าเป็นกองทัพของพระบิดาทรงมารับกลับพระนคร จึงทูลพระเวสสันดรด้วยพระพักตร์เบิก

บานแจ่มใสว่า กองทัพที่ยกมาทรงเป็นกองทัพของพระราชบิดา ยอมรับกลับพระนครเป็นแน่สมดัง พระดำริที่ทรงคิดไว้ และสมกับพรที่เท่าสักกะทรงประทานไว้ด้วยเพราะทวงทหารแต่งเครื่องเป็นมงคล ไม่ใช่ลักษณะออกศึกเลย ขอพระองค์อย่าได้แคลงพระทัยไปเลย พระเวสสันดร ได้พิจารณาตามคำทูล ของพระนางมัทรีก็กลับได้สติทรงเห็นสอดคล้องด้วย จึงเกิดปีติสมนัส และได้เสด็จออกมาประทับนั่ง ที่หน้าอาศรม

พระเจ้าศุภชัยทรงรับสั่งกับพระนางมุสดีก่อนที่จะเสด็จเข้าไปพบพระเวสสันดรว่า ไม่ควรไปพบพร้อมกันในคราวเดียวกัน ควรจะเข้าไปเป็น 3 คราว คือคราวแรกพระองค์เข้าไป คราวที่สอง ให้พระนางมุสดีเข้าไป และคราวที่สามให้พระชาติและพระกัณหาเข้าไป เพื่อจะช่วยผ่อนคลายความ เศร้าโศกให้เบาบางลงได้ จากนั้นพระศุภชัยก็ได้เสด็จเข้าไปที่อาศรม พร้อมด้วยข้าราชการด้วย อาการสงบ เมื่อพระเวสสันดรและพระนางมัทรีทอดพระเนตรเห็นพระบิดา ก็ได้พากันลุกขึ้นออกมา ต้อนรับ ทูลเชิญพระบิดาเสด็จเข้าไปประทับที่พระอาศรมและถวายบังคมเบื้องแรกได้ทูลถามสุขทุกข์ ของพระบิดา จากนั้นก็ทูลถามถึงพระโอรสทั้งสอง และได้ทูลถามถึงพระมารดา ถัดจากนั้นไปจึงทูลถามถึงชาวพระนครสี่ปี

เมื่อพระเจ้าศุภชัยตรัสถึงสุขทุกข์แล้ว จึงได้ตรัสถามถึงสุขทุกข์ของพระเวสสันดรและ พระนางมัทรีบ้าง ครั้นทรงทราบถึงความยากลำบากก็ทรงกันแสงด้วยความสงสาร หลังจากนั้นพระนาง มุสดีก็เสด็จเข้าไป และสองกุมารก็เสด็จเข้าไปตามลำดับ เมื่อทรงพบปะกันแล้ว กษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ ได้รับความชื่นชม โสมนัสอย่างรุนแรง ได้ทรงกันแสงสุดประมาณ ตลอดกระทั่งทวงทหารและ เสวกามาตย์ที่มาประชุมในที่นั้นต่างก็รู้สึก ปลื้มปีติและโศกเศร้าไปตามๆ กัน ท้าวสักกะจึงทรงบันดาล ให้ฝนตกลงมาให้ชื่นบานพระทัย ยังกษัตริย์ทั้ง 6 และมหาชนทั้งหลาย ให้สร้างจากความเศร้าโศกโดย ท่วมกัน ต่อมามหาอำมาตย์ราชบุโรหิต ได้พร้อมทั้งทูลเชิญพระเวสสันดรทรงลาบวช เพื่อเสด็จไป ครองราชย์สมบัติในพระนครสี่ปี ทวยราษฎร์ทั้งหลายต่างก็ชื่นชมยินดีพร้อมใจกันให้พระเวสสันดร เป็นกษัตริย์ปกครองสืบไป

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เมื่อกษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ คือ พระศุภชัย พระนางมุ สดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาติ พระกัณหา เสด็จไปพร้อมกันในอาศรมบทศาลาป่าหิมพานต์ แล้ว ทุกพระองค์ต่างก็ดีใจสุดขีด ถึงวิสาขณัฐลัมสลบลง บรรดาจตุรงค์ราชมนตรีทั้งสี่ ต่างก็เศร้า โศกสลบลงโดยที่ไม่มีใครทรงตัวอยู่ได้ ทำให้เราได้ทราบว่าธรรมดาคนเรานี้ เมื่อดีใจเกินไปก็มีการเศร้า โศก เมื่อเสียใจเกินไปก็เศร้าโศก ยิ่งปัจจุบันนี้ ได้ยินคนเขาพูดกันว่า หลายคนมีเงินทอง ร่ำรวย เพราะ เกิดจากการขายที่ดิน แต่ก็อยู่ใช้เงินได้ไม่นาน ก็ต้องตายไป จะเป็นเพราะว่า ขายที่ดินมีเงินมากเนื่องจาก

ไม่เคยมีเงินมากมาก่อนจึงดีใจ ตื่นเต้นจนกินไปก่อนอาจเป็นไปได้ ในกัณฑ์กษัตริย์นี้ เมื่อท้าวสักกเทวราชทรงทราบเหตุ จึงบันดาลให้ฝนโบกขรพรรษซึ่งมีลักษณะเหมือนน้ำค้างบนใบบัวซึ่งสีแดงดั่งน้ำครั้ง ตกลงมาในที่ประชุมกษัตริย์ทั้ง 6 ตลอดถึงไพร่พลทั้งปวง ทำให้ชุ่มชื้นไปทุกหย่อมหญ้าหน้าอัครราชย์ ยิ่งนัก ฝนโบกขรพรรษนี้ ผู้ใดปรารถนาจะให้เปียกก็เปียก ถ้าผู้ใดไม่ปรารถนาให้เปียกก็ไม่เปียก แปลกกว่าฝนธรรมดา ซึ่งใครๆ ไม่ควรตีความหมายไปเป็นอย่างอื่น เพราะเป็นอนิจน โดย คือสิ่งที่ไม่ควรคิด

กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ (48 พระคาถา)

เมื่อพระเวสสันดร ได้สดับคำเชื้อเชิญให้ลาผนวชออกไปครองราชย์สมบัติ พระองค์ก็ไม่ทรงรับคำเชื้อเชิญโดยทันที ทรงตัดพ้อพระราชบิดา พร้อมทั้งประวิงการรับอาราธนาไปพลาถก่อน พระเจ้าสญชัยจึงตรัสสารภาพผิด และตรัสว่าเป็นเพราะพระองค์ทรงโง่เขลาเบาปัญญา ที่หลงเชื่อคนยุยง แล้วลงโทษลูกซึ่งหาความผิดมิได้ พระเจ้าสญชัยได้ตรัสขอมาโทษ และตรัสวิงวินให้พระโอรสลาผนวชออกไปครองราชย์สมบัติ

ต่อมาพระเวสสันดรทรงรับคำเชื้อเชิญแล้วทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จเข้ามณฑลราชพิธีราชาภิเษกในมณฑลสถานซึ่งเจ้าพนักงานจัดสร้างขึ้นในบริเวณอาศรมนั้น ครั้นเมื่อได้ฤกษ์กำหนดการก็ทรงเคลื่อนราชูปโภคตามแบบอย่างของกษัตริย์ เสด็จนิวัติกลับพระนครสี่พิพร้อมทั้งพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ เสด็จขึ้นคชสารบังจัญญาเคนทร์ข้างพระที่นั่ง ท่ามกลางเสนามามาตย์ราชบริพาร เดินทางรอนแรมเป็นเวลา 2 เดือนก็เสด็จถึงพระนครสี่พิ ตามถนนหนทางได้รับการประดับตกแต่งเป็นอย่างดีด้วยธงชัย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ทั้งสองข้างทางประชาชนต่างก็พากันมารอรับเสด็จอย่างเนืองแน่น โห่ร้องถวายพระพรชัยแด่พระเวสสันดรและพระนางมัทรี พระชาติและพระกัณฑ์ ตลอดจนถึงพระบรมวงศานุวงศ์ให้ทรงพระเจริญ มีพระชนมายุยืนยืนาย

เมื่อพระเวสสันดรเสด็จมาถึงพระนครสี่พิแล้ว ได้เสด็จขึ้นบนปราสาทแล้วรับทรงให้ประการแก่ชาวเมืองว่า ให้ปล่อยสัตว์ที่กักขังเอาไว้ให้หมด ครั้นเวลารাত্রีทรงปริวิตกว่า ในวันรุ่งขึ้นฝนแก้ว 7 ประการ ก็เรียกว่า สัตตรัตน คือ สุวรรณ, หิรัญ, มุกดา, มณี, วิเชียร ตกลงทั่วพระนครสี่พิสูงถึงเชิง เฉพาะในพระราชวังสูงท่วมถึงสะเอว พระเวสสันดร ทรงประกาศให้ประชาชนพากันมาขนเอาสิ่งของไปตามปรารถนา เหลือจากนั้นก็ให้ขนเข้าไปไว้ในห้องพระคลังหลวง

พระเวสสันดรได้ครองราชย์สมบัติปกครองพระนครสี่พิโดยทศพิธราชธรรม ให้ชาวเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุขทั่วหนกันตลอดพระชนายุ ครั้นสิ้นพระชนม์แล้วก็ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ตามที่ได้ทูลขอพรจากท้าวสักกเทวราชทุกประการ

จากรายละเอียดดังกล่าวมา จะเห็นได้ว่า พระเวสสันดรได้บำเพ็ญพรตอยู่ที่เขาวงกตป่าหิมพานต์นานถึง 9 เดือน 15 วัน ครั้นพระองค์ลาผนวชแล้วก็ทำพิธีราชาภิเษก กลับขึ้นครองราชย์สมบัติดังเดิม แล้วโปรดให้ จตุรงคเสนาเล่นมหรสพครบ 3 วัน ส่วนพระนางมัทรี ก็ทรงพระบัญชาพิเศษ 4 ตระกูล คือ 1. กัปปาสีกพัศตร์ ผ้าทำด้วยด้าย 2. โกไสยพัศตร์ ผ้าทำด้วยไหม 3. โขมพัศตร์ ผ้าทำด้วยใยไม้ และ 4. กัมพลพัศตร์ ผ้าทำด้วยขนสัตว์ ผ้าทำด้วยขนสัตว์ กับมหามงกุฏและอาภรณ์ต่างๆ เพื่อแต่งองค์พระนางมัทรีเสด็จเข้าสู่พระนคร

ถนนหนทางที่พระเวสสันดรเสด็จกลับพระนครสี่ปีนั้น ประดับด้วยราชวาทินัตถรงกล้วยอ้อยตลอดทางเสด็จก็ได้โปรดเครื่องบูชาทั้ง 5 คือ ดอกหญ้าแพรก ข้าวสาร เมล็ดพรรณผักกาด ดอกมะลิ และดอกดอก เป็นระยะๆ ตั้งแต่เขาวงกตจนถึงนครสี่ปี เป็นระยะทาง 60 โยชน์ รวมเวลาที่พระเวสสันดรจากพระนครสี่ปี 1 ปี 15 วัน ดังนั้น เวลาที่เทศน์มหาชาติแต่ละครั้ง จึงมักประดับประดาตกแต่งสถานที่ด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ฉัตร ธง ตลอดถึงทางมะพร้าวให้ครึ้ม เพื่อให้เสมือนกับป่าหิมพานต์

หลังจากกษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ เสด็จกลับมายังนครสี่ปีแล้ว ได้มีฝนแก้ว 7 ประการ ซึ่งท้าวสักกเทวราช ทรงบันดาลให้ตกลงมาทำให้ชาวเมืองสี่ปีได้รับฝนตกแก้ว 7 ประการดังกล่าวแล้วส่วนพระเวสสันดรก็ได้ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยทศพิธราชธรรม คือธรรมของพระราชาซึ่งเป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติปฏิบัติหรือธรรมของนักปกครอง มี 10 ประการ ดังพระประพจน์คาถาภาษาบาลี ว่า

ทานลิลंबริจจาคิ อาชชวมทุทวคปิ

อกุโกธอวิหีสญจ ขนุติญจอวิโรชนิ

1. ทาน การให้ คือ สละทรัพย์สินสิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2. คิด ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายทวารและวจีทวาร ประกองแต่การสุจริต รักษาภิตติคุณ และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน

3. ปริจจาคะ การบริจจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4. อาชชวะ ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตมีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5. มัททวะ ความอ่อน โคน คือมีอหยาศัย ไม่เยอหยิ่งหยาบคายกระด้างถื่อองค์ มีความงามสง่าเกิดแก่ทวงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดี แต่มีขาดยำเกรง

6. ตปะ ความทรงเดช คือ แผลเผากิเลสตัณหา มิให้มาครอบงำข้ายึด ระวังยับยั้งข่มใจ ได้ไม่ยอมให้หลงไหล หมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออย่างสามัญมุ่นมันแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้สมบูรณ์

7. อักโกธะ ความไม่โกรธ คือ ไม่เกรี้ยวกราด ลู่อ่านาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาด เสียดธรรม วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันตรายเรียบ เป็นตัวของตัวเอง

8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีบูคริด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณาหาสาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9. ชันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกาย นำเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ทอดย ถึงจะถูกขู่ถูกหยันด้วยคำเลียดลิดากถางอย่างไรก็ไม่หมกกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีย์บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรมดา คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณ อภิฏฐารมณใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

พระพุทธเจ้าตรัสประชุมชาดก

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเรื่อง มหาเวสสันดรชาดกจบแล้ว พระองค์ได้ตรัสประชุมชาดกว่าผู้มีชื่อปรากฏในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกในกาลนั้น ได้กลับชาติมาเกิดในชาตินี้ มีชื่อดังต่อไปนี้

พระเจ้ากรุงสยงชัย กลับชาติมาเป็น พระเจ้าสิริสุทโชนะ พุทธบิดา พระนางมุสดี กลับชาติมาเป็น พระนางสิริมหายามา พุทธมารดา พระนางมัทรี กลับชาติมาเป็น พระนางยโสธรา พิมพามารดาพระราहुล พระชาลี กลับชาติมาเป็น พระราहुล พุทธชินโรส พระกัณหา กลับชาติมาเป็น อุบลวรรณาเถรี พระจตุตถายี กลับชาติมาเป็น พระสารีบุตร อัครสาวกเบื้องขวา วิสุกรรมเทพบุตร กลับชาติมาเป็น พระมหาโมคคัลลานเถระ อัครสาวกเบื้องซ้าย ท้าวสักกเทวราช กลับชาติมาเป็น พระอนุรุทธเถระ พรานเจตบุตร กลับชาติมาเป็น พระฉันทเถระ พรานหมันชุก กลับชาติมาเกิดเป็น พระเทวทัตต์ นางอมิตดา กลับชาติมาเป็น นางจิณฺจมาณวิกา สาวิกาของเดียรถีย์เทวดาที่แปลงเป็นพระยาเสือโคร่ง

กลบชาติมาเป็น พระสิมพลีเถาะ เทวดาที่แปลงกายเป็นพระยาเสือเหลือง กลับชาติมาเป็น พระจุลนาถเถระ เทวดาที่แปลงเป็นพระยาราชสีห์ กลับชาติมาเป็น พระอุบาลีเถระ เทวดาผู้ชายที่มากดูแลพระชาติและพระกัณหา กลับชาติมาเป็น พระมหากัจจายนเถระ เทวดาผู้หญิงที่มีดูแลพระชาติและพระกัณหา กลับชาติมาเป็น วิสาขมหาอุบาลิกา ช้างปัจจัยนาเคนทร์ กลับชาติมาเป็น พระมหากัสสเถระ แม่ช้างปัจจัยนาเคนทร์ กลับชาติมาเป็นนางกิสาโคตมิ กษัตริย์มัททราช กลับชาติมาเป็น พระมหานามสากยราช อำมาตย์ที่ทูลข่าวเนรเทศ กลับชาติมาเป็น พระอนนทเถระ เสนาคุดอำมาตย์ กลับชาติมาเป็น อนาถบิณฑิกเศรษฐีสหชาติโยธีทั้งหกหมื่น กลับชาติมาเป็นพุทธบริษัททั้งหลาย พระเวสสันดร กลับชาติมาเป็น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.3 ประวัติการเทศน์มหาชาติในสมัยต่างๆ

การเทศน์มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกเป็นที่นิยมในหมู่คนไทย บางท่านอาจจะนึกสงสัยว่า เพราะเหตุใดผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในประเทศจึงนิยมชมชอบการบำเพ็ญกุศลบริจาคทานในการเทศน์มหาชาตินี้มากกว่าการบำเพ็ญกุศลโดยนัยอื่นๆ ซึ่งหน้าจะเป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่กว่าแต่ถ้าเรานึกตรึกตรองค้นหาเหตุผล ก็คงจะมีเหตุผลสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. เชื่อกันว่า มหาเวสสันดรชาดกเป็นพระพุทธพจน์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่พระภิกษุสงฆ์พุทธบริษัท ณ นิโครธาราม ในกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อผู้ใดได้สดับตรับฟังก็ย่อมเกิดสิริมงคล เป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง

2. เชื่อกันว่า พระศรีอริยเมตไตรยซึ่งตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตต่อจากพระสมณโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ไป ได้มีเทวโองการสั่งพระมัลลยเถระให้นำข่าวสารมาบอกแก่มนุษย์ในโลกว่า ถ้าบุคคลใดมีความปรารถนาจะใคร่พบพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งนิยมกันว่า มนุษย์จะมีแต่ความสุขความเจริญ เป็นยุคที่มีความเกษมสำราญอย่างยิ่งยวด เป็นต้นว่ามีรูปงามพอลงจากบันไดเรือนแล้วจำหน้ากันไม่ได้ ปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมประสงค์ แผ่นดินก็ราบเป็นหน้ากลอง ก็จงให้บุคคลผู้นั้นสดับตรับฟังพระเวสสันดรชาดก อันประดับด้วยพระกาฬหนึ่งพันในวันและคืนเดียวให้จบ และให้บูชาเป็นประทีปรูปเทียนชงฉัตรสารพัดคึกไม้ ให้ครบจำนวนถ้วนถึงละพัน ผลานิสงส์จะชักนำให้สมดังเจตจำนง ผู้ปรารถนาจะพบศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยจึงตั้งใจบำเพ็ญบุญกุศล

3. การเทศน์มหาชาตินี้ ท่านที่เทศน์ก็เทศน์ด้วยกระแสเสียงเป็นท่วงทำนองอันไพเราะซึ่งสามารถจะก่อให้เกิดปิติโสมนัสรื่นเริงบันเทิงใจแก่ผู้ฟังเป็นอย่างดี

อาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการดังกล่าวมานี้ จึงทำให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนานิยมจัดให้มีการเทศน์มหาชาติเป็นประจำปี และได้กระทำสืบๆ กันมาตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งบัดนี้ ซึ่งผู้วิจัย

จะได้เสนอประวัติความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติประเทศลังกาและในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของการเทศน์มหาชาติในสมัยต่างๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

2.3.1 การเทศน์มหาชาติในประเทศศรีลังกา

การเทศน์มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกไม่ว่าในประเทศไทยหรือประเทศใกล้เคียงอื่นๆ พุทธศาสนิกชนได้นิยมกันมานานแล้ว แม้กระทั่งพุทธศาสนิกชนในประเทศศรีลังกาก็นิยมจัดให้มีการเทศน์มหาชาติดังข้อความซึ่งปรากฏในหนังสือสยามวงศ์ในลังกาว่า “ชาวพุทธส่วนมากนิยมฟังเทศน์” ไปในตัว การเทศน์เรื่องพระเวสสันดรของคณินนานเสนั้นมีกลองและเครื่องดนตรีพื้นบ้านด้วยสันนิษฐานว่าเวลามีเทศน์กาลเทศน์มหาชาติน่าจะมีทำนองและมีการบรรเลงเพลงของแต่ละกัณฑ์เหมือนอย่างการเทศน์มหาชาติในประเทศไทยด้วย จึงทำให้คนฟังไม่เบื่อ ทำให้เกิดความครึกครื้นเพิลิดเพิลิน รื่นริง สนุกสนาน และบันเทิงใจ ควบคู่ไปกับท่วงทำนองของผู้เทศน์ เสียงกลองและเสียงดนตรีที่บรรเลงประกอบเป็นไปตามเนื้อเรื่องของแต่ละกัณฑ์ ซึ่งทำให้บรรยากาศหรือผู้ฟังมีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครในแต่ละกัณฑ์ คล้ายกับว่าผู้ฟังร่วมอยู่ในเหตุการณ์ในแต่ละกัณฑ์นี้ด้วย เพราะเหตุนี้เองจึงทำให้ผู้ฟังไม่เบื่อหน่ายในการฟัง และมีอารมณ์ร่วมเข้าไปถึงรสต่างๆ เช่น รสรัก รสขันธ์ รสโกรธ รสกลัวหาย รสกลัว รสเกรียด รสตื่นเต้น และรสสงบ

2.3.2 การเทศน์มหาชาติสมัยสุโขทัย

การที่พุทธศาสนิกชนไทยนิยมชอบฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกนี้ นิยมกันมานานแล้ว ถึงกับมีผู้เลื่อมใสศรัทธาสร้างไว้เป็นผูกๆ หรือจารึกไว้เป็นสำรับๆ สันนิษฐานว่าการนิยมเทศน์มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกนี้คงมีมาก่อนตั้งอาณาจักรสุโขทัยเสียอีกเพราะได้ปรากฏคัมภีร์ภาษามครชื่อเวสสันดรทีปนีเป็นหนังสือชั้นฎีกาแก้รรถกถามหาเวสสันดรชาดกอันพระมหาเถระมีนามว่า พระสิริมังคลาจารย์ แต่งขึ้นที่นครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2060 แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนไทยทางเหนือมีเทศน์เวสสันดรชาดกมาก่อนนานแล้วสมัยสุโขทัย พุทธศาสนิกชนไทยนิยมชอบฟังเทศน์มหาชาติ เป็นเพราะอิทธิพลของมัลลยสูตรที่กล่าวถึงพระมัลลยเถระ ผู้นำข่าวสารจากพระศรีอริยเมตไตรให้มาแจ้งแก่ชาวโลกว่า

“ข้าแต่พระเถระผู้เจริญ ถ้านรชนชายหญิงทั้งปวงปรารถนาจะพบพระศรีอริยเมตไตรผู้จะบรรลुพระสัพพัญญุตญาณในอนาคตกาลแล้วไซ้ จงให้มนุษย์ทั้งหลายจัดแจงเครื่องสักการะบูชา นำมาบูชาพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดก แล้วนั่งสดับฟังให้จบในเวลาวันเดียวเท่านั้น จะได้

สำเร็จพระอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณเฉพาะพระพักตร์พระศรีอริยเมตไตรยสัมพัญญ สัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล” (ฎีกามาลย์สูตร)

เมื่อมีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทย ไม่มีผู้แปลจากภาษาบาลี ออกเป็นภาษาไทย พุทธศาสนิกชนไทยก็นิยมมีเทศน์มีสวดกันเฉพาะแต่ที่เป็นคาถาบาลีเหมือนมีเทศน์ คาถาพันอย่างทุกวัน ในกาลต่อมาจึงได้มีผู้รู้ช้วนชววยแปลมหาเวสสันดรชาดกออกมาเป็นภาษาไทย และก็ได้มีผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสได้ร้อยกลองขึ้นเพื่อให้ไพเราะตามหลักวินิพนธ์ จึงเกิดมีมหาชาติพากย์ ไทยขึ้นมีสำนวนต่างๆ หลายสำนวน หลายตอน เรียกกันว่า กัณฑ์ มีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ในคัมภีร์ เวสสันดรทีปนิของพระสิริมังคลาจารย์ ก็ได้แบ่งไว้ 13 กัณฑ์ เหมือนกัน สันนิษฐานว่าคงจะแบ่งตาม หลักของชุดคคุณ 13 การแปลเวสสันดรชาดกออกมาเป็นภาษาไทยนั้น คงมีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็น ราชธานี จึงมีศิลาจารึกกล่าวถึงเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติปรากฏอยู่ ตามศิลาจารึกสมัยสุโขทัย หลักที่ 3 ที่เรียกว่า “นครชุม” ซึ่งจารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 1900 ในรัชสมัยของพญาลิไท(พระมหาธรรมราชาที่ 1) ว่า “ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่า พระมหาชาติหากคนสวดแหล่มิได้เลย “ศิลาจารึกหลักที่ 6 วัดป่าม่วง กล่าวถึง พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทรงผนวชเมื่อ พ.ศ. 1905 และศิลาจารึกดังกล่าวได้สรรเสริญว่าพระมหาธรรม ราชาที่ 1 ทรง “ประกอบไปด้วยทานบารมิดล้ายกับพระเวสสันดร” และในสมัยต่อมาได้มีจารึกวัดเขมา หลักที่ 14 ซึ่งเชื่อว่าจารึกใน พ.ศ.2079 ซึ่งกล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลต่างๆ พร้อมทั้งกล่าวถึงเวสสันดรชาด กว่า “ลายปักผืนหนึ่งคำด่าสิ่งหนึ่ง อำแดงหอมซื่อไว้รอง มหาเวสสันดร อำแดงเสนบุญชามหาเวสสันดร จากลำรับหนึ่งหนึ่งบาท”

จากหลักฐานที่แสดงมานี้ชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนไทยนิยมการเทศมหาชาติหรือ มหาเวสสันดรชาดกกันมานานแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นอย่างช้า แต่บางแห่งก็เรียกว่าการ เทศน์มหาเวสสันดร บางแห่งก็เรียกว่าการเทศน์มหาชาติ นอกจากนั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในตำนานหนังสือมหาชาติว่า ”การแปลภาษาคาถาบาลีมาเป็นภาษาไทยเช่นนี้ คงมีมานาน แล้วแต่ครั้งสุโขทัย หากแต่ฉบับเดิมสูญหายไปเสีย จนเมื่อ พ.ศ. 2025 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงโปรดให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยาแปลแต่งขึ้นใหม่ ให้ชื่อว่ามหาชาติคำหลวง แต่ก็ได้สูญหายไประลอกครั้งเสียกรุงหลายกัณฑ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้ แต่งซ่อมขึ้นภายหลังจนครบบริบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2358 เพราะว่า การฟังเทศน์มหาชาติเป็นภาษาบาลีคงไม่ เข้าใจซาบซึ้งดีเท่าภาษาไทย จึงมีการแปลคาถาบาลีเป็นไทยทั้งยังแต่งภาษาไทยเป็นบทร้อยกรอง ทำนองต่างๆ หลายประเภทด้วยกัน ในสมัยกรุงสุโขทัยนี้สันนิษฐานว่า มหาชาติหรือเวสสันดรคงไม่ได้

แต่งเป็นกาพย์ กลอน หรือร้อยเอวไว้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ปรากฏว่ามีสำนวนเทศน์เหลืออยู่เลยแม้แต่สำนวนเดียว

2.3.3 การเทศน์มหาชาติในสมัยอยุธยา

มหาชาติ หรือเวสสันดรชาดกที่แปลออกมาเป็นภาษาไทยที่นับถือว่าเก่าแก่ที่สุดได้แก่ มหาชาติคำหลวง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเล่มแรก และเป็นหนังสือที่คนไทยรู้จักกันเป็นอย่างดี หนังสือนี้ได้แต่งขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งพระองค์ได้เสวยราชย์ครองกรุงศรีอยุธยา มาตั้งแต่ พ.ศ. 1991 ถึง พ.ศ. 2030 อายุรัชกาลนานถึง 40 ปี ในระยะหลังของรัชกาล พระองค์ได้เสด็จไปประทับที่เมืองพิษณุโลก จึงได้โปรดให้ประชุมพระภิกษุสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิต ได้ช่วยกันแต่ง มหาชาติคำหลวง ขึ้น เมื่อ พ.ศ.2025 ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ประทานคำอธิบายไว้ในหนังสือมหาชาติคำหลวงฉบับ พ.ศ. 2460 ว่า “มีจดหมายเหตุ ปรากฏว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยา แปลแต่งเมื่อปีขาล จุลศักราช 844 พุทธศักราช 2025” และในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ กล่าวไว้ว่า “ให้ขุนนวมสงฆ์สภสังวาส และนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งปวง ผูกพระมหาชาติคำหลวงพิศดารทั้ง 13 กัณฑ์ ประดับด้วยคาถา 1,000 บริบูรณ์

มหาชาติคำหลวงนั้น มีวิธีการแต่ง คือ เอาภาษามคธเดิมตั้งบาทหนึ่ง แล้วแปลแต่งเป็นกาพย์ภาษาไทยวรรคหนึ่งสลับกันไป บางแห่งก็ได้แต่งเป็นฉันทภาษาไทยบ้าง เป็นโคลงบ้าง ทั้งนี้แล้วแต่ความถนัด ความสามารถของนักปราชญ์ผู้แต่ง เหตุผลก็คงจะเป็นการแต่งประกวดกันให้มีความไพเราะ และให้มีความหมายใกล้เคียงกับภาษามคธซึ่งเป็นของเดิมมากที่สุด

มหาชาติคำหลวงนี้ เมื่อแต่งจบตอนหนึ่งๆ แล้วก็นำมาอ่านถวายหน้าพระที่นั่ง ครั้นเมื่อทรงเดิมปรับปรุงแก้ไขแล้ว เหล่าราชบัณฑิตทั้งหลายก็จะช่วยแต่งทำนองสวดถวายหลังจากสวดจบ กัณฑ์หนึ่งแล้วก็โปรดให้มีการประโคมดนตรีตอนหนึ่ง แต่เดิมนั้น มหาชาติคำหลวง ไม่ได้แต่งไว้สำหรับพระเทศน์ แต่ได้แต่งไว้สำหรับนักสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังในเวลาไปบำเพ็ญกุศลที่วัด

มหาชาติคำหลวงถือกันว่าเป็นหนังสือที่แต่งได้อย่างยิ่งมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตามหลักฐานตามวรรณคดี นับว่าเป็นวรรณกรรมที่ดีที่สุดเรื่องหนึ่ง ถือว่าเป็นเพชรน้ำเอกอันสุกใสเม็ดหนึ่งทางอักษรศาสตร์ของไทย แม้ในหนังสือจินดามณีซึ่งใช้เป็นแบบเรียนในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ได้ยกเอาบทกลอนจากมหาชาติคำหลวงมาเป็นตัวอย่างในกัณฑ์มัทรีดังความตอนหนึ่งว่า

ครั้นเช้าก็หิวเช้า	ชายฝ่าเท้าไปตามชาย
ลูกไม้บ่ทนงาม	จางายราช อดเย็น
เป็นไฉจึงมาค่า	อยู่จรหล้า ต่อกกลางคืน
เห็นกุนีโหดหิน	มาดูแลนนี้เพื่อใดฯ

หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว ปรากฏว่าหนังสือมหาชาติคำหลวงได้สูญเสีย และสูญหายไปก็มี นับว่าน่าเสียดายยิ่งนัก

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์โปรดให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่งกาพย์มหาชาติ ขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2145 ถึง 2170 ไม่ได้แต่งขึ้นเพื่อให้นักสวดได้สวดให้อุบาสก อุบาสิกาฟังในเวลาไปบิณฑบาตที่วัดเหมือนกับมหาชาติคำหลวง แต่คงแต่งสำหรับพระเทศน์ เพื่อให้ ฟังเข้าใจง่าย เพราะมีภาษาบาลีน้อย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเขียนไว้ในคำนำหนังสือ เรื่องมหาชาติคำหลวงซึ่งพิมพ์ครั้งแรกว่า

“หนังสือกาพย์มหาชาติสำนวนเก่าถึงขั้นนั้น ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้บางกัณฑ์ กาพย์ มหาชาติมีศัพท์มคธน้อย เป็นกาพย์ภาษาไทยมาก สันนิษฐานว่าจะแต่งสำหรับพระเทศน์ให้สัปบุรุษ เข้าใจเรื่องง่ายขึ้นกว่ามหาชาติคำหลวง

ท่านองสวคมหาชาตินั้น คงมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังศิลาจารึกว่า “มหาชาตินั้น หากำ สวดแล้วมิได้เลย ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงประดิษฐ์ ทำนองสวดขึ้น เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ และนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลายก็ได้ ร่วมกันประดิษฐ์ทำนองสวดถวายต่อหน้าพระที่นั่งของพระมหากษัตริย์ ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้า ทรงธรรม ได้มีการแต่งมหาชาติเป็นกาพย์ขึ้นนับว่าเหมาะที่จะนำไปเทศน์เป็นทำนองเรียบๆ ตามที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เทศน์มหาชาติเป็นทำนองต่างๆ นั้น ได้เกิดขึ้นมา จากกาพย์มหาชาติคำหลวง ที่แต่งขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมโดยอนุโลมมาจากคำสวดมหาชาติคำ หลวง ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมัยกรุงสุโขทัยคู่ต่อกันมาสมกับคำให้การของ ขุนหลวงหาว่าดื่กกล่าวว่า “พระองค์ทรงแต่งมหาเวสสันดรชาดก” ทั้งสวดประสานเสียงโศตราพันคร่ำ ครวญต่างๆ ก็มีมาแต่ครั้งนั้น มาถึงสมัยปัจจุบันการเทศน์มหาชาติจึงมีระเบียบทำนองประจำกัณฑ์ทั้ง 13 กัณฑ์ มหาชาติคำหลวงยังใช้สวดอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาเข้าพรรษาทุกๆ ปี และยังปรากฏในเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเสมือนเป็นเรื่องจริงจังของคนครั้งกรุงเก่าก็มีเรื่องเทศน์ มหาชาติว่าด้วนสามเณรแก้วเทศน์กัณฑ์มัทรี

2.3.4 การเทศน์มหาชาติในสมัยกรุงธนบุรี

หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงกอบกู้อิสรภาพครั้งที่ 2 แล้วในสมัยกรุงธนบุรีนี้มีปรากฏเรื่องเกี่ยวกับมหาชาติว่า หลวงสรวิชิต(หน) ได้แต่งกายยาวมหาชาติกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรีขึ้น ได้ใช้มาจนหมดกรุงธนบุรี และได้เป็นแบบแผนต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ผลงานด้านวรรณคดีในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แม้จะไม่เน้นเท่าเทียบสมัยที่รุ่งเรืองอันเนื่องมาจากการศึกสงครามรอบด้านก็ตาม แต่ก็ได้แสดงถึงพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ยากที่จะพึงทำได้ในสถานการณ์เช่นนี้

จะเห็นได้ว่า การฟื้นฟูส่งเสริมวรรณกรรมสมัยธนบุรีนั้น มีความสัมพันธ์ควบคู่กันไปกับการฟื้นฟูประเทศชาติและพระศาสนาตลอดมา โดยเฉพาะด้านพระศาสนานั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงทำนุบำรุงและปกป้องพระศาสนาไว้ด้วยพระขมขีพของพระองค์จวบจนสิ้นรัชสมัย

อนึ่ง หลวงสรวิชิต (หน) ซึ่งแต่งกายยาวมหาชาติกัณฑ์กุมารและมัทรี ในแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี มีตำแหน่งเป็นหลวงสรวิชิตนายด่านเมืองอุทัย มีบทบาทสำคัญในการปราบจลาจลปลายสมัยธนบุรี ตามพงศาวดารพระราชหัตถเลขากล่าวไว้ว่า หลวงสรวิชิต (หน) เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการรักษาพระนครไว้รอดจนกว่าสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกกลับไปตีเขมร และหลวงสรวิชิต(หน) ออกไปรับทัพ ณ พุ่งแสนแสน รายงานข้อราชการต่างๆ แล้วอัญเชิญสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกเข้ามายังพระนคร นับเป็นความชอบพิเศษ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 โปรดฯ ให้เป็นที่พระยาพิพัฒน์โกษา และ เจ้าพระยาพระคลังในที่สุด ส่วนงานวรรณกรรมของท่าน เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยธนบุรี ท่านมีความสามารถทางการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เป็นกวีที่แต่งกลอน ได้ลักษณะสง่างามและมีรสวรรณคดีไพเราะจับใจยิ่งนัก

2.3.5 การเทศน์มหาชาติในสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2358 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่งมหาชาติคำหลวงบางกัณฑ์ขึ้น เพื่อแต่งซ่อมแทนฉบับที่แต่งขึ้นในรัชสมัยของพระบรมไตรโกนาถ ซึ่งขาดหายไป ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งนั้นมหาชาติคำหลวงจึงได้สมบูรณ์สืบต่อมา นักปราชญ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีหลายท่านที่มีชื่อเสียงดังมีชื่อปรากฏ คือ

ในสมัยรัชกาลที่ 1 เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้แต่งตัวยาวมหาเวสสันดรชาดก 2 กัณฑ์ คือ กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี ผลงานการแต่งของท่านมีผู้นิยมมาก เพราะใช้คำสละสลวย ใช้โวหารเปรียบเทียบคมคายลึกซึ้ง ในสมัยนี้กวีทั้งในวัดและในวังนิยมแต่งกายยาวมหาชาติ เพื่อประกวดสำนวนกัน พระนักเทศก็ได้แต่งกัณฑ์ที่ตนถนัดไว้เป็นส่วนตัว ดังนั้นจึงปรากฏว่ามีสำนวนเทศน์มากมาย และ

พระเทพโมลี (กลิ่น) เป็นพระนักเทศมหาราชามีชื่อเสียงอยู่วัดราชสิทธาราม(วัดหลัก) ได้แต่งกายยาวมหาชาติ 2 กัณฑ์ คือ กัณฑ์มหาพนและกัณฑ์ทานกัณฑ์ สำหรับกัณฑ์มหาพนนั้นแต่งได้ดีมากและมีชื่อเสียงมาก เพราะมีสำนวนดีเด่น เพียบพร้อมด้วยการใช้ถ้อยคำสัมผัสอักษร และการเล่าอย่างวิจิตรบรรจง โดยใช้คำพืดๆ เขาใจง่ายและลำดับความได้ดีจนสามารถเห็นภาพจินตนาการอย่างชัดเจน

ในสมัยรัชกาลที่ 2-3 สัมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงมีพระนามเดิมว่า “พระองค์เจ้าवासกรี” ซึ่งเป็นกวีที่มีชื่อเสียงและแต่งกายยาวมหาเวสสันดรชาดกได้ไพเราะเป็นที่นิยมนกข่อยมาก ได้ทรงนิพนธ์มหาชาติรายยาวขึ้น 11 กัณฑ์ ยกเว้นกัณฑ์มหาพนและกัณฑ์มัทรี ทรงเห็นว่าทั้งสองกัณฑ์นี้มีกวีได้แต่งไว้ดีเยี่ยมที่สุดแล้ว และกระทรวงศึกษาธิการได้คัดเลือกให้ใช้เป็นแบบเรียนมีทั้งหมด 5 กัณฑ์คือ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์มหาธาต กัณฑ์กษัตริย์ และกัณฑ์นครกัณฑ์

มหาชาติรายยาวมีวิธีการแต่งคือ ยกเอาคาถาบาลีตอนหนึ่งขึ้นมาตั้งเป็นกระทู้ แล้วจึงบรรยายเรื่องเนื่องด้วยคาถาที่ยกขึ้นมาขึ้น ต่อจากนั้นก็ยกคาถาตอนต่อไปมาบรรยายอีกจนครบ จำนวนคาถาในแต่ละกัณฑ์ ทำให้มีคำบรรยายและเข้าใจง่าย

ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือมหาชาติจำนวน 4 กัณฑ์ คือ กัณฑ์วนปเวศน์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพล กัณฑ์สักกบรรพ และกัณฑ์ จกษัตริย์ เฉพาะกัณฑ์ จกษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์แต่งข้างต้น 2 แหล่น นอกนั้นเป็นสำนวนเดิมของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส สำหรับวิธีแต่งมหาชาติฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ก็เหมือนกันกับกัณฑ์มหาชาติ แต่มีลักษณะเด่นคือ ทรงอ้างถึงที่มาของข้อความ และความคิดหลายตอนบางที่ก็เปรียบเทียบเนื้อหาของที่ต่างๆ ด้วย มหาชาติฉบับนี้ผู้ที่ใช้ในการเทศน์ก็มีแต่เจ้านายชั้นสูงที่เป็นเชื้อพระวงศ์โดยตรงนั้น นอกจากนี้ยังมีอีกหลายท่านที่ไม่ปรากฏชื่อ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีธรรมเนียมประเพณีการสวดเทศน์มหาชาติอย่างใหญ่โต เป็นงานพระราชพิธี การเทศน์มหาชาตินิยมเทศน์ในพระอุโบสถ พระวิหาร หรือศาลาการเปรียญและไม่จำกัดฤดูกาลเทศน์อย่างในชนบท ภาคกลางนิยมเทศน์ระหว่างเทศกาลออกพรรษา ถึงเดือน 12 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมเทศน์ในเดือน 2 ถึง เดือน 4 เรียกว่าบุญพระเวส (อ่านว่า สะ-หเวต ตามสำเนียงอีสาน) ภาคเหนือมีการตั้งธรรมหลวงมหาชาติในเดือนยี่เหนือ(เดือน 2) หรือเดือนพฤศจิกายน และประเพณีเทศน์มหาชาติในเดือน 3 เหนือคือ เดือนธันวาคม ภาคใต้นิยมเทศน์มหาชาติในเดือนอ้าย การเทศน์มหาชาติภาคกลาง เป็นที่นิยมมาแต่โบราณทรงราชการถือว่าการเทศน์มหาชาติเป็นพระราชพิธีของแผ่นดินปรากฏตามหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 เรียกการ

เทศน์มหาชาติว่า พระราชนุสูลเทศนามหาชาติเป็นพระราชพิธีในเดือนอ้าย และกล่าวในการเทศน์มหาชาติในรัชกาลที่ 1-3 ว่า มีการเทศน์บนพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแห่งเดียว แต่ถ้ามีพระบรมศพอยู่บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทก็จะยกไปเทศน์บนแท่นมุกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้นเคยยกไปเทศน์พระที่นั่งอนันตสมาคม แต่เนื่องจากฝ่ายในฟังไม่ได้ยิน จึงได้ย้ายเข้าไปพระที่นั่งทรงธรรมด้านใน ข้าราชการที่เข้าไปฟังเทศน์นั้นมีแต่เจ้านาย เจ้าพนักงาน กรมพระตำรวจ และมหาดเล็ก บนพระที่นั่งทรงธรรมมีแต่ฝ่ายในทั้งสิ้น ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงย้ายกลับไปพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และเมื่อมีการซ่อมแซมพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยก็ยกไปที่นั่งดุสิตมหาปราสาทอีก

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ประเพณีการเทศน์มหาชาตินั้น เป็นทั้งประเพณีของชาวบ้านและในพระราชสำนักและมีการสืบทอดเนื่องกันมาถึงปัจจุบัน ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ถือว่าเป็นประเพณีการทำบุญในเทศกาลออกพรรษาที่สำคัญมากในสังคมของพุทธศาสนิกชนไทย เพราะเชื่อว่าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติย่อมได้กุศลแรง ชาติหน้าจะได้เกิดในศาสนาพระศรีอารีย์ และยังเชื่ออีกว่ามหาชาติชาดกจะเร็วกว่าทศชาติชาดกเรื่องอื่นๆ พุทธศาสนิกชนไทยจึงต้องรับฟังก็ที่จะสูญหายไป ดังนั้น พุทธศาสนิกชนไทย จึงนิยมการฟังเทศน์มหาชาติของภูมิภาคของประเทศไทย

อย่างไรก็ตามประเพณีการเทศน์มหาชาติ มีความสำคัญทั้งประเพณีราษฎร์และประเพณีหลวง ในขณะที่ดำเนินพิธีอยู่นั้นจะมีการกำหนดเพลงปี่พาทย์สำหรับประ โครมแต่ละกัณฑ์ เพื่อเป็นการเสริมศรัทธาปสาทะให้พุทธศาสนิกชนเกิดความปีติโสมนัสในผลบุญอันยิ่งใหญ่ที่ได้บำเพ็ญ และเพื่อทำให้ผู้ที่อยู่ห่างไกลมณฑลพิธีได้ทราบและได้อนุโมทนาในกุศลนั้น ผู้ที่อยู่นอกมณฑลพิธีหากได้ยินปี่พาทย์ประ โครมเพลงนั้น ก็จะสามารู้ได้ว่าพิธีกรรมขณะนั้นดำเนินไปถึงไหนพระท่านกำลังเทศน์ถึงกัณฑ์ไหน เพลงประจำกัณฑ์แต่ละกัณฑ์ที่กำหนดในพระราชสำนักมีดังนี้

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร เพลงสาธุการ

กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์ เพลงดวงพระธาตุ

กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์ เพลงพระยาโสภ

กัณฑ์ที่ 4 วนปเวศน์ เพลงพระยาเดิม

กัณฑ์ที่ 5 ชูชก เพลงเช่นเกล้า

กัณฑ์ที่ 6 จุลพน เพลงคุกพาทย์

กัณฑ์ที่ 7 มหาพน เพลงเชิดกลอง

กัณฑ์ที่ 8 กุมาร เพลงโอดเชิดฉิ่ง (ชาวบ้านใช้เพลงโอรสสลับกลับเพลงเชิด)

กัณฑ์ที่ 9 มัทรี เพลงทยอยโอด

กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ เพลงกลม (ชาวบ้านใช้เพลงทำขวัญหรืออาจใช้เพลง กระบองกัน)

กัณฑ์ที่ 11 มหาราช เพลงกราวนอก (ชาวบ้านใช้เพลงทำขวัญหรือเวียนเทียน)

กัณฑ์ที่ 12 ฉ กษัตริย์ เพลงตระนอน

กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ เพลงกลองโชน

จากเพลงประจำกัณฑ์แต่ละกัณฑ์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เพลงแต่ละเพลงนั้นมีความหมายและท่วงทำนองสอดคล้องกับเนื้อหาในแต่ละกัณฑ์ เช่น กัณฑ์วันปาวศน์ใช้เพลงพระนาเดิม เพื่อประกอบการเดินเข้าป่าของสี่กษัตริย์ กัณฑ์ ฉ กษัตริย์ใช้เพลงตระนอน เพื่อประกอบการถึงวิสัยัญญภาพคือการล้มสิ้นสติของหกกษัตริย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังจะเห็นได้อีกว่าคตินิยมในเรื่องมหาชาติชาดก ได้รับการสั่งสมมาช้านานจนก่อให้เกิดรูปแบบต่างๆ ทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น ความหมายต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้การเทศน์มหาชาติมีรสชาติ และก่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวและคติธรรมมากขึ้น ทำให้ผู้ชมซาบเข้ามาทีละน้อย จนสามารถก่อให้เกิดพฤติกรรมส่วนตัวและกลับกลายมาเป็นพฤติกรรม ในที่สุด

จากรายละเอียดที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า ความนิยมในการมีประเพณีเทศน์มหาชาตินั้นมีมาช้านานแล้ว และการเทศน์มหาชาติสามารถทำให้ผู้ฟังไม่เบื่อหน่าย มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ในยุคนั้น พร้อมทั้งได้คติธรรม และทำให้เกิดความประทับใจ ทั้งนี้ก็เพราะว่ามหาชาตินั้นมีรสทางวรรณคดี

การเทศมหาชาตินอกจากมีเพลงประจำกัณฑ์แล้ว ยังมีทำนองมหาชาติประจำกัณฑ์อีกด้วย ต่างจากการเทศน์อย่างอื่นซึ่งนิยมว่าไปตามปกติธรรมดา ทำนองมหาชาติมีทำนองหลักอยู่ 3 ทำนอง คือ

1. ทำนองประจำกัณฑ์ ได้แก่ ทำนองทางราชการหรือที่เรียกว่า “ทำนองหลวง” หรือทำนองในเนื้อเรื่อง

2. ทำนองประจำตัว ได้แก่ ทำนองที่ผู้แต่งหรือผู้เล่านะคิดประดิษฐ์ขึ้น หรือยกย้ายให้เกิดความไพเราะ ตามความสามารถของตน

3. ทำนองประจำภาค ได้แก่ ทำนองที่เป็นไปตามสำเนียงภาษาของแต่ละท้องถิ่น

เฉพาะทำนองประจำกัณฑ์ ยังแบ่งออกไปหลายลักษณะหลายทำนอง เช่น ทำนองธรรมวัตร ทำนองธรรมวัตรกลาย ทำนองธรรมวัตรแท้ ทำนองเดิน ทำนองกลาย ทำนองขึ้นทำนองสูง

ทำนองย้าย นอกจากนี้แล้วการเทศน์มหาชาติจะต้องมีคือแหล่มหาชาติ คำว่าแหล่มี 2 ชนิด คือ แหล่ใน กับแหล่นอก

1. แหล่ใน ได้แก่ แหล่ในเนื้อเรื่อง เนื้อความตามหนังสือที่ยอมรับกัน เช่น เนื้อความใน หนังสือมหาชาล บัณฑิตวิธาน หรือฉบับกระทรวงศึกษาธิการ หรือฉบับพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นต้น

2. แหล่นอก หมายถึง แหล่นอกบท นอกเนื้อความจากหนังสือที่ถือว่าเป็นคนละฉบับ แต่เป็นการแหล่เพิ่มเติมเข้ามาตามบทที่แต่งเสริมในภายหลัง หรือแม้อาจ เป็นบทที่ผู้แหล่คิดขึ้นในเวลา ทันทีทันใดก็ได้ นอกจากนี้แหล่นอกยังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 แหล่นอกที่มีเนื้อความเกี่ยวข้องกับมหาชาติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “แหล่เหยียบเนื้อ” เช่น กัณฑ์ทานกัณฑ์ มีแหล่หญิงหม้าย กัณฑ์วนปเวศน์ มีแหล่สี่กษัตริย์เดินดง กัณฑ์ชูชก มี แหล่ขอทาน เป็นต้น

2.2 แหล่นอกที่มีเนื้อความนอกเรื่องมหาชาติ เป็นแหล่ที่พระผู้เทศน์เห็นว่า ควรแหล่หรือมีความถนัด ต้องการสอดแทรกธรรมสอนใจเข้าไปในเรื่องนั้นๆ เช่น แหล่ลูกกตัญญู แหล่ หอยโข่ง แหล่กาเหว่า แหล่สุวรรณสาม แหล่พระเทมีย์ไ้ แหล่พระสุชน แหล่พร แหล่ลา เป็นต้น ทำนองแหล่อกดังกล่าวมานี้ เรียกกันทั่วไปในหมู่นักฟังเทศน์มหาชาติว่า “แหล่ตลาด” และทำนอง แหล่ตลาดนี้เองซึ่งต่อมาประมาณ 50 ปีมานี้ มีผู้อาไปประดิษฐ์ทำนองร้องให้ฟังง่าย ๆ ที่เรียกกันว่า “เพลงลูกทุ่ง” คนสมัยใหม่ไม่ใคร่ได้ฟังพระเทศน์แหล่อกและแหล่ตลาดกันและชินกับเพลงลูกทุ่ง ดังนั้นเมื่อเขาได้ยินพระแหล่ทำนองนี้เข้าก็พากันติฉินนินทาว่าพระร้องเพลงลูกทุ่ง แท้จริงเขาเอาทำนอง แหล่ของพระไป เพราะมหาชาติมีมาตั้งแต่สุโขทัยเป็นราชธานี ส่วนเพลงลูกทุ่งเพิ่งเกิดเมื่อประมาณ 50 ปี มานี้เอง

3.5 พิธีกรรม และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ เป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ผู้เข้าร่วมพิธีจะได้ผลานิสงส์ได้ รู้เรื่องราว ได้คติธรรมจะได้นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หรือบางครั้งก็ยังได้ความสนุกสนานในการ ที่ได้มีตัวประกอบ เช่น กัณฑ์กุมาร ที่ชูชกผูกสองกุมารแล้วจึงไปดำไปและเขียนดีไปด้วย

(1) การแจกฎีกา เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบ กำหนดวันจัดงาน เทศน์จะพิมพ์เป็นฎีกา เหมือนอย่างใบฎีกากากฐินผ้าป่า เพื่อแจกจ่ายให้ชาวบ้านได้รับทราบกำหนดการ สำหรับใบฎีกานั้น ยังมีความหมายของโชคชะตาของผู้ได้รับอีกด้วย เพราะเหตุว่าในแต่ละซองนั้นจะ

ระบุเกณฑ์เอาไว้ด้วย เพื่อเป็นการกระจายปัจจัยและหาเจ้าภาพเกณฑ์ต่างๆ ฉะนั้น เกณฑ์ที่ชาวบ้านเชื่อว่าดี เช่น เกณฑ์ทศพร เกณฑ์นครเกณฑ์ เป็นต้น จะมีผู้ใส่ปัจจัยมากกว่าเกณฑ์อื่นๆ ที่เชื่อว่าไม่ดี เช่น เกณฑ์ชุกชก หรือเกณฑ์วนปเวศน์ ดังนั้น โขกษะตานี้ผู้ได้รับจะดีหรือไม่ดี จะดูจากการได้รับของฎีกาว่า ได้รับเกณฑ์อะไร เช่น เกณฑ์วนปเวศน์ อันมีเนื้อความสำคัญอยู่ที่พระเวสสันดรจะต้องพลัดพรากจากเมืองไปอยู่ป่าก็แสดงว่า ผู้ได้รับของฎีกากฎเกณฑ์นี้จะต้องจรไปที่ไกลๆ พลัดถิ่นที่อยู่ อย่างไรก็ตาม การออกของฎีกานี้ก็ยังมีข้อยึดหยุ่นได้อีกว่า พระภิกษุผู้จัดงานสามารถเจาะจงลงไปเลยก็ได้ว่า เกณฑ์นั้นจะต้องให้โยมบ้านนั้น เกณฑ์นี้จะต้องให้โยมบ้านนี้ โดยจะต้องดูความเหมาะสมทางฐานะเศรษฐกิจและสังคมด้วย หรือถ้าหากว่ายังมีเกณฑ์ที่วางอยู่ที่สมัยโบราณจะเรียกว่า “เกณฑ์ตก” หมายถึง “ตกค้าง” พระผู้จัดงานก็จะบอกกล่าวให้ญาติโยมได้ทราบ เพื่อโยมจะได้รับเป็นเจ้าภาพหมดทุกเกณฑ์

(2) วันสุกดิบ เนื่องจากว่าประเพณีการเทศน์มหาชาติถือว่า เป็นพิธีกรรมที่ใหญ่และความสำคัญอย่างมาก อีกอย่างหนึ่งปีหนึ่งก็จัดให้มีครั้งเดียว ดังนั้น จะใช้เวลาเตรียมก่อนจะถึงวันงาน 1 วัน โดยการจัดสถานที่นำเอามะพร้าว ถั่วฝักยาวซึ่งจะต้องเอาทั้งผลและใบ นอกจากนี้ยังมีต้นไม้อื่นๆ อีก อย่างละเล็กละน้อย เพื่อประดับตกแต่งให้ดูมีสภาพเป็นเสมือนป่าหิมพานต์ ตามท้องเรื่อง ต้นไม้ที่ใช้ในการตกแต่งที่เป็นหลักคือ ต้นกล้วย และต้นอ้อย สถานที่นั้น โดยมาจะใช้ศาลาการเปรียญเป็นที่จัดพิธี ในการตกแต่งนั้นจะตกแต่งตั้งแต่บันไดขึ้นมาเลยเป็นการสร้างบรรยากาศการของป่าหิมพานต์อย่างเต็มที่ นอกจากต้นไม้อื่นๆ ยังมีธงชาติคือ ธงรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็กอีก 1,000 ชิ้น ใช้ตกแต่งในบริเวณพิธีอีกด้วย

2.4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูวินัยธรมานพ ปาละพันธ์ ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการสืบสานและการพัฒนาทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลาง” ผลการวิจัยสรุปว่า องค์ความรู้ทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลางมี 2 แบบคือ ทำนองหลวงและทำนองราษฎร์ ซึ่งมีทำนองประจำแต่ละลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ทำนองหลวง มีทำนองธรรมวัตร ทำนองขึ้น เป็นต้น ส่วนทำนองราษฎร์ประกอบด้วยทำนองประจำตัว ทำนองชุกชกขอทาน เป็นต้น ในสภาพปัจจุบันปัญหาของการเทศน์ทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลาง เกิดจากองค์ประกอบ 6 ประการ คือ นักเทศน์ไม่มีความรู้เรื่องทำนองแหล่ ผู้จัดการเทศน์มุ่งธุรกิจมากกว่าความศรัทธา แบบแผนทำนองแหล่ฝักฝนยาก การเทศน์เปลี่ยนมาเป็นการเทศน์แบบประยุกต์ซึ่งขัดกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวพุทธ หน่วยงานในระบบการศึกษาไม่ให้ความสนใจ และปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้คนค่อยๆ ให้ความสนใจเท่าที่ควร

พระมหาวิช เชมชโซ ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง“การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย” ผลการวิจัยสรุปว่า การเทศน์มหาชาติ ได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาช้านาน จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร สังคหวัตถุธรรม และธรรมของพระมหากษัตริย์ข้ออื่นๆอีกมากมายตามแบบอย่างของพระเวสสันดรและตาม โบราณราชประเพณีทุกประการ และการเทศน์มหาชาตินั้นยังส่งผลมาถึงประชาชนทั่วไปไปด้วย เพราะการเทศน์มหาชาตินั้น ได้สอนให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้จักให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และเป็นการสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า และยังมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านต่างๆ เช่น ศิลปกรรม จริยธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรม จิตรกรรม การศึกษา ตลอดจนถึงการเมืองการปกครองของไทย

พระมหาบุญทัน อานนุโท (พาหา) ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะทานบารมี” ผลการวิจัยสรุปว่า การที่พุทธศาสนิกชนได้ฟังการเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดกเป็นประจำทุกปี ทำให้หลักคำสอนที่แฝงอยู่ในเรื่อง ชีวมชาบอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนคนไทย โดยเห็นได้จากอุปนิสัยที่เป็นคนมักเสียสละ ให้อภัยง่าย ไม่ผูกโกรธ เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้อาวุโสเป็นต้น และคำสอนในเวสสันดรชาดกได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะด้านจริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณี เมื่อมีการประพาดตามหลักจริยธรรมและมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณีขึ้นแล้วสิ่งที่เป็นผลพวงเกิดขึ้นตามมาก็คือ ความสงบสุขของบ้านเมือง ซึ่งมีด้วยกัน 3 ด้าน คือ ด้านการเมืองการปกครอง โดยที่ผู้นำรัฐได้นำหลักธรรมาธิปไตยมาเป็นรัฐธรรมนูญในการปกครอง ซึ่งได้แก่ ทศพิธราชธรรมจักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ เป็นต้น บ้านเมืองจึงเกิดความสงบสุข ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผู้นำรัฐจะต้องมีความเสียสละ บำรุงเลี้ยงช่วยเหลือราษฎรด้วยการส่งเสริมสัมมาชีพด้วยนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง และด้านสังคม โดยจะเห็นได้จากการที่สังคมไทยมีการปฏิบัติต่อกันด้วยระบบการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดในระดับเล็กสุดคือครอบครัว จนถึงระดับชาติ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งจากอิทธิพลของการฟังเทศน์มหาชาติทั้งนั้น

พระมหาสมชาติ นนุทรมุณีโก (บุญนารีย์) ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาคูณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา” ผลการวิจัยสรุปว่า การเทศน์มหาชาติแบบล้านนา ก่อให้เกิดคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมล้านนาในการสั่งสอนคนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา โดยมีพระเวสสันดรเป็นแบบอย่างการประพาดปฏิบัติเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้สังคมล้านนามีความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่งดงาม ซึ่งสะท้อน

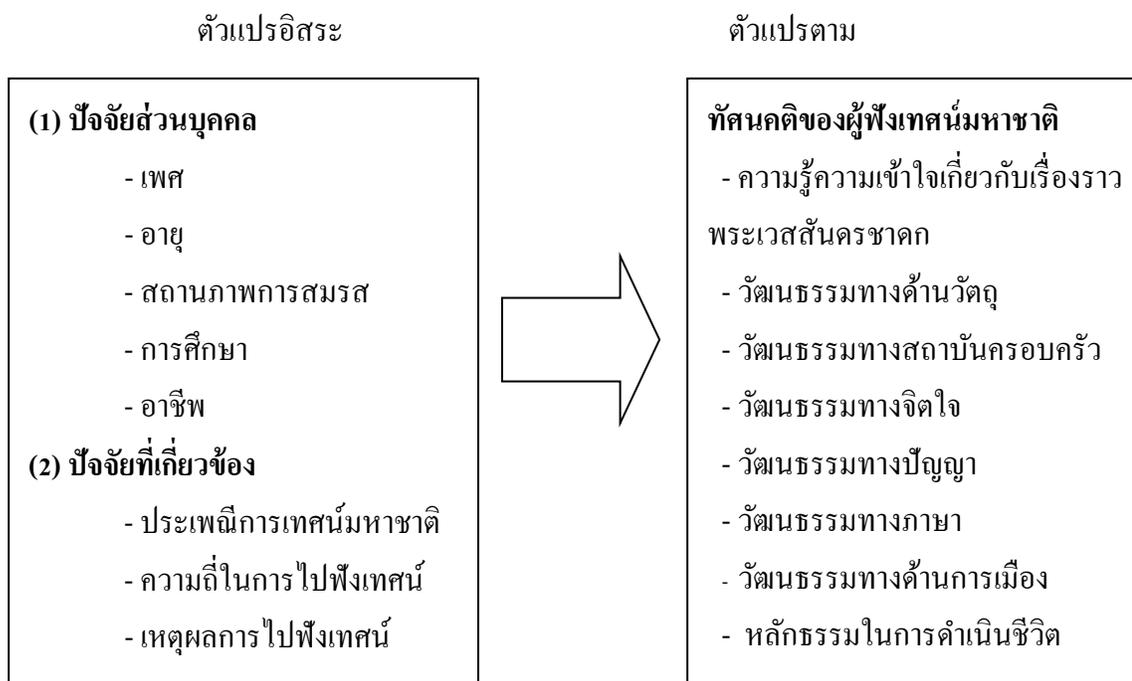
ให้เห็นคุณค่าด้านต่างๆ คือ ด้านวรรณกรรม ด้านภาษา ด้านสุนทรียะ ด้านจริยธรรม ด้านพฤษชา ด้าน เกษัช ด้านวัฒนธรรม และด้านศิลปกรรมจนผู้ฟังเทศน์มหาชาติมีอุปนิสัยจิตใจที่อ่อนโยน เกิดความ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมีความยินดีในการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาตามพระจริยาของพระ เวสสันดร²⁵

พระมหาสุริยา คำกุนะ ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง“การใช้ ภาษาในมหาเวสสันดรชาดก ฉบับภาคอีสาน (ลำมหาชาติ) : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”ผลการวิจัยสรุปว่า สำนักเทศน์มหาชาติในลำมหาชาติ นิยมใช้โวหาร 4 ชนิด คือ บรรยายโวหารพรรณนาโวหาร เทศนา โวหาร และสาธกโวหาร โดยใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารมากกว่าเทศนาโวหารและสาธก โวหาร ด้านการใช้โวหารภาพพจน์ มีการใช้อุปมา 2 ประเภท คือ การใช้อุปมาตามขนบวรรณกรรม เช่น พระนางมัทรีที่งามดุจงามฟ้า ดวงตางามดุจตาของเนื้อทราย เป็นต้น และการใช้อุปมาที่เป็นเอกลักษณ์ จำนวนมาก เช่น หมากจับใหญ่เท่าเขาควาย รวงข้าวตกเป็นช่อเหมือนหางช้าง เป็นต้น ส่วนด้านการใช้ สำนัก มีการใช้สำนวนภาษาถิ่นอีสาน โดยเฉพาะ เช่น เฒ่าสามขาวแถมสมภาร เป็นต้น และสำนวน ภาษาถิ่นอีสานที่ตรงกับสำนวนไทยจำนวนมากเช่น เชื้ออกผูกคอปอมัดศอก ปอกสุบดิน ตรงกับสำนวน ไทย ห่วงคล้องคอก เป็นต้น ซึ่งแต่ละสำนวนล้วนสะท้อนวิถีชีวิตความเชื่อและค่านิยมของคนอีสาน

อุดมพร คัมภีรานนท์ ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง“การศึกษา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัยคำหลวง” ผลการวิจัยสรุปว่าพระมาลัยคำ หลวงสอนให้คนรู้จักพระรัตนตรัย ให้รู้จักการให้ทาน การประกอบกุศลกรรม การรักษาศีล การฟัง ธรรม ความกตัญญูกตเวที ความไม่ประมาท และหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนพระมาลัยคำหลวงไม่ได้ มีเพียงแค่หลักธรรมที่สอนให้ทำดี ละเว้นชั่วเท่านั้น แต่พระมาลัยคำหลวงยังเข้าไปอยู่ในจิตใจของ พุทธศาสนิกชนอีกด้วย ด้วยมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มนุษย์จึงสร้างความสุข ให้กับตนเองโดยสร้างโลกจินตนาการขึ้นมา ประกอบกับหลักความเชื่อตามคำสอนในเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อในโลกอุดมคติ โลกยุคพระศรีอริยเมตไตรยความเชื่อเหล่านี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้าน ขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านวรรณศิลป์ ด้านศิลปกรรม รวมถึงด้านคติความเชื่อของสังคม และยังมี อิทธิพลต่อการฟังเทศน์มหาชาติ เพราะในเรื่องพระมาลัยบ่งชี้ว่าผู้ที่ต้องการบุญกุศลปรารถนาพบพระ ศรีอริยเมตไตรยในภพหน้า ฟังตั้งใจสดับฟังเทศน์มหาชาติตลอด 13 กัณฑ์ในวันเดียวด้วย

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้กรอบแนวคิดในการทำวิจัยได้ ดังนี้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย การศึกษา ทักษะคิดของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเรื่องพระเวสสันดรชาดก และการสำรวจแนวคิด ทักษะคิดของประชาชนที่ฟังเทศน์มหาชาติ ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย มีวิธีการวิจัยดังนี้ 1) ศึกษาประวัติพระเวสสันดรชาดก แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) สร้างตัวแปร กรอบแนวคิดวิจัย 3) วางแผนการวิจัย 4) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล 5) รวบรวมข้อมูล 6) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ 7) สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และประชาชนที่ไปฟังเทศน์มหาชาติ จำนวน 16 ตำบล ตำบลละ 1 วัด วัดละประมาณ 50 คน จำนวน 800 คน กลุ่มตัวอย่าง วิธีกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่และมอร์แกน Krejcie and Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 260 คน วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และคัดเลือกจากประชากรผู้ที่มาฟังเทศน์มหาชาติ

3.4 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การไปฟังเทศน์มหาชาติ

ส่วนที่ 2

ทักษะคิดของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ แบบสอบถามเป็นแบบประเมินค่า มี 5 ระดับ ได้แก่

5 เท่ากับ มากที่สุด

4 เท่ากับ มาก

3 เท่ากับ ปานกลาง

2 เท่ากับ น้อย

1 เท่ากับ น้อยที่สุด

การให้คะแนนพิจารณา ดังนี้

มากที่สุด ให้ 5 คะแนน

มาก ให้ 4 คะแนน

ปานกลาง ให้ 3 คะแนน

น้อย ให้ 2 คะแนน

น้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน

การแปลผลคะแนนรายข้อและโดยรวม ใช้ค่าเฉลี่ยที่มีค่าตั้งแต่ 1.00 – 5.00 โดย
พิจารณา ดังนี้

Maximum – Minimum = คะแนนสูงสุด – ต่ำสุด Interval จำนวนชั้น = $5 - 1 = 0.80$

คะแนนเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง มีทัศนคติในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง มีทัศนคติในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง มีทัศนคติในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง มีทัศนคติในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง มีทัศนคติในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเป็นข้อคำถามแบบเติมคำ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

3.5.1 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือแนะนำตัว เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

3.5.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ไปแจกผู้ที่มาฟังเทศมหาชาติ และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคืน

3.5.3 เมื่อผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามแล้ว นำมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปวิเคราะห์ต่อไป

4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ ดังนี้

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ในการอธิบายและสรุปลักษณะทั่วไปของตัวแปรต่างๆ โดยอาศัยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแสดงเป็นตารางพร้อมคำอธิบายตาราง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

4.1. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายของข้อมูลดังนี้

N แทนจำนวนประชากร

n แทนขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ใช้สถิติพื้นฐานดังนี้

ความถี่(Frequency)

ค่าร้อยละ(Percentage)

ค่าเฉลี่ย (Mean)

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.1 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์หาค่าสถิติของข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1.1 วิเคราะห์คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่และการหาค่าร้อยละ

4.1.2 วิเคราะห์ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการหาค่าร้อยละเพื่อศึกษาพฤติกรรม ทั้ง8ด้าน ได้แก่ด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดร ด้านวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ ด้านวัฒนธรรมทางปัญญา ด้านวัฒนธรรมทางภาษา ด้านวัฒนธรรมทางการเมืองและด้านหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

4.1.3 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้ค่าความถี่

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ สถานะภาพอายุ อาชีพ และวุฒิการศึกษา

คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	150	47.2
1.2 หญิง	168	52.8
รวม	318	100.0
2. สถานะภาพ		
1.1 โสด	118	37.1
1.2 แต่งงาน	158	49.7
1.3 หม้าย	28	8.8
1.4 หย่า	14	4.4
รวม	318	100
3. อายุ		
1.1 20-30 ปี	84	26.4
1.2 31-40 ปี	136	42.8
1.3 41-50 ปี	48	15.1
1.4 51-60 ปี	46	14.5
1.5 61-70 ปี	2	0.6
1.6 71 ปีขึ้นไป	2	0.6
รวม	318	100.0

คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
4. อาชีพ		
1.1 กสิกรรม	48	15.1
1.2 พ่อค้า	38	11.9
1.3 ราชการ	82	25.8
1.4 รัฐวิสาหกิจ	30	9.5
1.5 รับจ้าง	120	37.7
รวม	318	100.0
5. วุฒิการศึกษา		
1.1 ต่ำกว่าปริญญา	157	49.4
1.2 ปริญญาตรี	90	28.3
1.3 สูงกว่าปริญญาตรี	71	22.3
รวม	318	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 318 คนวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. จำแนกเป็นเพศ พบว่า เพศชาย จำนวน 150 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 47.2 เพศหญิง จำนวน 168 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 52.8

2. จำแนกเป็นสถานภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ 20-30 ปี จำนวน 84 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 26.4 รองลงมาคือ มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 136 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 42.8 รองลงมาอีก คือ มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 15.1 ถัดลงมา มีอายุ 51-60 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 14.5 ถัดลงมาอีก มีอายุ 61-70 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 0.6 สุดท้ายคือ มีอายุ 71 ปีขึ้นไป มีจำนวน 2 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 0.6

3. จำแนกตามอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพ กสิกรรม จำนวน 48 คนคิดเป็นค่าร้อยละ 15.1 รองลงมา คือ พ่อค้า จำนวน 38 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 11.9 รองลงมาอีก คือ ราชการ จำนวน 82 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 25.8 ถัดลงมา คือ รัฐวิสาหกิจ จำนวน 30 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 9.5 สุดท้าย คือ รับจ้าง จำนวน 120 คนคิดเป็นค่าร้อยละ 37.7

4. จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาจำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4 รองลงมา คือ ปริญญาตรี จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 28.3 สุดท้าย คือ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 71 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 22.3

วิเคราะห์ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ภูมิศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ภูมิศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดร ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความถี่ในการฟังเทศน์เขยนำบุตรหลานร่วมงานและร่วมฟังเทศน์มหาชาติ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ความถี่ในการฟังเทศน์		
1.1 1 ครั้งต่อปี	120	37.7
1.2 2 ครั้งต่อปี	93	29.3
1.3 3 ครั้งต่อปี	43	13.5
1.4 มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป	62	19.5
รวม	318	100.0
2. เขยนำบุตรหลานร่วมงานและร่วมฟังเทศน์มหาชาติหรือไม่		
1.1 ร่วม	232	73.0
1.2 ไม่ร่วม	86	27.0
รวม	318	100.0

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 318 คน 1. จำแนกตามความถี่ในการฟังเทศน์พบว่า ส่วนใหญ่ไป 1 ครั้งต่อปีจำนวน 120 คนคิดเป็นร้อยละ 37.7 รองลงมา คือ ไป 2 ครั้งต่อปี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 29.3 ถัดลงมา คือ ไป 3 ครั้งต่อปี จำนวน 43 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 13.5 สุดท้าย คือ ไปมากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 19.5 2. จำแนกตามเขยนำบุตรหลานร่วมงานและร่วมฟังเทศน์มหาชาติหรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่ไปร่วมจำนวน 232 คนคิดเป็นร้อยละ 73.0 สุดท้าย ไม่ไปร่วม จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 27.0

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทัศนคติผู้ฟังเทศน์มหาชาติ			ระดับทัศนคติ	ลำดับที่
	\bar{X}	S.D.		
1. ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราว พระเวสสันดร	3.79	0.78	มาก	3
2.ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ	3.77	0.73	มาก	4
3.ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว	3.31	1.00	ปานกลาง	7
4.ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ	3.13	1.40	ปานกลาง	8
5.ด้านวัฒนธรรมทางปัญญา	3.74	0.94	มาก	5
6.ด้านวัฒนธรรมทางภาษา	3.82	0.7	มาก	2
7.ด้านวัฒนธรรมทางการเมือง	3.71	0.72	มาก	6
8.ด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต	3.83	0.75	มาก	1
รวม	3.63	0.87	มาก	6

จากตารางที่3พบว่าระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติตรีศึกษา:วัดในเขตอำเภอเมือง
เพชรบูรณ์จังหวัดเพชรบูรณ์โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.63) เมื่อพิจารณาตาม
รายด้านพบว่าระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติตรีศึกษา:วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต (ค่าเฉลี่ย3.83)
ด้าน วัฒนธรรมทางภาษา (ค่าเฉลี่ย3.82) ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดร
(ค่าเฉลี่ย 3.79) รองลงมา คือด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ (ค่าเฉลี่ย3.77) รองลงมาอีกด้านคือวัฒนธรรม
ทางปัญญา (ค่าเฉลี่ย3.74)และด้านวัฒนธรรมทางการเมือง (ค่าเฉลี่ย3.71) รองลงมาคือ ด้าน
วัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว (ค่าเฉลี่ย3.31) ถัดมา คือ ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ (ค่าเฉลี่ย3.13)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ
กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและรายด้านความรู้ความ
เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดร

ระดับทัศนคติของ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขต อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. ท่านทราบประวัติ ของงานบุญการเทศน์ มหาชาติว่ามี ความหมายอย่างไร	48 (15.1)	192 (60.4)	48 (15.1)	16 (5.0)	14 (4.4)	3.76	0.92	มาก
2. ท่านมีความรู้ เรื่องราวมหาชาติมาก น้อยเพียงใด	40 (12.6)	172 (54.1)	86 (27.0)	14 (4.4)	6 (2.9)	3.71	0.81	มาก
3. การเทศน์มหาชาติ เหมาะสมกับ สถานการณ์ใน ปัจจุบัน	46 (14.5)	180 (56.6)	82 (25.8)	8 (2.5)	2 (0.6)	3.81	0.72	มาก
4. การเทศน์มหาชาติ เป็นการค่านิยมให้ พุทธศาสนิกชน เลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา	52 (16.4)	182 (57.2)	80 (25.2)		4 (4.4)	3.88	0.67	มาก
รวม						3.79	0.78	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดรโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.79) คิดเป็นร้อยละ 0.78 จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเทศน์มหาชาติเป็นการคำนิยมให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก(ค่าเฉลี่ย3.88) คิดเป็นร้อยละ 0.67 รองลงมาคือ การเทศน์มหาชาติเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 0.72 (ค่าเฉลี่ย3.81) ถัดลงมาคือ ท่านทราบประวัติของงานบุญการเทศน์มหาชาติว่ามีความหมายอย่างไรอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ (ค่าเฉลี่ย3.76) คิดเป็นร้อยละ0.81สุดท้ายคือ ท่านมีความรู้เรื่องราวมหาชาติมากน้อยเพียงใด (ค่าเฉลี่ย3.71) คิดเป็นร้อยละ 0.92

ตารางที่5 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและราย ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์ มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดใน เขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. การฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรักสามัคคี ของคนในครอบครัว	44 (13.8)	194 (61.0)	68 (21.4)	- -	12 (3.8)	3.77	0.73	มาก
2. การฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ในหน้าที่ของคนในครอบครัว	48 (15.1)	196 (1.6)	62 (19.5)	8 (2.5)	4 (1.3)	3.73	0.71	มาก
3. การฟังเทศน์ก่อให้เกิด ความสุขในครอบครัว	23 (7.2)	96 (30.2)	37 (11.6)	87 (27.4)	75 (23.6)	3.81	0.73	มาก
4. การฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรู้จักให้ท่าน ของคนในครอบครัวมาก ขึ้น	26 (8.2)	102 (32.1)	48 (15.1)	83 (26.1)	59 (18.6)	3.79	0.78	มาก
รวม						3.77	0.73	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุโดยรวมอยู่ในระดับมาก(ค่าเฉลี่ย3.77) จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์ก่อให้เกิดความสุขในครอบครัวอยู่ในระดับมาก(ค่าเฉลี่ย 3.81) คิดเป็นร้อยละ 0.73 รองลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรู้จักให้ทานของคนในครอบครัวมากขึ้นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.79) คิดเป็นร้อยละ 0.78 ถัดลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรักสามัคคีของคนในครอบครัวอยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย3.77) คิดเป็นร้อยละ 0.73 สุดท้ายคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของคนในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย3.73) คิดเป็นร้อยละ0.71

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและราย ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์ มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดใน เขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. การฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรักสามัคคี ของคนในครอบครัว	44 (13.8)	194 (61.0)	68 (21.4)	- -	12 (3.8)	3.84	0.69	มาก
2. การฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ในหน้าที่ของคนในครอบครัว	48 (15.1)	1966 (1.6)	62 (19.5)	8 (2.5)	4 (1.3)	3.86	0.73	มาก
3. การฟังเทศน์ก่อให้เกิด ความสุขในครอบครัว	23 (7.2)	96 (30.2)	37 (11.6)	87 (27.4)	75 (23.6)	2.70	1.31	ปานกลาง
4. การฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรู้จักให้ทาน ของคนในครอบครัวมาก ขึ้น	26 (8.2)	102 (32.1)	48 (15.1)	83 (26.1)	59 (18.6)	2.85	1.27	ปานกลาง
รวม						3.31	1	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย3.31) จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ ของคนในครอบครัวอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.86) คิดเป็นร้อยละ0.73 รองลงมาคือ การฟังเทศน์ มหาชาติก่อให้เกิดความรักสามัคคีของคนในครอบครัวอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.84) คิดเป็นร้อย ละ 1.27 ถัดลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรู้จักให้ทานของคนในครอบครัวมากขึ้น อยู่ในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย2.85) คิดเป็นร้อยละ0.96 สุดท้ายคือ การฟังเทศน์ก่อให้เกิดความสุข ในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย2.70) คิดเป็นร้อยละ 1.31

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและราย ด้านวัฒนธรรมทาง จิตใจ

ทัศนคติของผู้ฟัง เทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขต อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ จังหวัด เพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. การเข้าร่วมฟัง เทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดอนิสงส์ และเกิดบุญกุศลแก่ ตนเอง	29 (9.1)	109 (34.3)	65 (20.4)	73 (23.0)	42 (13.2)	3.03	1.21	ปานกลาง
2. การเข้าร่วมฟัง เทศน์ มีส่วนช่วย สนับสนุนให้ ผู้ฟัง เป็นคนดี มีคุณธรรม เกิดปีติสุขทางจิตใจ	87 (27.4)	107 (33.6)	75 (23.6)	25 (7.9)	24 (7.5)	3.65	1.17	มาก
3. การเข้าร่วมฟัง เทศน์ทำให้เกิดความ	35	85	73	47	78	2.84	1.34	ปานกลาง

1. การฟังเทศน์มหาชาติ ทำให้ทราบถึงพันธไม้ม และสิ่งสารพัด มากมายทำให้เกิดความ รักธรรมชาติ	23 (7.2)	98 (30.8)	36 (11.3)	46 (14.5)	115 (36.2)	2.58	1.42	ปานกลาง
2. การเข้าร่วมฟังเทศน์ มหาชาติ ก่อให้เกิด ความรู้เพิ่มพูนปัญญา แก่ตนเอง	45 (14.2)	181 (56.9)	96 (21.7)	16 (5.0)	7 (2.2)	3.75	0.83	มาก
3. การได้ร่วมงานบุญ เทศน์มหาชาติ ทำให้ ซึมซับภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษที่ควรสืบ สานต่อไป	47 (14.8)	171 (53.8)	85 (26.7)	11 (3.5)	4 (1.3)	3.77	0.78	มาก
4. การฟังเทศน์จนครบ 13 กัณฑ์จะได้เกิดใน ศาสนาพระศรีอารี เมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติ เป็นพระพุทธเจ้าใน อนาคต	44 (13.8)	175 (55.0)	87 (27.4)	10 (3.1)	2 (0.6)	3.78	0.73	มาก
รวม						3.47	0.94	ปานกลาง

จากตารางที่ 8 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านวัฒนธรรมทางปัญญาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย3.47) จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์จนครบ 13 กัณฑ์จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอารีเมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.78) คิดเป็นร้อยละ 0.73รองลงมาคือ การได้ร่วมงานบุญเทศน์มหาชาติ ทำให้ซึมซับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ควรสืบสานต่อไป อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.77) คิดเป็นร้อยละ0.78 ถัดลงมาคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรู้เพิ่มพูนปัญญาแก่ตนเอง อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.75) คิดเป็นร้อยละ

0.83 สุดท้ายคือ การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ทราบถึงพันธไม้มูละและสิ่งสารพัดมากมายทำให้เกิดความรักธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย2.58)คิดเป็นร้อยละ1.42

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ
กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและราย ด้านวัฒนธรรมทาง
ภาษา

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์ มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดใน เขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. การเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมภาษา ท้องถิ่น	45 (14.2)	192 (60.4)	72 (22.6)	9	-	3.85	0.68	มาก
2. การเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการ สร้างผลงานด้าน วรรณกรรม แต่ง วรรณกรรม ร้อยแก้ว / ร้อย กรอง	49 (15.4)	179 (56.3)	78 (24.5)	12 (3.8)	-	3.83	0.72	มาก
3. การเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการ สร้างผลงานด้านการเขียน ใบลาน หรือเขียนจารด้วย อักษร	42 (13.2)	183 (57.5)	84 (26.4)	8 (2.5)	1 (0.3)	3.80	0.69	มาก
4. การเทศน์มหาชาติเป็น การอนุรักษ์ภาษาบาลี / ภาษาไทย / ภาษาถิ่น	46 (14.5)	179 (56.3)	83 (26.1)	9 (2.8)	1 (0.3)	3.81	0.71	มาก
รวม						3.82	0.7	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ด้าน วัฒนธรรมทางภาษาโดยรวมอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ย 3.82 จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมภาษาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.85) คิดเป็นร้อยละ 0.68 รองลงมาคือการเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างผลงานด้านวรรณกรรม แต่งวรรณกรรม ร้อยแก้ว / ร้อยกรองอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.83) คิดเป็นร้อยละ 0.72 ถัดลงมาคือ การเทศน์มหาชาติเป็นการอนุรักษ์ภาษาบาลี / ภาษาไทย / ภาษาถิ่น อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.81) คิดเป็นร้อยละ 0.71 สุดท้ายคือ การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างผลงานด้านการเขียนใบลานหรือเขียนจารด้วยอักษร (ค่าเฉลี่ย 3.80) คิดเป็นร้อยละ 0.69

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์ มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและราย ด้าน วัฒนธรรมทางการเมือง

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์ มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดใน เขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. การฟังเทศน์มหาชาติเป็น วรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการที่ ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการ ปกครอง	48 (15.1)	162 (50.9)	93 (29.2)	12 (3.8)	3 (0.9)	3.71	0.78	มาก
2. การฟังเทศน์มหาชาติเป็น วรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย	40 (12.6)	191 (60.1)	76 (23.9)	9 (2.8)	2 (0.6)	3.81	0.70	มาก
3. การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ ทราบถึงการปกครองในสมัย อินเดีย	44 (13.8)	183 (57.5)	80 (25.2)	8 (2.5)	3 (0.9)	3.80	0.73	มาก

4. การฟังเทศน์ทำให้ทราบถึงหลักที่ใช้ในการปกครองเช่น ทศพิธราชธรรม	47 (14.8)	81 (56.9)	82 (25.8)	8 (2.5)	- -	3.83	0.69	มาก
รวม						3.79	0.72	มาก

จากตารางที่10 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา:วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านวัฒนธรรมทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.79)จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์ทำให้ทราบถึงหลักที่ใช้ในการปกครองเช่น ทศพิธราชธรรม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.83) รองลงมาคือ . การฟังเทศน์มหาชาติเป็นวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการปกครองในระบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.81) คิดเป็นร้อยละ 0.70 ถัดลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ทราบถึงการปกครองในสมัยอินเดียอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.80) คิดเป็นร้อยละ0.73สุดท้ายคือ การฟังเทศน์มหาชาติเป็นวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการที่ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียงในการปกครอง (ค่าเฉลี่ย3.71) คิดเป็นร้อยละ0.7

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์
 มหาชาติ กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมและราย ด้าน
 วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์ มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดใน เขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	ร้อยละของทัศนคติ					\bar{X}	S.D.	ระดับ ทัศนคติ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1. การเข้าร่วมฟังเทศน์ มหาชาติได้เปลี่ยน พฤติกรรมคนให้ดีขึ้น กว่าเดิม	50 (15.7)	184 (57.9)	74 (23.3)	10 (3.1)	- -	3.68	0.70	มาก
2. การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ทาน ศีล ภาวนา	57 (17.9)	172 (54.1)	79 (24.8)	9 (2.8)	1 (0.3)	3.68	0.74	มาก
3. การเข้าร่วมฟังเทศน์ มหาชาติทำให้ไม่ยึดติดใน รูป เสียง กลิ่น รส	59 (18.6)	159 (54.1)	71 (22.3)	15 (4.7)	1 (0.3)	3.85	0.79	มาก
4. การฟังเทศน์มหาชาติ มีผล ต่อวิถีชีวิตชุมชน เช่น สร้าง ความสามัคคีในสังคม	54 (17.4)	166 (52.2)	70 (22.2)	12 (3.8)	3 (0.9)	3.83	0.79	มาก
รวม						3.79	0.75	มาก

จากตารางที่ 11 พบว่า ระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ ตรีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.79) จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติทำให้ไม่ยึดติดใน รูป เสียง กลิ่น รส อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.85) คิดเป็นร้อยละ 0.75 รองลงมาคือการฟังเทศน์มหาชาติ มีผลต่อ วิถีชีวิตชุมชน เช่น สร้างความสามัคคีในสังคมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.83) คิดเป็นร้อยละ 0.79 ถัดลงมาคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ สามารถนำหลักธรรม ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ทาน สีล ภาวนาอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย3.68) คิดเป็นร้อยละ 0.74 สุดท้ายคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติได้เปลี่ยนพฤติกรรมคนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (ค่าเฉลี่ย3.68) คิดเป็นร้อยละ 0.70

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1.สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1

1.จำแนกเป็นเพศ พบว่า เพศชาย จำนวน 150 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 47.2 เพศหญิง จำนวน 168 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 52.8

2.จำแนกเป็นสถานภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ 20-30 ปีจำนวน 84 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 26.4 รองลงมาคือ มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 136 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 42.8 รองลงมาอีก คือ มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 15.1 ถัดลงมา มีอายุ 51-60 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 14.5 ถัดลงมาอีก มีอายุ 61-70 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 0.6 สุดท้ายคือ มีอายุ 71 ปีขึ้นไป มีจำนวน 2 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 0.6

3. จำแนกตามอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพ กสิกรรม จำนวน 48 คนคิดเป็นค่าร้อยละ 15.1 รองลงมา คือ พ่อค้า จำนวน 38 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 11.9 รองลงมาอีก คือราชการ จำนวน 82 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 25.8 ถัดลงมา คือ รัฐวิสาหกิจ จำนวน 30 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 9.5 สุดท้าย คือ รับจ้าง จำนวน 120 คนคิดเป็นค่าร้อยละ 37.7

4. จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาจำนวน 157 คนคิดเป็นร้อยละ 49.4 รองลงมา คือ ปริญญาตรี จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 28.3 สุดท้าย คือ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 71 คน คิดเป็นค่าร้อยละ 22.3

ส่วนที่ 2

1 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดรโดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเทศน์มหาชาติเป็นการค่านิยมให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากรองลงมาคือ การเทศน์มหาชาติเหมาะสมกับสถานการณ์ใน

ปัจจุบันอยู่ในระดับมากถัดลงมาคือ ท่านทราบประวัติของงานบุญการเทศน์มหาชาติว่ามีความหมายอย่างไรอยู่ในระดับมาก สุดท้ายคือ ท่านมีความรู้เรื่องราวมหาชาติมากน้อยเพียงใด

2 ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุโดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์ก่อให้เกิดความสุขในครอบครัวอยู่ในระดับมากรองลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรู้จักให้ทานของคนในครอบครัวมากขึ้นอยู่ในระดับมาก ถัดลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรักสามัคคีของคนในครอบครัวอยู่ในระดับ มาก สุดท้ายคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของคนในครอบครัว

3 ด้าน วัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของคนในครอบครัวอยู่ในระดับมากรองลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรักสามัคคีของคนในครอบครัวอยู่ในระดับมากถัดลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรู้จักให้ทานของคนในครอบครัวมากขึ้น อยู่ในระดับ ปาน สุดท้ายคือ การฟังเทศน์ก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว

4 ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเข้าร่วมฟังเทศน์มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ ผู้ฟังเป็นคนดี มีคุณธรรม เกิดปีติสุขทางจิตใจอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์ เป็นการสร้างค่านิยมให้ศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางถัดลงมาคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดอนิสงฆ์และเกิดบุญกุศลแก่ตนเองอยู่ในระดับ ปานกลาง สุดท้ายคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิต

5 ด้านวัฒนธรรมทางปัญญาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์จนครบ 13 กัณฑ์จะให้เกิดในศาสนาพระศรีอริเมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอยู่ในระดับมากรองลงมาคือ การได้ร่วมงานบุญเทศน์มหาชาติ ทำให้ซึมซับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ควรสืบสานต่อไป อยู่ในระดับมาก ถัดลงมาคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรู้เพิ่มพูนปัญญาแก่ตนเอง อยู่ในระดับมาก สุดท้ายคือ การฟังเทศน์มหาชาติ ทำให้ทราบถึงพันธไม้มูละสิ่งสาราสัตว์มากมายทำให้เกิดความรักธรรมชาติ

6 ด้านวัฒนธรรมทางภาษาโดยรวมอยู่ในระดับมากจำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมภาษาท้องถิ่น อยู่ในระดับมากรองลงมาคือการเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างผลงานด้านวรรณกรรม แต่งวรรณกรรม ร้อยแก้ว / ร้อยกรอง อยู่ในระดับมาก ถัดลงมาคือ การเทศน์มหาชาติเป็นการอนุรักษ์ภาษาบาลี / ภาษาไทย / ภาษาถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุดท้ายคือ การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างผลงานด้านการเขียนใบลานหรือเขียนจารด้วยอักษร

7 ด้านวัฒนธรรมทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การฟังเทศน์ทำให้ทราบถึงหลักที่ใช้ในการปกครองเช่น ทศพิธราชธรรม อยู่ในระดับมาก) รองลงมาคือ . การฟังเทศน์มหาชาติเป็นวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อยู่ในระดับมาก ถัดลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ทราบถึงการปกครองในสมัยอินเดียอยู่ในระดับมากที่สุดท้ายคือ การฟังเทศน์มหาชาติเป็นวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการที่ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง

8 ด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติทำให้ไม่ยึดติดใน รูป เสียง กลิ่น รส อยู่ในระดับมากรองลงมาคือ การฟังเทศน์มหาชาติ มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชน เช่น สร้างความสามัคคีในสังคม อยู่ในระดับมาก ถัดลงมาคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ทาน ศีล ภาวนา อยู่ในระดับสุดท้ายคือ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติได้เปลี่ยนพฤติกรรมคนให้ดีขึ้นกว่าเดิม

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ทศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีระดับทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากดังนี้ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดรโดยรวมอยู่ในระดับมากด้านวัฒนธรรมทางวัตถุโดยรวมอยู่ในระดับมากด้านวัฒนธรรมทางภาษาโดยรวมอยู่ในระดับมากด้านวัฒนธรรมทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมากด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมากเนื่องจากผู้ที่เข้ามาฟังเทศน์มหาชาติมีความสนใจในเรื่องของเทศน์มหาชาติและเป็นการได้ร่วมงานบุญของวัดที่จัดงาน ส่วนอีกสามด้านที่ทัศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา: วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้ ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ ด้านวัฒนธรรมทางปัญญา

5.3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัย ทศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยและผู้ตอบแบบสอบถามเสนอให้มีการวิจัยเกี่ยวกับวัดที่จัดเทศน์ว่ามีวัตถุประสงค์ในการจัดเพื่ออะไรและอย่างไร และพระภิกษุผู้เทศน์ มีวัตถุประสงค์อย่างไร มีวิธีการยุทธในการเทศน์อย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งสามส่วน คือ ผู้จัด ผู้เทศน์ และผู้ฟังเทศน์

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๒๕.
- กระทรวงวัฒนธรรม. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชนก่อนว่าด้วยพระสูตร. กรุงเทพมหานคร:
กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, 2550.
- จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์. **ทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมการจัดการพยากรณ์และการ
เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญพิมพ์, 2536.
- เจดีย์ บุรีภักดี. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2522
- ถวิล ชาราโกชน์. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิสุทธ์, 2540
- นุศรา แก้วสนธิ. ทัศนคติของพลทหารกองประจำการที่มีต่อการฝึกวิชาชีพ:ศึกษาเฉพาะกรณีพล.ม๒.
ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์, 2542
- เทพพร มังธานี. บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนภาคอีสาน. ภาควิชา
ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. **ทัศนคติ การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520
- ปัญญาวัฒน์ **พระบรมโพธิสัตว์ ศรีอริยมตไตรย (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกพิธีฉลองสมณศักดิ์พระอุดม
ปัญญาภรณ์)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, 2552.
- พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์. รูปแบบการสืบสานและการพัฒนาทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาค
กลาง. ปริญญาคุฎิบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552
- พระมหาสมชาติ บุญนารีย์. ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระวิรัช กิวนท. **เทศน์มหาชาติ : แนวทางการใช้ภูมิปัญญาการเทศน์เพื่อส่งเสริมความเชื่อ
ประเพณีและพิธีกรรมในจังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552

พจน์ี วรณิน. จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, 2526

สมาคมศิษย์เก่าฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกรรมการศาสนา. **พระไตรปิฎกฉบับ CD-ROM.**
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

(แบบสอบถาม)

แบบสอบถาม ทศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ
กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทศนคติผู้ฟังเทศน์มหาชาติ กรณีศึกษา วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามคือ ผู้ที่มาฟังเทศน์มหาชาติ (เรื่องพระเวสสันดร) ของของวัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ขอความกรุณาท่านได้กรอกแบบสอบถามทุกข้อตามความเป็นจริงให้มากที่สุด ผลการศึกษาค้นคว้าที่ได้นี้จะ เป็นความคิดเห็นในภาพรวม จึงไม่มีผลกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือวัดใดวัดหนึ่ง แต่กลับจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม และคำสอนทางพระพุทธศาสนา แบบสอบถามนี้มี 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ทศนคติผู้ฟังเทศน์มหาชาติ วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ และการฟังเทศน์มหาชาติ

ขอขอบพระคุณ ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

แบบสอบถาม ทศนคติของผู้ฟังเทศน์มหาชาติ
กรณีศึกษา : วัดในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างหน้าข้อความที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริง

(1) ปัจจัยส่วนบุคคล

1) เพศ	☐ ชาย	☐ หญิง	
2) สถานะภาพ	☐ โสด	☐ แต่งงาน	☐ หม้าย
	☐ หย่า		
3) อาชีพ	☐ กสิกรรม	☐ พ่อค้า	☐ ราชการ
	☐ รัฐวิสาหกิจ	☐ รับจ้าง	
4) วุฒิการศึกษา	☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี	
	☐ สูงกว่าปริญญาตรี		

(2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

- 1) ความถี่ในการไปฟังเทศน์

☐ 1 ครั้งต่อปี	☐ 2 ครั้งต่อปี	☐ 3 ครั้งต่อปี
☐ มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป		

- 2) เคยนำบุตรหลานร่วมงานและร่วมฟังเทศน์มหาชาติ หรือไม่

☐ ร่วม	☐ ไม่ร่วม
-------------------------------	----------------------------------

ตอนที่ 2 ทักษะการฟังเทศน์มหาชาติ

คำชี้แจง ข้อความในแบบสอบถามเป็นลักษณะทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับการฟังเทศน์มหาชาติ (พระเวสสันดร) ขอให้พิจารณาว่าข้อความใดที่ท่านคิดว่า มีลักษณะตรงตามความคิดของท่าน โดยให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลง ในช่องที่ตรงกับการฟังเทศน์มหาชาติ มากที่สุด ดังนี้ ช่องที่ 5 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด ช่องที่ 4 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับมาก ช่องที่ 3 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง ช่องที่ 2 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย ช่องที่ 1 หมายถึง ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อ	ทัศนคติการฟังเทศน์มหาชาติ	ระดับทัศนคติ				
		5	4	3	2	1
1.	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดรชาดก					
1.1	ท่านทราบประวัติของงานบุญเทศน์มหาชาติ ว่าเป็นมีความเป็นมาอย่างไร					
1.2	ท่านมีความรู้เรื่องราวมหาชาติมากน้อยเพียงไร					
1.3	การเทศน์มหาชาติเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน					
1.4	การเทศน์มหาชาติเป็นการสร้างค่านิยมให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา					
2.	วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ					
2.1	การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดกิจกรรมฝาผนังต่างๆ มากมาย					
2.2	การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมด้านแผ่นสลาลูกให้เป็นคุณค่าของวรรณกรรมมหาชาติ					
2.3	ก่อให้เกิดคัมภีร์ต่างๆ มากมาย					
2.4	การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมในการตกแต่งสถานที่จำลองป่าหิมพานต์					

ข้อ	ลักษณะสภาพการทำงานเป็นทีมในโรงเรียน	ระดับทัศนคติ				
		5	4	3	2	1
3. วัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว						
3.1	การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรักสามัคคีของคนในครอบครัว					
3.2	การฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของคนในครอบครัว					
3.3	การฟังเทศน์ก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว					
3.4	การฟังเทศน์ก่อให้เกิดการรู้จักให้ทานของคนในครอบครัวมากขึ้น					
4. วัฒนธรรมทางจิตใจ						
4.1	การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดอานิสงส์และเกิดบุญกุศลแก่ตนเอง					
4.2	การเข้าร่วมฟังเทศน์มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ผู้ฟังเป็นคนดี มีคุณธรรม เกิดปีติสุขทางจิตใจ					
4.3	การเข้าร่วมฟังเทศน์ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับชีวิต					
4.4	การเข้าร่วมฟังเทศน์ เป็นการสร้างค่านิยมให้ศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา					
5. วัฒนธรรมทางปัญญา						
5.1	การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ ก่อให้เกิดความรู้เพิ่มพูนปัญญาแก่ตนเอง					
5.2	การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดความรู้เพิ่มพูนปัญญาแก่ตนเอง					
5.3	การได้ร่วมงานบุญเทศน์มหาชาติทำให้ซึมซับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ควรสืบสานต่อไป					
5.4	ท่านคิดว่า การได้ร่วมงานบุญเทศน์มหาชาติ ทำให้ซึมซับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ควรสืบสานต่อไป					

ข้อ	ลักษณะสภาพการทำงานเป็นทีมในโรงเรียน	ระดับทัศนคติ				
		5	4	3	2	1
6. วัฒนธรรมทางภาษา						
6.1	การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมภาษาท้องถิ่น					
6.2	การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างผลงานด้านวรรณกรรม แต่งวรรณกรรม ร้อยแก้ว ร้อยกรอง					
6.3	การเทศน์มหาชาติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างผลงานด้านการเขียนโบราณ หรือเขียนด้วยอักษร					
6.4	การเทศน์มหาชาติเป็นการอนุรักษ์ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาถิ่น					
7. วัฒนธรรมทางด้านการเมือง						
7.1	การฟังเทศน์มหาชาติเป็นวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการที่ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียงในการปกครอง					
7.2	การฟังเทศน์มหาชาติเป็นวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงการปกครองในระบบประชาธิปไตย					
7.3	การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ทราบถึงการปกครองในสมัยอินเดีย					
7.4	การฟังเทศน์ทำให้ทราบถึงหลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรม					
8. หลักธรรมในการดำเนินชีวิต						
8.1	การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติได้เปลี่ยนพฤติกรรมคนให้ดีขึ้นกว่าเดิม					
8.2	การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ทาน ศีล ภavana					
8.3	การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติทำให้ไม่ยึดติดใน รูป เสียง กลิ่น รส					
8.4	กาเทศน์มหาชาติ มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชน เช่น สร้างความสามัคคีในสังคม					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ และการฟังเทศน์มหาชาติ

คำชี้แจง เขียนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่างๆ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลและใช้ประโยชน์
ในทางวิชาการ และนำเสนอผลงานวิจัย ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น วัด สำนักงาน
พระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ต่อไป

1. ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพระเวสสันดรชาดก

.....
.....

2. ด้านวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ

.....
.....

3. ด้านวัฒนธรรมทางสถาบันครอบครัว

.....
.....

4. ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ

.....
.....

5. ด้านวัฒนธรรมทางปัญญา

.....
.....

6. ด้านวัฒนธรรมทางภาษา

.....
.....

7. ด้านวัฒนธรรมทางด้านการเมือง

.....
.....

8. ด้านหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

.....
.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายโดมธราดล อนันตสาน
Mr.Domtharadol Anantasan
2. ตำแหน่ง อาจารย์
3. สังกัด สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาดามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
4. ประวัติการศึกษา - ศศ.ม. (บริหารการพัฒนา) ชื่อสถาบัน มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปีที่สำเร็จการศึกษา 2548
- ศศ.บ. (บริหารทั่วไป) ชื่อสถาบัน มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่สำเร็จ
การศึกษา 2544
5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญ/เชี่ยวชาญ
- วิชาบริหารการพัฒนา
- การบริหารโครงการ
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยป่าเลา
อย่างยั่งยืนต.ป่าเลา อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 2555
- การทำวิจัยการศึกษาความคิดเห็นของข้าราชการครู กำนัน โยบายแนว
ทางการป้องกันการติดยาเสพติดตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาเพชรพิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ 2555